

OTEVŘENÉ BRÁNY

Jsem rád, že k loňské zkušenosti s projektem Otevřené brány se letos přidávají další kostely. Kdysi bylo samozřejmostí, že kostely byly otevřené denně a zastavovali se v nich nejen věřící lidé k modlitbě. Vím i o lidech, kteří se za aktivní věřící nepovažují, ale chodí si do kostela sednout, když se tam nic nekoná. Chtějí tam najít klid a vnitřní harmonii a jaksi nevědomě mají užitek z uzdravující Boží blízkosti. Jiné přitáhne třeba touha

po poznávání, zvláště o dovolených a prázdninách. Sám při takových příležitostech rád navštěvuji kostely, které dosud neznám.

Ohrožení památek v poslední době si u nás vynutilo zavírání většiny kostelů a tak do nich přicházejí především věřící na bohoslužby, nebo návštěvníci koncertů a organizované turistické skupiny, jimž se zvláště otevírá.

Děkuji Zlínskému kraji i starostům některých měst a obcí za ochotnou spolupráci na projektu, který umožnil přes letní sezonu otevřít některé známé a významné kostely. Dobrá zkušenost vedla k rozšíření projektu v tomto roce. Je to příležitost pro další lidi k návštěvě posvátných míst, setkání s kulturou vyrostlou z křesťanské víry, ale také možnost zakusit dotek Boží blízkosti, či osobní setkání s Bohem a najít novou duchovní posilu a další důvody k naději.

Děkuji všem, kteří se do této aktivity zapojují a jsou ochotni návštěvníkům nabídnout svůj čas a podělit se s nimi o to, čím je obdaroval Bůh. Všechny, kteří do našich kostelů přijdou, srdečně vítám.

Mons. Jan Graubner
arcibiskup olomoucký

V loňském roce Zlínský kraj společně s Arcibiskupstvím olomouckým zahájil nový projekt Otevřené brány. Byli jsme vedeni snahou pozvat do sakrálních památek co nejširší veřejnost a ukázat, jaké skvosty se v nich nacházejí.

Nešlo nám však jen o to předvést historickou a vysokou uměleckou hodnotu těchto církevních objektů, ale také připomenout bohatství tradic vycházejících z křesťanských základů naší kultury.

Bylo pro nás velkým potěšením, že se projekt hned v prvním roce ujal a po zkušebním startovacím ročníku jej letos na základě pozitivních ohlasů z obcí, měst, farností a především pak ze strany jednotlivých návštěvníků můžeme rozšířit a zdvojnásobit počet kostelů, které tímto způsobem zpřístupníme.

Naším cílem není udělat ze sakrálních památek turistické atrakce, protože je ctíme především jako svátostný prostor určený pro duchovní život. Jako naplnění této myšlenky proto vnímáme skutečnost, že ve farnostech přibývá lidí, kteří využívají otevřených kostelů a přicházejí do nich i mimo čas bohoslužeb k možnosti soukromé meditace.

Rád bych touto cestou poděkoval vstřícnému přístupu ze strany farnosti a také měst a obcí podílejících se na projektu.

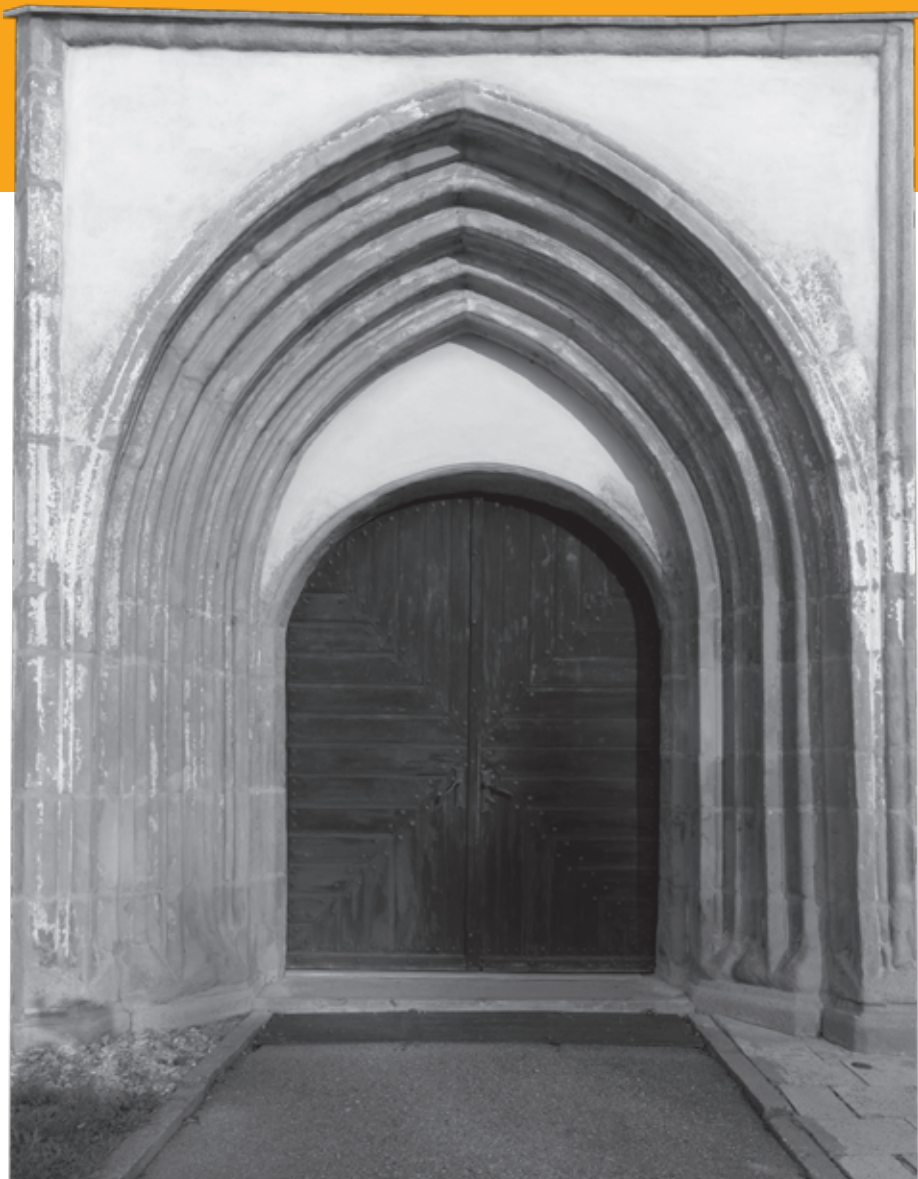

Zvláštní poděkování za spolupráci patří otci arcibiskupovi Mons. Janu Graubnerovi, dále pak profesoru Miloslavu Pojslovi, vedoucímu Katedry církevních dějin a křesťanského umění Cyrilometodějské teologické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a jeho univerzitnímu kolegovi Dr. Peteru Tavelovi za jejich odborný vklad.

Rovněž Centrále cestovního ruchu Východní Moravy i všem průvodcům a dobrovolníkům bych chtěl vyslovit upřímný dík za jejich pomoc a ochotnou asistenci při realizaci tohoto projektu.

Věřím, že se Otevřené brány setkají s příznivým ohlasem i v dalších ročnících.

Ing. Jindřich Ondruš
náměstek hejtmána Zlínského kraje
zodpovědný za kulturu, památky,
cestovní ruch a komunikaci s církvemi

Vstupní portál kostela sv. Jakuba Většího v Tečovicích

Brány otevřené fascinujícím tajemství...

Často je možné setkat se s vyjádřením typu: „Nejsem sice věřící, na bohoslužby nechodím, ale do kostela občas se zájmem zajdu třeba při svých turistických toulkách...“

Co je tím magnetem, který nás přitahuje do chrámů někdy se vzpínajících k nebesům jako nepřehlédnutelné dominanty krajiny, jindy zase skoro schovaných v rozbujelé zástavbě městských center?

Co nás to láká otevřít těžké masivní dveře a ocitnout se najednou v prostoru tolik odlišném od našeho běžného života plného radostí, starostí a každodenních stereotypů?

Zvědavost? Nebo snad potřeba na chvíli se zastavit a vnímat ten zvláštní klid? Je to touha setkat se s krásou umění stavitelského, sochařského, malířského a často též hudebního?

Nebo nás přitahuje cosi tajemného, před čím máme respekt a co nedokážeme pojmenovat...?

Ať máme motivy k návštěvě kostelů jakékoliv, vždy zde na nás působí něco, co k nám promlouvá. Dramatické výjevy biblických příběhů zachycené na plátnech starých mistrů, dokonalé plastické ztvárnění postav světců, andělů a svatých, řeč symbolů, kterým často ani nerozumíme, a přesto tušíme, že nám sdělují cosi důležitého...

Anebo snad v příšeří, do něhož pronikají povzbudivé paprsky světla, vnímáme blízkost toho, na koho tolikrát zapomínáme a on je přesto stále tady, aby řekl: Neboj, nejsi sám, pořád jsem s tebou a mám tě rád...?

Jako malé děvčátko jsem někdy chodívala do kostela s babičkou, která se vždy tak zvláště proměnila, když chvíli mlčky klečela v lavici pohroužena do modlitby. Vnímala jsem nedotknutelnost jejího soustředění i podmanivost výjevů, které vystupovaly ze zdi setmělé katedrály. Cítila jsem úzkost i bezpečí ticha, do něhož znenadání zahrměl zvuk varhan. Všechno se najednou ponořilo do ještě hlubší tmy, vše se rozsvítilo ještě zářivějším jasem...

Život běžel a přinášel radost i stíny. Některé prohlubně byly tak stísnující, že se chvílemi zdálo, jako by z nich snad ani nevedla cesta ven. Vždy se ale našel někdo, kdo uměl povzbudit, kdo byl ochoten naslouchat i pomoci. Přesto mě jako vlezlý společník pořád pronásledoval neklid v duši. Případala jsem si jako na houpačce: Stavby štěstí prudce střídaly pocity prázdnoty.

Když jsme se před lety museli poněkud neplánovaně přestěhovat z městského prostředí, nastala pro nás docela výrazná změna. Byli jsme zvyklí na pestrý společenský i kulturní život, a ten nám najednou chyběl. Zato domácnost byla pořád plná povinností, starostí o dospívající děti i jedno svéhlavé batole, profesní úkoly a všudypřítomná vtíravá otázka, čemu se věnovat dřív a co je vlastně důležité...

Hledala jsem záchytné body, a tak mi brzy uhranulo podmanivé kouzlo okolní přírody. Také mi došlo, že se přímo z kuchyňského okna dívám na zdejší kostel...

Je mrazivé nedělní ráno, rodina ještě spí, oblékám se a jdu se tam podívat.

Probíhá bohoslužba, které z větší části nerozumím, byť je samozřejmě v češtině. Nevím, co mám dělat, kdy a proč mám kleknout, připadám si jako neotesané dřevo, které sem vlastně vůbec nepatří. A přesto nechci odejít. Je tu krása a vznešenost. Je tu klid, který jsem zažívala tehdy s babičkou... Je mi tu dobře. Tak dobře, že už se těším na příští neděli.

A zase stojím vzadu, zase se dějí všechny ty věci, jejichž význam mi uniká, a přesto to celé nějak záhadně chápu. Vždyť přece to, co se zde odehrává, se dotýká i mne, i ke mně se vztahují slova o naději, o milosti... Vždyť přece Ježíš, který kraluje oltářnímu prostoru, pozvedal zoufalce, hříšníky, outsidersy, nemocné, zbídačené a zlými demony posedlé i všechny hledající... I na mne působí jako zvláštní elixír zejména ta část mše, v níž se věřící přibližují k oltáři, aby přijali Tělo a Krev Krista. Žiji od neděle k neděli a vše je to najednou jaksi snesitelnější, i když pořád ještě jdu po rozhoupané lávce.

Po několika letech postávání v zadní části kostela zvoním na dveře místní fary a ptám se pana faráře, jestli bych se mohla nechat pokřtít. Je to temperamentní realistický chlap. Je vstřícný, ale současně mě na rovinu upozorňuje, že je to závažné rozhodnutí, které vyžaduje zralou úvahu, protože křest není jen velký dar, ale také závazek. Seznamuje mne s běžnou církevní praxí, podle níž se dospělý člověk na křest musí zhruba rok poctivě připravovat. Beru to. Přistupuji na všechny podmínky, které jsou mi tak nějak jedno. Mám dojem, možná spíš tušení jistoty, že vstupuji na pevnou půdu...

Roční příprava je někdy příjemným setkáním, jindy zas – pro mne – konfrontací. Čas to přichází zatížena svou nervozitou, nevraživostí, všemi křivdami světa a podvědomě to házím na otce Lubomíra. Zachovává stoický klid. Nechápu, jak to dělá. I když mluvíme o spoustě témat běžného života, vždy se dozvím něco zajímavého o dějinách, o liturgii, a hlavně vždy odcházím nabitá elánem.

Pořád se však nemůžu zbavit občasného vtíravého dojmu, že křest je spíš jakousi formální záležitostí, která nám umožní žít jaksi plnější a bohatější, ale ne zas tak moc odlišný život od toho, co jsme žili dosud...

Země se však zachvěla a moje vzdorovitá duše se jako pod přívodem elektrického proudu otrásla ve svých základech v okamžiku prvních skrutinií. Intenzita toho, co se odehrávalo při tomto obřadu, mi brala dech... To jsou věci, které se prostě dějí samy, my na nich pouze nějak spolupracujeme a nestačíme se divit... Člověk klečí, kněz nad ním pronáší modlitbu a je to jako když do hlavy skrze jeho dlaň Někdo pustí nějakou absolutní energii. Abych pochopila, co to vlastně bylo, přečetla jsem si v literatuře, že „skrutinie mají očišťovat mysl i srdce katechumenů (lidí připravujících se na křest) a posilovat je proti pokušení a povzbuzovat je ve snaze milovat Boha. Jádrem skrutinií jsou jednoduché modlitby, jimiž jsou čekatelé křtu vyprošťováni z následků hříchu a z ďábelského vlivu, jsou posilováni na své duchovní cestě a otevírají svá srdce k přijetí Spasitelových darů.“ Mohu potvrdit, že tato definice platí.

Zanedlouho na to jsem pak byla – společně se svým nejmladším synem – pokřtěna a dodnes v duchu děkuji všem, jimž za toto obdarování vděčím.

Neznamená to, že se člověk najednou ocitne v nějaké rajske zahradě a žije život zbavený všech problémů. Tak to rozhodně není. Rozdíl je v tom, že už pod sebou nemám tu vratkou lávku, z níž se mohu kdykoliv zřítit. Jdu po cestě, která má pevné dláždění. Samozřejmě i ta mě přivádí na složité křižovatky, na kterých je třeba se správně rozhodovat a správně jednat a to není vždy snadná volba. Ale už jsem jistější a vyrovnanější. Chyby člověk přirozeně dělá dál, ale citlivěji a rychleji si je uvědomuje a pak hlavně – má jednu nádhernou osvobozující možnost – přiznat svou slabost, položit ji na oltář a prosit o smíření s tím, kdo nás tak důvěrně zná a stále v nás věří...

Dnes žijeme v době, kdy nás to svádí myslet si, že jsme moderní, racionální jedinci, kteří všechny své problémy zvládnou sami, stačí jen dostatečně si věřit, mít zdravé sebevědomí, pevnou vůli a dostatek informací. Vždyť přece většinu jevů, odehrávajících se ve vesmíru dokážeme měřit, předvídat, programovat a ovládat...

Když nás potom překvapí něco, s čím jsme ve svých smělejších plánech nepočítali, když jdou věci jinak, než jsme si vysnili, rozum nám to nebere, připadáme si vykojení a ztraceni. Co když to není trest za to, že jsme něco nedomysleli nebo podcenili? Co když je to naopak laskavá výzva pozvednout hlavu a pokusit se navázat ten pradávny tajemný dialog, stvrzený smlouvou mezi Bohem a člověkem...?

Třeba stačí otevřít ty těžké masivní dveře a vstoupit do prostoru, kde je ticho, klid, bezpečí a také tolik krásy, která může dát našemu pozemskému putování úplně nový směr...

Takže pojďme dál. Brány jsou otevřené...

Helena Mráčková

Počátky a vývoj křesťanské sakrální architektury

První křesťanská obec vznikla v Jeruzalémě o prvních Letnicích po Kristově smrti a vzkříšení. Na základě Petrova kázání a následném přijetí křtu „třemi tisíci lidí“ (Sk 2, 41) se zrodila místní jeruzalémská křesťanská obec (sbor). Vedle sboru jeruzalémského brzy vznikly další obce v místech misijních cest apoštolů, zejména sv. Pavla. Kde se shromažďovali tito první křesťané ke společným modlitbám, kázáním, vyučování, a zejména ke slavení eucharistie, památce ustanovené samotným Ježíšem Kristem při „Poslední večeři“?

Na tuto otázku nacházíme částečnou odpověď již v evangeliích a ve Skutcích apoštolů. Krátce před svým utrpením, slavil Ježíš se svými učedníky poslední večeři, o níž se shodně dovídáme u Marka i Lukáše, že se konala ve „velké horní místnosti“, což se nejčastěji překládá jako „večeřadlo“. Jednalo se o místnost v soukromém domě, kterou majitel propůjčoval židovským poutníkům při návštěvě Jeruzaléma o velkých svátcích. Tradice klade do „večeřadla“ také další události po smrti Kristově. Zde se shromažďovali učedníci po jeho zmrtvýchvstání a zde o Letnicích byli učedníci naplněni Duchem svatým (Sk 2, 1–4). Odpovídá-li tato tradice alespoň zčásti realitě, pak lze předpokládat, že zmiňovaný jeruzalémský dům „s horní místností“ nebo „večeřadlem“ se stal místem nejen shromažďování prvních židokřesťanů, ale i místem jejich veškeré náboženské a sociální činnosti.

Není pochyb, že podobná situace vznikla i v dalších křesťanských obcích v Palestině, Malé Asii, Řecku a také v Římě. Zmínky o takových soukromých domech s místem vyhrazeným pro křesťanské společenství, a zejména ke konání liturgických shromáždění, nacházíme opět ve Skutcích apoštolských a v listech Pavlových (např.: 1 K 11, 20–34; 1 K 14, 26–35). Z prvních dvou křesťanských století jsme odkázáni výhradně na písemné, a to ještě většinou nepřímé doklady existence těchto objektů, které nazýváme křesťanskými nebo také církevními domy.

Teprve ze třetího století jsou již církevní domy doloženy i archeologicky. K proslulým lokalitám patří od 30. let 20. století Dura Europos na středním Eufratu (dnes Sýrie). Toto provinční město bylo v roce 265 dobyto Peršany a zaniklo. V zástavbě při hradbách byly americko-francouzskou expedicí objeveny židovská synagoga a křesťanský dům. V obou objektech byly nalezeny asi vůbec nejstarší nástěnné malby s biblickými výjevy. Nepochybně sloužily jako katechetická pomůcka jak v židovském, tak křesťanském prostředí pro věřící, kteří si již sami neuměli číst v Bibli.

Milánským ediktem z roku 313 se křesťanství stalo povoleným náboženstvím v římské říši. Císař Konstantin se vedle tolerance křesťanů snažil také o určité formy restitucí za zkonfiskovaný a zničený majetek křesťanských obcí v době posledního Diokleciánova pronásledování. Římský biskup obdržel jako svoji rezidenci někdejší palác Lateránů a v sousedství nechal císař vybudovat asi první veřejný křesťanský kostel. Nová liturgická shro-

maždiště však bylo třeba stavět i jinde. Křesťané proto nyní hledali vhodný vzor v soudobé antické architektuře.

Vzhledem ke své podobě a funkčnímu uspořádání se antický chrám nemohl stát vzorem k napodobení. Uzavřená cela, často osvětlená jen malým otvorem ve stropě a ve střeše, kudy pronikalo světlo k osvětlení sochy boha (idol – modla), byla přístupná výhradně kněžím, kteří zde přinášeli oběti. Zápalné oběti a shromáždění lidu se konalo výhradně v prostoru před chrámem. Křesťanská bohoslužba však vyžadovala zcela jiný prostor, kde by se mohla shromáždit celá obec (sbor). Proto nejvhodnějším typem stavby pro křesťanské liturgické shromáždění se stala antická „bazilika“. Řecký název basilika je odvozen ze slova basileus – král. Jejich stavebníky byli nejprve helénští králové a později římscí císařové.

Bazilikou se rozuměla krytá tržnice, často spojená se soudním tribunálem v apsidě přistavěné k podélné ose budovy. Prostor baziliky členily dvě nebo čtyři řady sloupů na střední (hlavní) loď a boční lodě. Střední loď byla širší a vyšší s vlastním osvětlením řadami oken nad pultovými střechami bočních lodí. Vnitřní prostor tvořil jeden celek díky otevřeným arkádám mezi loděmi. Střední loď krytá sedlovou střechou byla buď otevřena do krovu, nebo uzavřena plochým stropem. Uprostřed apsidy býval kamenný trůn pro soudce a po stranách jedno nebo vícestupňové lavice pro soudní senát. Nejlépe dochovaná zůstala bazilika Maxentiova, kterou po vítězství v roce 312 dokončil císař Konstantin na římském fóru.

Tento typ antické veřejné budovy se stal vzorem pro křesťanské baziliky. V Římě bylo s císařovou pomocí zbudováno několik takových bazilik. Monumentální bazilika Spasitele byla postavena při lateránském paláci. Nejrozsáhlejší sakrální stavbou na křesťanském Západě se stala bazilika sv. Petra, postavená v letech 324 až 329, pod vatikánským kopcem na místě předpokládaného hrobu apoštola Petra. V průběhu 4. století vznikla ještě bazilika sv. Pavla za hradbami při Ostijské silnici. Asi v polovině 4. století došlo ke stavbě baziliky sv. Anežky za hradbami a v roce 330 nechal Konstantin vybudovat baziliku sv. Vavřince za hradbami, opět na místě údajného hrobu mučedníka. Na místě křesťanských domů vznikly ještě ve 4. století baziliky sv. Praxedy a sv. Pudenciany. Všechny jmenované i další stavby ze 4. a 5. století byly častokrát přestavovány a upravovány. Jejich původní vzhled se u žádné z nich nedochoval.

Křesťanské baziliky nebyly ovšem doslovnou kopií antických tržnic. Základní koncepce sice zůstala, ale v mnohém musely být funkčně změněny a stavebně upraveny a doplněny. Obrovský prostor tří nebo pětilodních bazilik vyhovoval velkému počtu členů křesťanských obcí. Dokonce i vybavení apsidy, nyní pravidelně směřující k východu (k Jeruzalému, kde zemřel a byl vzkříšen Ježíš Kristus), mohlo být ponecháno, avšak s jiným využitím. Na trůn soudce zasedl nyní biskup, představený křesťanské obce, a na lavice kolem početný klérus. Tam, kde bylo třeba ještě většího prostoru pro kleriky, byly mezi apsidu a loď vloženy příčné prostory do kříže, tzv. loď křížová nebo transept. Střední loď byla na východě, před apsidou nebo transeptem, ukončena vítězným obloukem, který měl symbolizovat Kristovo vítězství, podobně jako se budovaly triumfální oblouky vítězným vojevůdcům nebo císařům v Římě i na jiných místech říše. Plocha nad vítězným obloukem a pod stropem byla zpravidla opatřena obrazem (nástěnnou malbou nebo mozaikou) Kristovy polopostavy s postavami apoštolů, mučedníků nebo andělů. Kristus Pantokrator (Vševládce) nejčastěji v mandorle býval zobrazován na klenbě apsidy (koncha). Později v mariánských bazilikách na tomto místě býval obraz trůnící Madony s Ježíškem.

Kamenný fragment z podzemí – bazilika Velehrad

Na západní straně před průčelím baziliky se již ve 4. století připojovaly další objekty. Byl to dvůr, nejčastěji čtvercového půdorysu s chodbou obíhající po vnitřní straně obvodových zdí a dovnitř otevřených arkádami – atrium. Křídlo sloupové chodby před vlastním vstupem do baziliky se nazývalo nartex a sloužilo kajicníkům. Z nartexové chodby atria se v průběhu vývoje stávala samostatná uzavřená prostora, která se v různých podobách udržela po celý středověk a v renesanci se opět arkádami otevírala do volného prostoru.

Podle biskupského stolce v apsidě (katedra) nesou dodnes biskupské kostely název „katedrála“. Ve 4. století liturgická praxe předpokládala mobilní oltář – stůl (menza), který se přinášel před trůn biskupův a po ukončení liturgie se opět odstranil. Jakmile se v církevní praxi a teologické reflexi začne zdůrazňovat Kristova oběť nad Slovem Božím, které biskup zprostředkovává věřícím jako pastýř a učitel, ustupuje katedra menze. Oltář se více posunuje do apsidy, až ve středověku se z ní vytvoří skutečný oltář, u něhož kněz slouží mši svatou zády k božímu lidu. V 5. století nastala ještě jedna důležitá změna s oltářem. Menza byla spojena s hrobem mučedníka (martyra – svědka víry). Ten byl už v dobách pronásledování v křesťanských obcích vždy vážený jako příklad vytrvalosti a stálosti ve víře až k oběti vlastního života. Po úředním skoncování s pronásledováním křesťanů v římské říši, mučedníci ještě více stoupli v úctě.

Z křesťanských cemetérií – hřbitovů (nejčastěji katakomb) byly přenášeny skelety mučedníků do oltářů bazilik. Tím dochází k další důležité změně, totiž zřizování nepřenosných oltářů spojených pevně s podlahou. V některých zvláště významných případech se budovaly

tzv. konfese pod menzou. Ke konfesi, která měla často podobu malé krypty, se sestupovalo po dvouramenném schodišti. Časem, jakmile se nedostávalo skeletů mučedníků, byly tyto děleny, čímž došlo ke vzniku ostatků svatých. Od těch dob je v římskokatolických kostelích oltář nerozlučně spojen „s hrobem mučedníka“, alespoň ve formě malých ostatků.

Ani tato novinka nezůstala bez dalších důsledků. Již v 5. století, a zejména pak po zániku Západořímské říše v roce 476, hroby (nebo ostatky) svatých začaly přitahovat zájem o pohřbívání věřících. Ve snaze být pochován co nejbližší hrobům mučedníků, počíná se postupně pochovávat v bazilikách, a hlavně kolem nich. To, co bylo v antice nemyslitelné, nyní se stává každodenní praxí. Pohřbívání v kostelích a kolem nich se chápalo jako jednota živých s těmi, kteří již odešli na věčnost. Proces, nazývaný ad sanctos (ke svatým), ukončily až moderní zásahy státu do pohřebnictví (francouzská revoluce, reformy císaře Josefa II. apod.). Mrtví musí opět ven, mimo lidská sídla, na hřbitovy v extravilanu.

Vedle longitudiálních sakrálních staveb – bazilik se již ve 4. století setkáváme také s centrálními objekty. Válcové budovy (někdy polygonální), často s ochozem otevřeným do centrálního prostoru arkádami na pilířích nebo sloupech, sloužily jednak jako baptisteria nebo mauzolea.

Se zánikem římské říše na Západoě pod tlakem barbarických národů dochází k všeobecnému úpadku všech forem antické civilizace. Postupně zanikly správní orgány zejména v provinciích, zanikala římská vzdělanost, pošta a komunikace. Latinskou civilizaci před totálním zánikem zachránilo křesťanství svou církevní organizací, a svým způsobem i množstvím benediktinských klášterů. V kláštrech se uchovaly základy vzdělanosti, neustálým opisováním kodexů se uchovalo značné množství antické literatury, zachovala se znalost různých uměleckých technik i mnohá řemeslná odvětví a zemědělské praktiky.

Na troskách někdejších římských provincií vznikaly nové národní státy, které v procesu christianizace přijímaly s křesťanstvím alespoň pozůstatky někdejší vyspělé římské civilizace. Začala nová éra křesťanské Evropy postavená nejen na křesťanském učení a morálce, nýbrž také na judaismu a antice. Na těchto třech pilířích tedy vznikala nová evropská civilizace. Křesťanská sakrální architektura a umění sice za barbarizace značně poklesly, ale na jejich základech bylo možno postupně budovat nové výtvořiny lidského ducha a dovednosti.

Také počátky naší národní kultury jsou úzce spojeny s christianizací. Třemi proudy se k nám šířilo křesťanství („z Vlacha, Řecká a Němec“), které bylo současně nositelem kultury v nejširším slova smyslu. Působením cyrilometodějské misie „se Slované stali velkým národem, který cítil Boha vlastním jazykem“, což v té době bylo zcela mimořádným úspěchem v oblasti latinské liturgie. Přestože jejich misijní a kulturní dílo bylo na Moravě pouze epizodické, výsledky tohoto jedinečného úsilí přineslo více užitku zejména jižním a východním Slovanům. Pozůstatky velkomoravských kostelů, které máme dochovány také v našem kraji (Staré Město, Uherské Hradiště–Sady a Modrá), jsou dokladem první monumentální architektury v našich zemích.

Všechny tyto nejstarší stavby byly vlastnickými kostely na velkomoravských a o sto let později i na raně přemyslovských hradištích. Z této situace vznikl náš název kostel. Zatímco jinde v západní i východní Evropě je církev jako společenství věřících označováno stejným termínem jako místo, kde se toto společenství shromažďuje ke slavení posvátné liturgie (lat. ecclesia, něm. Kirche, ang. church, ital. chiesa, rus. cerkev), u nás je církev pojem pro společenství a pro stavbu kostel. Kostel vznikl z latinského „castelum“ – hrad, protože všechny nej-

Průčelí velehradské baziliky

starší svatyně stály na hradech (hradištích) a díky své monumentální zděné podobě byly tehdy stavbami zcela ojedinělými a nepřehlédnutelnými. Již svou vnější podobou, bíle omítnutých a do daleka zářících staveb, se výrazně odlišovaly od všech ostatních dřevěných stavení.

S umělecky vyspělejší a technicky dokonalejší sakrální architekturou se setkáváme ve vrcholně románském období 12. století. Charakteristikou románských staveb je kamenné kvádřikové zdvo s úzkými, obloukem završenými špaletovými okny a obloučkový vlys pod římsami. Začínají se také v průčelí kostela stavět hranolové věže (v ose kostelní lodi, z osy nebo u bazilik dvou věžové průčelí) jako zvonice se sdruženými okny na všech čtyřech stěnách.

S příchodem nového století začíná na naše území ze západní Evropy postupně pronikat gotika. Nejprve s jednotlivými prvky ještě na románských stavbách. Nejtypičtějším byl lomený oblouk a mohutná křížová klenba. V takovém přechodním stylu byl například postaven komplex cisterciáckého kláštera na Velehradě, stejně jako královské hrady Buchlov, Lukov a Brumov. Po polovině 13. století se i u nás gotické umění prosazuje stále výrazněji. Hradní kaple na Buchlově ze 60. let má již zcela naturalistickou formu architektonické výzdoby.

V období vrcholné gotiky byla postavena velká část našich městských i venkovských kostelů, často s nástěnnými malbami (Tečovice, kostel sv. Jana Křtitele v Uherském Brodě ad.). Většina staveb z této doby se nedochovala. V první polovině 15. století za husitských válek došlo ke zničení nejen venkovských farních kostelů Polešovice, Nedakonice, Boršice u Buchlovic, Vracov a mnoha dalších, ale i velehradského kláštera nebo augustiniánského probošství na hoře sv. Klimenta u Osvětiman.

Ve druhé polovině 15. a v první půli 16. století dochází u nás k čilé stavební činnosti ve stylu pozdní gotiky, která se stala tradičním a velmi oblíbeným uměleckým projevem. Natolik výrazným, že v našich zemích se málo uplatnila renesance. Projevila se takřka výhradně v profánním prostředí našich měst a na venkovských šlechtických sídlech. S pozdně gotickými prvky se můžeme dokonce setkat i v renesančních stavbách 2. poloviny 16. století. Církevní prostředí bylo nadlouho saturováno pozdně gotickými přestavbami nebo novostavbami.

Teprve důsledky třicetileté války a proces rekatolizace v rakouské monarchii vyvolal novou vlnu intenzivní stavení aktivity v barokním stylu. Baroko se u nás uplatnilo jednak v klasicizující podobě (zprostředkovaný vliv Francie) a jednak v podobě dynamické (vliv italského a španělského baroka). Baroko ovlivnilo sakrální architekturu tak silným způsobem, že v našem kraji i jinde na Moravě najdeme jen výjimečně původní gotické kostely. Pokud zůstala uchována jejich vnější podoba (např. konventní kostel františkánů v Uherském Hradišti), pak se baroko uplatnilo zcela určitě alespoň v jejich interiérech. Ve druhé polovině 17. století pozval na Moravu olomoucký biskup Karel II. z Liechtensteinu-Castelcornu (1664–1695) dva významné císařské architekty italského původu Giovanni Pietra Tencallu a Domenica Martinelliho. Ti do našeho prostředí přinesli principy italského vrcholného baroka a uplatnili je na mnoha sakrálních stavbách. Řada místních stavitelů se inspirovala jejich stavbami a napodobovala je v půdorysu, hmotách i vnitřní výzdobě. K velmi činným italským umělcům patřil např. Baldasare Fontana, jeden z příslušníků rozvětvené římské rodiny umělců a stavitelů. Ten kolem sebe soustředil řadu dalších tvůrců barokní výzdoby, kameníky, mramoraře, štukatéry, řezbáře a lidi dalších profesí. Většinu barokních kostelů a kaplí ve městech i na venkově stavěli nám neznámí tvůrci.

Doba baroka hojně rozšířila další projevy zbožnosti. Byla to zejména poutní místa, kam věřící putovali v procesích nejen o svátcích patronů jednotlivých lokalit, nýbrž po celou letní sezónu. Poutě, zejména v době tzv. druhého nevolnictví, měly velký význam náboženský v celém farním společenství. Nezanedbatelný však byl vliv kulturní a psychologický. Z našeho kraje nebyly výjimkou poutě do uherského Šaštína, rakouského Mariazell nebo slezských Wambeřic. Běžně se však putovalo na Svatý Hostýn, ke „Svatému Antoníčku“ u Blatnice, do Štípy, Kroměříže a na mnoho dalších míst.

Reformy císaře Josefa II. (1780–1790) přinesly nekatolíkům náboženskou toleranci a v katolickém prostředí dobudování farní sítě. Na přelomu 18. a 19. století byla postavena řada kostelů v odlehlých vesnicích, odkud měli věřící velmi daleko do kostela. Stavebně jednoduché venkovské kostely ovlivnil klasicistní sloh (za mnohé další jmenujme např. Halenkovice). Jinak Josef II. zrušil mnoho starých klášterů (Velehrad, klášter servitů ve Veselí nad Moravou, františkánů v Kroměříži u Nejsvětější Trojice), zakázal poutě a zrušil poutní místa, pokud kostely neplnily farní funkce a zrušil mnoho „nadbytečných kostelů a kaplí,

kteří pak v důsledku zchátralosti byly většinou v první polovině 19. století zbořeny (kostel sv. Jiří v Uherském Hradišti, kostelík sv. Jana Křtitele na Modré a další).

Sakrální stavby druhé poloviny 19. století jsou charakteristické požíváním historických slohů, zejména novogotiky (pseudogotiky) a později i novobaroka, eventuelně novorománského slohu. V prostředí zlínského kraje vzniklo v této době několik venkovských novorománských a novogotických kostelů. V meziválečné době první republiky bylo postaveno jen několik „moderních“ kostelů, k nimž řadíme i sbory evangelické (ve Zlíně projektovaný arch. Karfikem) a československé. Po roce 1990 došlo k výstavbě řady kostelů, z nichž můžeme za nejzdařilejší označit farní kostel v Otrokovicích a salesiánské centrum s kostelem na Jižních svazích ve Zlíně.

Pro katolického křesťana je kostel „domem Božím“ a domem modlitby, tedy místem, kde se věřící v modlitbě, různých pobožnostech, a zejména při liturgii (mši svaté) v posvátnosti prostoru setkává s Bohem. Na hlavním oltáři nebo na oltáři ve zvláštní kapli je ve svatostánku (tabernaculum) uchovávána Nejsvětější svátost oltářní, proměněný chléb v Tělo Kristovo. Pro věřícího je to nejposvátnější místo kostela. Kostel je proto na prvním místě sakrálním (posvátným) objektem pro věřícího. Člověk, který nepřijal křesťanskou víru, a chce si prohlédnout stavební a umělecké skvosty kostela, by měl respektovat tento posvátný charakter. V židovských synagogách se při vstupu vyžaduje pokrývka hlavy a do islámských mešit nelze vstoupit bez odložení obuvi. V katolických kostelích se naopak u mužů vyžaduje sundání pokrývky hlavy. Ostatní formy chování se mnoho neliší od návštěvy galerie nebo muzea, kde se rovněž vyžaduje nejist, nekouřit, zachovávat ticho, neosahávat umělecké předměty a neběhat (zejména u dětí). Máme-li skutečný zájem o umění, není to jistě požadavek neúměrný. A kdo nechce tyto základní požadavky slušného chování zachovat, ať raději zůstane venku, což platí i pro majitele pejsků a jiných domácích mazlíčků.

Miloslav Pojsl

Hagiografie a ikonografie

Obraz Panny Marie, Matky křesťanské jednoty v bazilice Velehrad

V úvodní kapitole jsme se zmínili o počátcích úcty k mučedníkům (svědkům víry za pronásledování křesťanů v římské říši). Jejich skeletům se dostalo takové cti, že byly ukládány pod oltární menzu jako do sarkofágu. Někdy bylo antického sarkofágu skutečně použito jako oltáře. Vznikly tak pevné oltáře spojené s tělem mučedníka. Od 5. století se k úctě mučedníků přiřazovali také křesťanští vyznavači, církevní učitelé a další osoby, které již za života poživali v křesťanské obci všeobecné úcty vzhledem k jejich příkladnému životu. Podle biblické tradice tak vznikl pojem svatý, světec. Po zániku Západořímské říše (476) a po skončení stěhování národů začalo se křesťanství šířit u nových národů a ve vznikajících národních státech. Součástí šíření křesťanské víry byla také úcta ke svatým jako vzorům křesťanského života.

S tímto procesem úzce souvisí vznik nového literárního žánru legendy. Legendou se nemínila nějaká pověst o světcích, nýbrž vylicení jeho „životu“. Nešlo ani o životopis (biografii) v antickém nebo moderním slova smyslu. Legenda (od lat. lego – čtu) obsahovala vypsání světcova života a jeho působení po smrti (zázraky, vyslyšení proseb apod.), tedy podle východní tradice život světce (řec. bios hagios). Protože se tyto „životy“ četly při bohoslužbách nebo v kněžském breviáři, dostaly označení „to, co má být čteno“ nebo „co se čte“ – legenda. Vznikla tak křesťanská hojná literatura o svatých – hagiografie.

Mučedníci a ostatní svatci byli ctěni většinou v jednotlivých křesťanských obcích nebo později v provinciích. Všeobecná úcta se týkala pouze apoštolů a od 5. století také Ježíšovy matky Marie. Mučedníci spojení se šířením křesťanství (6. až 10. století) se stávali svatci a patrony místních církví (v našich zemích např. sv. Ludmila, sv. Václav, sv. Vojtěch ad.). Ke světecké úctě bylo třeba schválení místního biskupa, sepsání legendy a přenesení světcova těla (translatio). Opět použijme příkladu zmíněných našich národních světců: sv. Ludmila byla převezena a znovu pohřbena na Pražském hradě v kostele sv. Jiří, sv. Václav a sv. Vojtěch v rotundě sv. Víta tamtéž. Legendy jsou také nejstarší národní literaturou vedle letopisů a kronik. Veškerá tato literatura vznikala v církevním prostředí: kláštery a kapituly, které byly prvními intelektuálními centry národní kultury a vzdělanosti.

Už v raném středověku se počet svatých začal natolik rozšiřovat, že byl v církvi zaveden kanonizační proces a oficiální prohlášení světce papežem. První taková kanonizace proběhla v roce 993 na římské synodě, na níž papež Jan XV. prohlásil za svatého biskupa Oldřicha z Augsburgu (+ 973). Prvním českým světcem byl takto prohlášen sv. Prokop v roce 1204 papežem Inocencem III. (1198–1216). Počet svatých se přesto nekontrolovatelně zvětšoval, úcta svatých neúměrně vzrostla a rozšířila se rovněž přehnaná úcta k relikviím. Reformace se s těmito projevy oficiální, ale zejména lidové zbožnosti vyrovnala odmítnutím veškeré úcty svatých. Tridentský koncil sice počet svátků svatých v církevním kalendáři omezil, ale v baroku se opět zvýšil. Postupem času se kanonické procesy zpříšňovaly a byrokratizovaly. Vyžaduje se nejen prokazatelné svědectví života, nýbrž zázračné uzdravení na přímluvu

kandidáta svatosti. Reforma oficiálního římského kalendáře byla provedena papežem Pavlem VI. (Motu proprio „Mysterii paschalis“ ze 14. února 1969).

Záhy vznikla také snaha zobrazit světce nejen literárně, nýbrž skutečným obrazem; nejstarší jsou nástěnné malby a mozaiky (Řím, Ravenna ad.), širším používáním pergamenů rovněž iluminované rukopisy, ve středověku pak deskové malby, sochy, okenní vitráže a konečně malby na plátně. V prostředí křesťanského Západu byly tyto obrazy výtvarným vyjádřením literárního zpracování života světce, což již dříve platilo o biblických událostech. Obrazy se staly prostředkem šíření úcty světce. Vznikaly celé cykly ze života světce, které měly nevzdělaným přiblížit to, co bylo vyjádřeno v legendě. Kult obrazů v antickém slova smyslu nebyl v západní církvi nikdy oficiálně zaveden. Projevoval se pouze v prostředí lidové zbožnosti, což nejednou končilo až v pověrečných formách. Jinak tomu bylo na křesťanském Východě. Zde se věřilo, že „pravý obraz“ Kristův (později Panna Marie a ostatních světců) nebyl namalován lidskou rukou, ale zázračně jej namaloval evangelista Lukáš nebo prostě spadl z nebe. Odtud pochází pojem „ikona“ = vera ikon (pravý obraz). Obraz (ikona) podle prastaré víry nebyl pouhým obrazem, nýbrž předmětem bohopocty (nebo úcty světce), protože takový „pravý obraz“ měl v sobě nadpřirozenou moc zobrazeného. Kristovy obrazy byly proto nošeny do bitev, žehnano se jimi, přikládaly se na nemocné a projevovala se jim největší pocta. S pietou se věrně napodobovaly starší obrazy, čímž vznikl vždy určitý typ zobrazení Krista, Bohorodičky nebo svatého. Na to důsledně dbali „ikonopisci“ v klášterích křesťanského Východu. To je základní rozdíl mezi úctou obrazů na Východě a zobrazováním na Západě.

Zatímco na Východě se zobrazovala pouhá tvář Kristova nebo strnulé postavy světců (výjimka bylo velmi málo, např. sv. Jiří na koni s kopím a drakem), v západním křesťanství se nejčastěji zobrazovali světci, stejně jako Kristus nebo Panna Maria, v akci, v nějakém výjevu děje. Proto byly tak oblíbené celé cykly ze života svatého. Podobně cykly vánoční a velikonoční byly oblíbené v klášterním prostředí ve středověku. Nacházíme je v křížových chodbách klášterů nebo kapitul, ale často se s nimi setkáváme i v samotných kostelích. Světcovu podobu pozdně antický ani středověký umělec neznal, mohl však vyjádřit věk světce nebo jeho příslušnost k určitému společenskému stavu, příslušnost k církevnímu řádu, a konečně něco z jeho života. Při zobrazování jednotlivých světců (obrazy nebo sochy) se umělec snažil vyjádřit často pomocí typického předmětu autentičnost a nezaměnitelnost svatého. Zobrazoval jej proto s atributem, např. mučící nástroj (sv. Kateřina zlomené ozubené kolo a meč; sv. Pavel meč; apoštol Bartoloměj nůž nebo dokonce vlastní staženou kůži; sv. Štěpán kameny apod.), charakteristický předmět (svatí biskupové infuli a berlu; apoštol Petr klíče; sv. Mikuláš tři zlaté koule; církevní Otcové a učitelé knihu s psacím brkem; zakladatelé a donátoři drží v rukou model kostela nebo kláštera apod.) či určitý děj (sv. Martin na koni řezá mečem kus svého pláště pro žebráka; sv. Jiří kopím zabíjí draka; Jan Křtitel křtí Krista v řece Jordánu a mnoho dalších).

Samotné zobrazování živých tvorů (lidí, zvířat, ryb a ptáků) bylo Židům přísně zakázáno v dekalogu (Desateru Božích přikázání), což je ve Starém zákoně uvedeno dvakrát ve stejné podobě (Ex 20, 2–17; Dt 5, 6–21). Touto zásadou se řídili také první křesťanské obce v duchu judaistické tradice. Nejstarší doložené a relativně datované (před rokem 265) zobrazení biblických událostí se nachází v Dura Europos v přízemí církevního domu. Obdobné

zobrazení biblických výjevů bylo objeveno na stěnách synagogy v téže lokalitě. Z následných nálezů je dnes jisté, že i v židovském prostředí v době od 3. do počátku 6. století se s biblickými nástěnnými obrazy nebo mozaikami setkáváme. Pro křesťanské, stejně jako pro židovské prostředí je jediné vysvětlení. Obrazy biblických výjevů měly v době úpadku všeobecné vzdělanosti sloužit při biblické katechezi, tedy jako pedagogická pomůcka.

Asi z téže doby jsou doloženy nejstarší výtvarné projevy na křesťanských pohřebištích (v katakombách). Jedná se o Kristovy monogramy (XP), kryptogramy (ryba – řec. ΙΧΘΥΣ – Jézus Christos Theú Hyios Sótér – Ježíš Kristus, Syn Boží, Spasitel) a jednoduché křesťanské symboly (holubice s ratolestí, kotva, vavřínový věnec vítězství, holubice, páv a řada dalších). Vedle rytých a do mramoru sekaných monogramů a symbolů se zde setkáváme s malbami mnoha biblických námětů, které ve svém společném jmenovateli symbolizují nádeje na vzkříšení a věčný život s Kristem (Noe v arše, Tři mládenci v peci, Daniel v jámě lvů, Adam a Eva u stromu v ráji, Mojžíš otevírá pramen ze skály, Obětování Izáka; nejčastější je prorok Jonáš, na jehož příběh se odvolává sám Ježíš, Mt 12, 39–40; 16, 4; L 11, 29–30; z novozákonních: Křest Krista v Jordánu, vzkříšení Lazara, Poslední večeře, hody lásky – agape, orant – modlící se osoba, Ježíš u studny Jakobovy a další). Jako symbol nikde nenajdeme kříž, a to až do přelomu 4. a 5. století. Chybí rovněž výjev ukřižování (asi nejstarším zobrazením je malá řezba na dveřích římské baziliky sv. Sabiny z konce 5. století) a vzkříšení Krista, které ve středověku převládou spolu s narozením Ježíše.

Mozaiky z Říma a zejména z Ravenny z přelomu 5. a 6. století, představují Krista Pantokratora (Vševládcce) nebo jeho polopostavu v kruhovém medailonu na vítězném oblouku v křesťanských bazilikách. Kristus je zde vyobrazen jako mladý muž sedící na císařském trůnu, kouli nebo duze v gestu „Vítěze“ nad hřichem a „Vládcem“ apokalyptického Nového Jeruzaléma. Od jeho podnože vytékají čtyři prameny „vody živé“ nebo „rajské řeky“ s odkazem na první hřích a jeho přemožení.

Od poloviny 5. století (431 koncil v Efesu) se bezpečně začneme setkávat s mariánským zobrazováním (ikonografií). K nejstarším patří výjev sedící Madony s Ježíškem na klíně, často s atributy panovníka. Z té doby pocházejí také nejstarší mariánské baziliky v Římě i na jiných místech, zvláště na Východě.

Úcta svatých patří nerozlučně ke starokřesťanské tradici. Mohutně se rozšířila ve středověku jak na Západě (římskokatolická církev), tak na Východě (ortodoxní – pravoslavné církve). Podle starozákonního i novozákonního poselství jsou ke svatosti vyzváni všichni věřící. „Budte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec.“ (Mat 5,48) V křesťanském umění, ve vybavení kostelů a kaplí je světecká tematika nejrozsáhlejší a mnoho obrazů a soch patří k vrcholům světového kulturního dědictví.

Miloslav Pojsl

Víra prvních křesťanů nemohla připustit, že by Mariino tělo podleho přirozenému rozkladu v hrobě. Na Východě si proto křesťané připomínají „Zesnutí Panny Marie“ a na Západě „**Na-nebevzetí Panny Marie**“ (15. srpna). Toto tajemství, prohlášené za dogma, bylo v baroku nejčastěji zobrazováno Pannou Marií v oblacích mezi zástupy andělů, zatímco dole apoštolové s úžasem hledí do prázdného Mariina hrobu (viz např. Raabův hlavní oltářní obraz na Velehradě). Vedle tohoto hlavního mariánského svátku, a tím také jejího zobrazování, se připomíná „**Narození Panny Marie**“ (Zlín-Štípa), „**Jména Panny Marie**“ nebo „**Neposkvrněné početí Panny Marie**“.

Méně obvyklým je svátek „**Panny Marie Sněžné**“ (5. srpna). Původ svátku je v Římě, kde podle pověsti měli papež a měšťan Jan stejný sen, podle něhož měli příští den ráno přijít na římský Esquilin (jedno z tradičních římských návrší). Když se zde ráno 5. srpna sešli, našli zasněžené místo, na němž podle snu postavili společně kostel Panny Marie. Je to známá patriarchální bazilika Santa Maria Maggiore (Větší), nazývaná také „U jesliček“.

Je třeba rozlišovat ještě dva mariánské svátky, jejichž obsah si lidé často pletou. Je to „Zvěstování Páně“ (25. března, devět měsíců před narozením Ježíše), kdy Panně Marii podle Lukášova evangelia zjevil v Nazaretě anděl, aby ji zvěstoval, že počne a porodí syna a dá mu jméno Ježíš (Lk 1, 31). Maria se podle téhož evangelia vypravila za svoji příbuznou Alžbětou, která ač již pokročilého věku také počala a je již v šestém měsíci (Lk 1, 36). Tato událost se připomíná „Navštívením Mariiným“.

Sv. Anna – matka Panny Marie, budoucí matka Ježíšova, tedy Kristova babička. O sv. Anně a jejím manželovi Jáchymovi se dovídáme z apokryfního evangelia Jakubova. Ač bývá zobrazována s Marií a malým Ježíškem („sv. Anna Samotřetí“), nevíme, zda se Ježíšova narození dočkala. Její úcta sice vrcholila v 15. a 16. století, ale setkáváme se s ní po celý středověk i novověk. (26. července)

Sv. Antonín Paduánský – vlastním jménem Fernandez; pocházel z Portugalska, narodil se v Lisabonu roku 1195. Stal se augustiniánským kanovníkem, ale záhy zatoužil po misii k muslimům do Maroka. Přestoupil do řádu Menších bratří (minorité; OFM) sv. Františka z Assisi. Shodou okolností se dostal do Itálie, kde působil jako vynikající kazatel (krátkou dobu kázal také v jižní Francii). Zemřel zcela vyčerpaný v pouhých 35 letech v klášteře v Arcelle u Padovy. Řádový generál sv. Bonaventura nechal jeho hrob přenést do padovské baziliky (1263). Svatořečen byl papežem Řehořem IX. pouhých 11 měsíců po jeho smrti. (13. června)

Sv. Benedikt z Nursie – žil na přelomu 5. a 6. století. Založil nejstarší západní církevní řád benediktinský (OSB) a v prvním klášteře Montecassino (roku 529) sepsal také vlastní řeholi, která se později stala vzorem pro další církevní řády. Rodná sestra Scholastika založila

ženskou větev benediktinského řádu a je rovněž ctěná jako svatá. Náboženský a obecně civilizací význam řádu byl pro Evropu po zániku západořímské říše (476) zcela zásadní. Proto byl sv. Benedikt papežem Pavlem VI. prohlášen patronem Evropy. (11. července)

Sv. Bernard z Clairvaux (čti: Klérvó) – pocházel z početné rodiny venkovského šlechtice. V roce 1112 vstoupil se svými bratry a dalšími přáteli do prvního kláštera založeného v roce 1098 opatem Robertem z Molesme, čímž zachránil nově se tvořící přísný řád cisterciácký. Název řádu je podle prvního kláštera v Citeaux (čti: Sitó, lat. Cistercium), odkud cisterciáci zakládali další kláštery. Sv. Bernard dokončil konstituování řádu a stal se opatem kláštera v Clairvaux. Patřil k nejvýznamnějším osobnostem duchovního i politického života 12. století. (20. srpna)

Sv. Bruno – narodil se kolem roku 1030 v Kolině n. Rýnem. Po studiích se stal významným učitelem biskupské scholasterie v Remeši. Po dvojím zklamání, když se nestal biskupem, odešel nejdříve do benediktinského kláštera v Molesme, odkud pak se šesti druhy zaměřil do Grenoblu. Tamní biskup Hugo mnichům věnoval nehostinnou krajinu zvanou Cartusia, kde zbudovali klášter „Velkou kartouzu“. Bruno však založil ještě dvě další kartouzy v jižní Itálii, S. Maria dell'Eremo a S. Stefano di Bosco, kde v roce 1101 zemřel a byl i pochován. Je považován za zakladatele jednoho z nejprísnejších řádů kartuziánů. (6. října)

Sv. Cyril a Metoděj – jejich svátek se až do roku 1863 slavil 9. března. Papež Lev XIII. na žádost olomouckého arcibiskupa Bedřicha Fürstenberka přeložil datum svátku na 5. července, aby termín lépe vyhovoval velehradským poutím.

Rodní bratři Konstantin-Cyriil a Metoděj byli pozváni na Velkou Moravu knížetem Rostislavem (863). Před jejich misí působily na Moravě křesťanské misie „z Vlach, Řecka a Němce“. Hlavní význam cyrilometodějské misie spočívá v sestavení prvního slovanského písma – hlaholice, vytvoření umělého liturgického a literárního jazyka (moderní název „staroslověnština“) srozumitelného všem Slovanům, a konečně prosadit u papežské kurie schválení samostatné církevní provincie, tedy vytvoření moravského arcibiskupství. Sv. Konstantin zemřel 14. února 869 v Římě, kde byl i pochován v bazilice sv. Klementa. Sv. Metoděj zemřel 6. dubna 885 na Moravě; pochován byl ve svém metropolitním kostele Panny Marie. (V římském kalendáři 14. února)

Sv. Filip a Jakub – oba byli Ježišovými učedníky a také mučedníky. O sv. Filipovi často slyšíme v evangeliích. Sv. Jakub, nazývaný „mladší“ nebo také „menší“ byl nejspíš synem Alfeovým, ale z evangelií o něm takřka nic neznáme, naopak bývá často zaměňován s dalšími dvěma jmenovci. Byl ukamenován po svržení z chrámové věže. (3. května)

Sv. Florián – údajně žil ve 3. století. Podle četných legend byl jako důstojník římské legie a křesťan za Diokleianova pronásledování pro víru mučen a pak svržen do řeky Ennsu v tehdejší hlavní město provincie Noricum v Lauriacum (dnešní Lorch v Horním Rakousku). Uctíván byl jako pomocník proti suchu, ale od 15. století se stal hlavním patronem proti ohni. (4. května)

Sv. František Xaverský – španělský jezuita a spoluzakladatel Tovaryšstva Ježíšova, který bývá nazýván „největším misionářem“ a „průkopníkem novodobé misie“ v římskokatolické církvi. Jeho hlavní misijní působení patří Dálnému Východu. Nejdéle a nejúspěšněji působil v Indii, křesťanství přinesl také do Japonska a na počátku misie v Číně zemřel v 46 letech roku 1552. Svatořečen byl v roce 1622. (3. prosince)

Sv. Ignác z Loyoly – zakladatel řádu Tovaryšstva Ježíšova (jezuité; TJ; lat. SJ). Jeho životní dráha začala v královské armádě. Při léčení svého zranění se na základě náboženské četby rozhodl pro život misionáře. Se svými šesti druhy vytvořil v roce 1534 v Paříži společenství, které v roce 1540 potvrdil papež Pavel III. Vedle tří řeholních slibů přidal čtvrtý: absolutní poslušnosti papeži. Poté se řád rozšířil po celé Evropě. Ignác zemřel jako první generál řádu 31. července 1556. Svatořečil jej papež Řehoř XV. v roce 1622. (31. července)

Sv. Jakub Větší – nazývaný také „Starší“ byl synem Zebedeovým a jedním ze dvanácti Ježišových učedníků (apoštolů). Jeho rodným bratrem byl apoštol a evangelista Jan. Podle Skutků apoštolů se stal po sv. Štěpánovi dalším Ježišovým mučedníkem. „Tehdy král Herodes začal zle zakročovat proti některým členům církve. Janova bratra Jakuba dal popraviti mečem“ (Sk 12, 2), což se událo v Jeruzalémě nejspíše v roce 44. Nejslavnějším místem jeho úcty je španělská Compostela. (25. července)

Sv. Jan Křtitel – prorok a „předchůdce Páně“, narodil se asi půl roku před Ježíšem Kristem rodičům již pokročilého věku, Alžbětě a Zachariášovi. Byl přísným asketou a v řece Jordánu pokřtil Ježíše. Herodes Antipast jej nechal uvěznit a později popraviti. (24. června)

Sv. Jan Nepomucký – generální vikář pražského arcibiskupa Jana z Jenštejna. Ostré spory mezi arcibiskupem a králem Václavem IV. odnesl mučednickou smrtí „Johánka z Pomuka“. Po utýrání při výslechu byl hozen z pražského mostu do Vltavy 20. března 1393. Zobrazován je s pěti hvězdami kolem hlavy. Jeho úctu šířili zejména jezuité v době baroka. (16. května)

Sv. Jan Sarkander – holešovský farář, který se za stavovského povstání zapletl do politických přediv. Byl zatčen a v Olomouci zástupci protestantských stavů vyslýchán „útrpným právem“, na jehož následky po několika týdnech ukrutných bolestí ve vězení 17. března 1620 zemřel. Na místě jeho mučednické smrti stojí kaple z roku 1912. Svatořečen byl Janem Pavlem II. při návštěvě Olomouce v roce 1995. (17. března)

Sv. Jiljí – podle legendy přišel jako poustevník z Řecka až do Francie, kde v údolí řeky Rhôny se usadil hluboko v lesích v jeskyni. Živil se mlékem laně, která ho každodenně navštěvovala. Na místě jeskyně byl založen benediktinský klášter Saint-Gilles, jehož se Jiljí stal prvním opatem. Klášter se stal poutním místem na trase do španělského Santiaga de Compostela. (1. září)

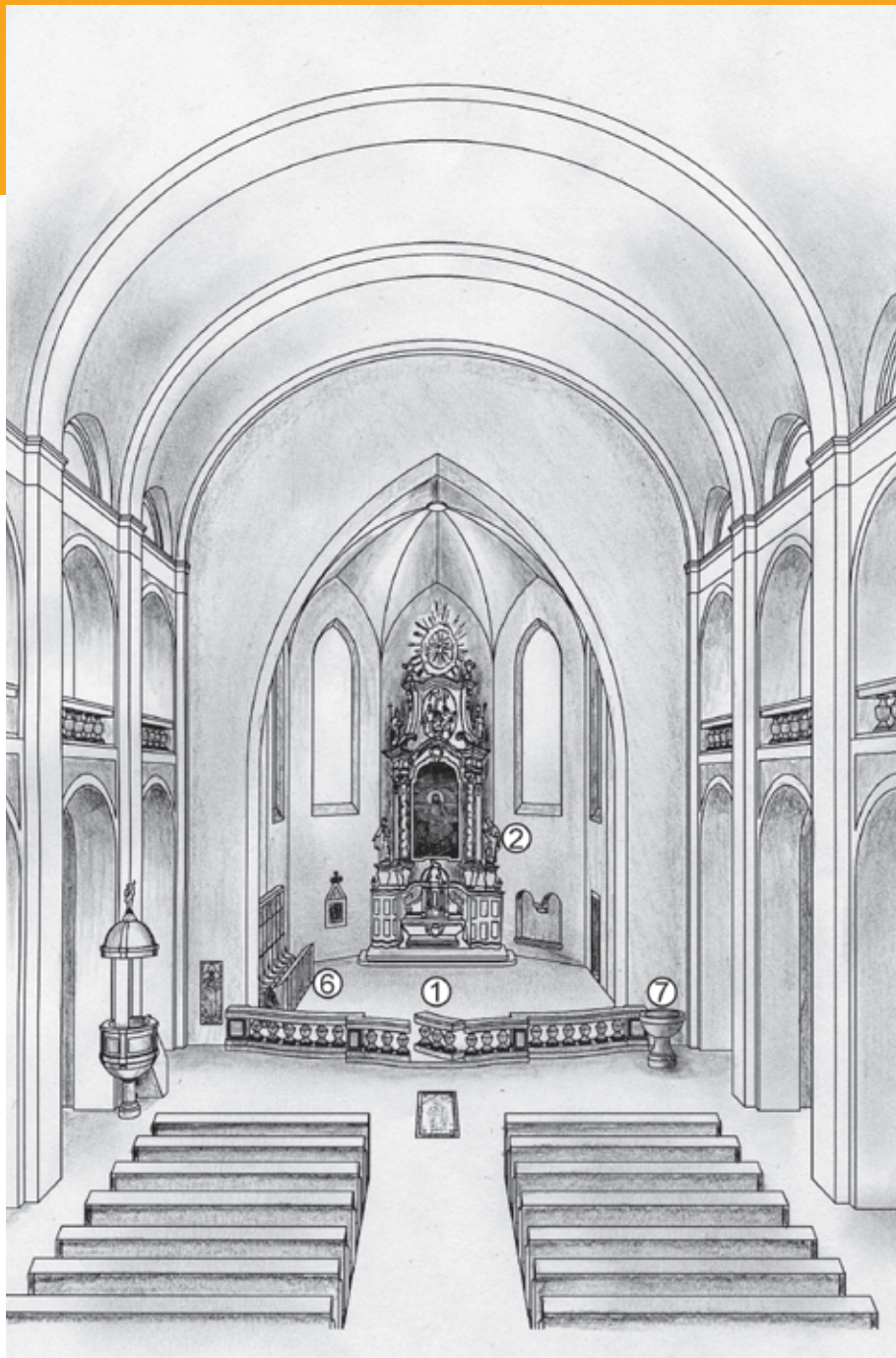
Sv. Mořic – podle legendy pocházel z Théb. Jako velitel římské legie (zvané thébská) byl s dalšími křesťanskými legionáři popraven u Agauna ve Wallisu, dnes Sv. Mořic ve Švýcarsku, snad na počátku Diokleciánova pronásledování křesťanů v roce 303. Úctu sv. Mořice u nás zavedl olomoucký biskup Bruno ze Schaumburka. (22. září)

Sv. Petr a Pavel – galilejského rybáře Šimona, syna Jonášůva, si Ježíš vyvolil nejen za apoštola, ale nazval ho Petrem, tj. skála, na níž zbuduje svou církev. Po Kristově zajetí jej třikrát zapřel, ale po vzkříšení stál opět v čele apoštolů. O svátku Letnic, po seslání Ducha Svatého, kázal a pokřtil první křesťany. Saul (Šavel) nejprve jako horlivý farizej pronásledoval církev Kristovu. Na cestě do Damašku zažil zázračné obrácení, stal se křesťanem, a konečně nejagilnějším Kristovým apoštolem. Podnikl tři misijní cesty do Malé Asie a do Řecka. Podle staré tradice se různými cestami oba apoštolové dostali do Říma, kde zemřeli mučednickou smrtí za císaře Nerona, snad v roce 67. Nazývání jsou „Knižaty apoštolskými“. (29. června)

Sv. Viktorie Římská – římská mučednice za pronásledování křesťanů. Doba jejího života není přesně známá. Podle legend byla na udání svého pohanského manžela sřata, podle jiné legendy v amfiteátru zabita býkem. Zemřela buď v polovině 3. století nebo kolem roku 305. (23. prosince)

Miloslav Pojsl

Základní přiblížení interiéru kostela

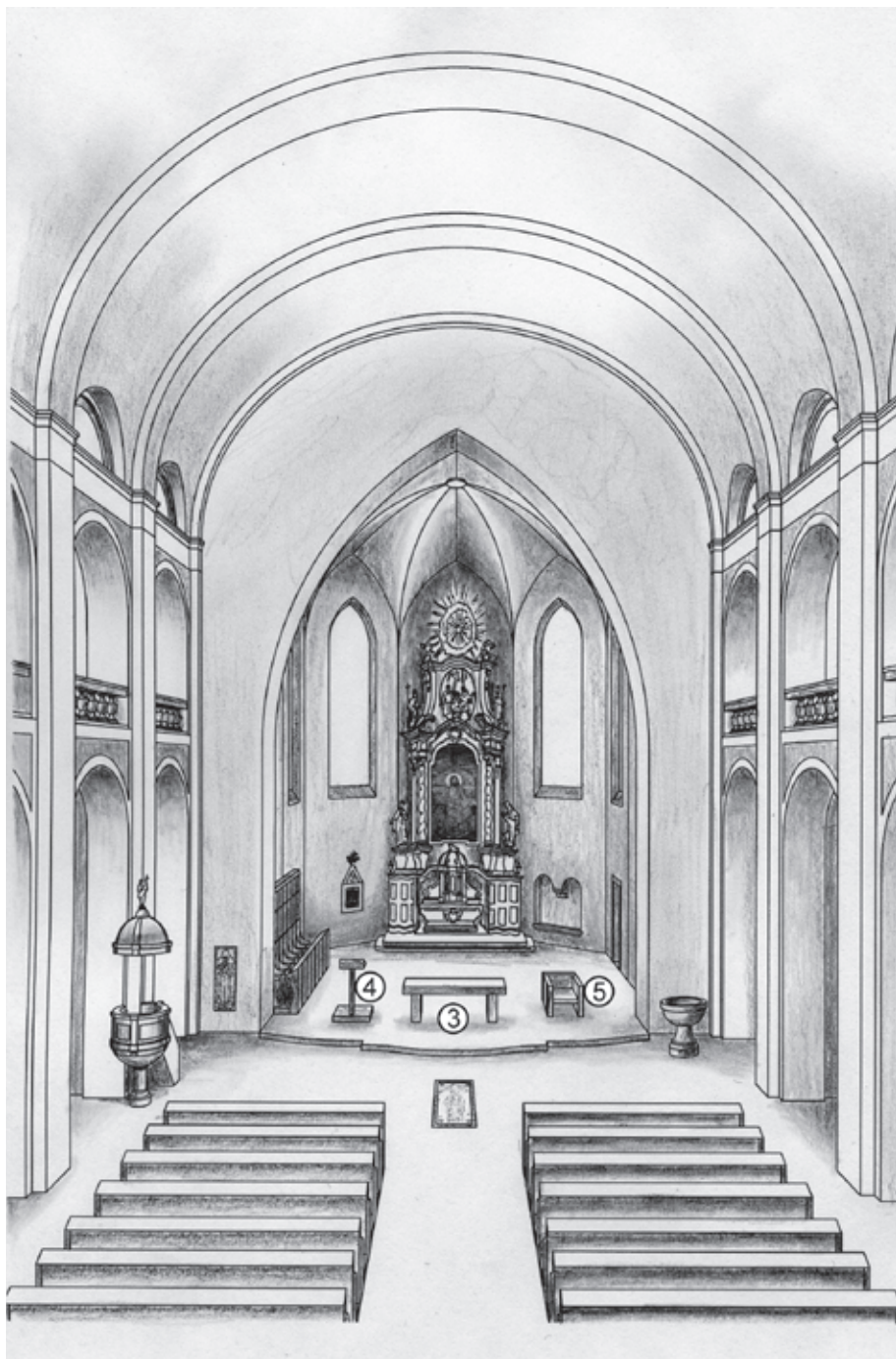

Interiér kostela na protější straně je fiktivní, abychom si na něm mohli vysvětlit uspořádání a zejména odbornou terminologii.

Presbytář (kněžiště) (1) tohoto kostela je gotický. Závěr je polygonální s pěti čely žebrové klenby uzavřené ve vrcholu taliřovým svorníkem (konstrukční prvek na způsob klínu, který uzavírá žebrovou konstrukci klenby). Pět hrotitých oken dostatečně osvětlovalo presbytář. Při barokní přestavbě došlo k překrytí čelního okna barokním retabulem hlavního oltáře. Z původní výbavy presbytáře zůstalo na levé straně **sanktuarium** (*pastoforium*), kde se uschovalo viatikum (část konsekrovaného, proměněného, chleba a vína) pro případ potřeby použít je pro nemocné. Otvor ve zdi býval uzavřen kovovou mřížkou. Na protější pravé straně se nachází pozdně románská **sedile** pro další kleriky, zejména akolity (ministranty). Prostor presbytáře byl otevřen původně do gotické lodi kostela, na kresbě je otevřen do barokní přistavěné lodi **vítězným** (*triumfálním*) obloukem. V antice se stavěly triumfální oblouky vítězným císařům a vojevůdcům. V raněkřesťanských bazilikách a později ve všech kostelích triumfální oblouky symbolizovaly (tvar podle příslušného stylu) vítězství Ježíše Krista nad hříchem a smrtí. Presbytář býval od baroka až do liturgické reformy oddělen od lodi kuželkovou **mřížkou**, která jednak vymezovala posvátný prostor a jednak sloužila při podávání sv. přijímání. V baroku byly v presbytáři pořízeny ještě přístěnné, často bohatě zdobené lavice. V hlubokých chórech klášterních kostelů (např. dominikánů, františkánů ad.) bývaly tyto **chórové lavice** (*stally*) (6) po obou stranách. Sloužily řeholníkům ke společné modlitbě a zpěvu tzv. hodinek. V katedrálách sloužily k téměř účelu pro kanovníky a další kleriky. V případě našeho obrázku mohly sloužit také k účasti na bohoslužbě pro městské konšely nebo jiné významné osobnosti. Proti nim je vchod do sakristie sloužící k uložení liturgických potřeb a k přípravě (oblékání do liturgického roucha) kněze k bohoslužbě.

Barokní **hlavní oltář** (2) je postaven na několika stupních, aby bylo místo pro kněze zvýšené, a tedy i lépe z lodi viditelné. Základ oltáře tvoří **menza** (*stůl*), na níž se koná vlastní liturgie. Nad menzou je **tabernákl** (*svatostánek*) k uchování monstrance k požehnání a ciboria s konsekrovanými hostiemi. Střední část tvoří velký **oltářní obraz s retabulem** po stranách. Nad ním je **nádstavec**, nejčastěji s dalším menším obrazem. Vše je opatřeno sochařskou a ornamentální výzdobou. Celý oltář může být řezaný ze dřeva (zlacení a malba napodobující mramor) nebo zděný opatřený štukovou výzdobou a štukolustrem (sloupy a plochy upraveny umělým mramorem).

Přistavěná barokní **lod'** je prostorná hala s arkádami do bočních kaplí, nad nimiž probíhají barokní **tribuny**, jimiž se rozšířil prostor pro věřící účastníci se bohoslužeb. Tribuny jsou opatřeny **kuželkovým zábradlím**. Nad arkádami tribun se nachází další řada **oken s výsečemi** do kleneb.

Kostelní loď je opatřena dvěma řadami lavic pro věřící. Čela lavic bývala někdy opatřena bohatou řezbářskou výzdobou.

Po pravé straně v lodi u vítězného oblouku je umístěna **křtitelnice** (7). Na protější straně na pilíři mezi bočními kaplemi je upevněna **kazatelna** (*ambon*). Kazatelna je tvořena **řečništěm** (*košem*), k němuž vedou schody. Řečniště mívá často zdobenou nohu ve tvaru sloupku. Stěna nad řečništěm bývá opatřena řezaným reliéfem nebo obrazem novozákonního obsahu. Horní část kazatelny tvoří **stříška**, někdy jednoduchá nebo jindy opatřena bohatou řezbářskou výzdobou ornamentální i figurativní. Tu nejčastěji tvoří postavy andlíků (*putti*) nesoucích čtyři knihy evangelií. Na vrcholu stříšky bývá často alegorická postava „Víry“ s křížem nebo kalichem.

Po pravé straně vidíme v boční arkádě bez umístění bočního oltáře **zpovědnici**, již novodobé úpravy.

V lodi se dále nachází uprostřed podlahy **krycí deska** vstupu do krypty, která sloužila v době baroka k pohřbívání majitelů panství, a tím i patronů kostela, nebo kněží, eventuelně i dalších významných osobností. Na levé straně vítězného oblouku je osazen středověký **náhrobník**, který původně kryl v podlaze hrob nějaké významné osobnosti. Na stěny se zvláště v městských farních kostelích upevňovaly také **epitafy** (symbolické náhrobky) zemřelých, kteří byli pohřbeni většinou venku na hřbitově.

Při západní průčelní stěně nad hlavním vchodem do kostela pravidelně bývala na sloupech nebo pilířích **hudební kruchta** (*kůr*) s *varhanami*.

Úpravy liturgického prostoru v katolických kostelích začaly od přelomu 60. a 70. let 20. století a dosud pokračují. V některých kostelích od té doby byly úpravy provedeny již po několikáté. II. vatikánský koncil (1962–1965) mimo jiné uskutečnil liturgickou reformu obsaženou v Konstituci o posvátné liturgii *Sacrosanctum Concilium* ze 4. prosince 1963, která se ve svých důsledcích dotkla také úprav liturgického prostoru.

Zásadní podstatou těchto úprav je vytvořit jedno společenství věřících s knězem (obětníkem), což nejlépe vyjadřuje jeho obrácení čelem k věřícím. Toho může být dosaženo novými nebo upravenými **menzami** (*obětními stoly*) (3) obrácenými ke shromáždění věřících. Z hlediska ochrany sakrálního prostoru a jeho historického vybavení zůstávají většinou původní oltáře s veškerou výzdobou zachovány. Mělo by se však dbát, aby v kostele nebyly dva „hlavní“ oltáře. Proto vybuduje-li se nová menza podle současných liturgických pravidel, měl by být původní oltář zbaven tradičních doplňků, zejména antependií a oltářních prostěradel. Není-li to z důvodů zachování historického a stylového mobiliáře možné přemístit tabernakl (svatostánek), měl by původní zůstat součástí oltářního komplexu. Používán však bude pouze nově zřízený a umístěný na vhodnějším místě (příkladně tzv. adorační kaple). Liturgicky by však měl být používán vždy pouze jeden svatostánek.

Součástí nového liturgického prostoru je mimo menzu (stůl) ještě **ambon** (4), odkud se čtou texty Pisma svatého a pronášejí homilie (promluvy) a dále **sedes** (5) pro kněze a asistenci (kleriky nebo ministranty), která ovšem může používat i původní chórové lavice nebo jiný vhodný mobiliář v presbytáři. Aby se nový liturgický prostor více přiblížil věřícím odstraňují se původní, většinou barokní mřížky, které dříve striktně oddělovaly posvátný prostor presbytáře (kněžiště) od lodi kostela, kde se shromažďovali věřící a současně sloužily k podávání svátosti oltářní. Měly by však zůstat zachovány, pokud tvoří s oltářem nebo vybavením presbytáře jeden hodnotný umělecký celek.

Miloslav Pojsl

Velehrad

www.farnostvelehrad.cz

Velehrad patří k nejvýznamnějším poutním místům v České republice. Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a svatých Cyrila a Metoděje je klenot moravského baroka. Zdejší Národní poutě se každé léto účastní desítky tisíc lidí. V roce 1985, když papež udělil velehradské bazilice Zlatou růží, se na Národní pouť na Velehradě sjelo i přes obstrukce ze strany komunistického aparátu sto padesát tisíc lidí. Pout' se stala jednou z největších demonstrací odporu proti normalizačnímu režimu.

Velehradu se říká „moravský Betlém“, neboť zhmotňuje zrod křesťanské víry Slovanů.

Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje

Velehrad náleží k nejpamátnějším místům na území našeho státu a po celá staletí je součástí duchovního, náboženského a kulturního dědictví našeho národa. Cyrilometodějská a velkomoravská tradice činí z něj pojem přesahující hranice nejenom regionu, ale i státu. Když se moravský markrabě Vladislav, bratr Přemysla Otakara I., rozhodl založit první cisterciácký klášter na Moravě, velmi pečlivě volil zejména jeho místo. Jako nejprůhodnější se mu jevílo úpatí zalesněných, téměř neprostupných vrchů Chřibů na levém břehu potoka Salašky v poněkud stráněmi sevřeném úvalu, v nevelké vzdálenosti od trhového sídla Veligrad při přechodu řeky Moravy, nástupce hlavního střediska velkomoravské říše. V blízkém sousedství ležel statek s velkomoravským kostelíkem sv. Jana, darovaný nově zrozenému klášteru. Je zde předpoklad, že stavba kláštera proběhla ve 2. až 4. desetiletí 13. stol., klášterní kostel byl pak vysvěcen 27. listopadu 1228.

Nový cisterciácký klášter se měl stát mauzoleem Přemyslovců na Moravě, především však měl plnit všechny úkoly, které se očekávaly od cisterciáckých klášterů v oblasti náboženské, politické, hospodářské i kulturní. Klášter byl osazený mnichy z kláštera plaského, čímž se zařadil do linie dceřiných klášterů morimondských. V duchu cisterciáckých stavebních tradic dosáhl velehradský klášter impozantních rozměrů i vysoké umělecké úrovně. Několikeré zničení a četné přestavby sice změnily jeho stavební i výtvarný charakter, ale i přes všechny tyto změny a stavební úpravy mu zůstal v základních proporcích zachován jeho románskogotický charakter.

K prvnímu zničení došlo za husitských válek 12. ledna 1421. Vypálený a vydrancovaný klášter byl několik let zcela opuštěný. Po návratu cisterciáků byl obnoven pouze opatský dům ve východní části areálu a ostatní konventní budovy, včetně klášterního chrámu, byly pro nedostatek prostředků ponechány svému osudu. Obnova klášterního života se uskutečnila již v r. 1434, omezila se však jen na bývalé opatství. Teprve po více než 150 letech, v r. 1587, byla zahájena obnova klášterního chrámu, která pokračovala i v průběhu třicetileté války. V letech 1629–1639 byl zrušen gotický konvent a na jeho zdech postaven na úrovni zvýšené skoro o 2 m pozdně renesanční klášter, na jehož stavbě se pokračovalo i po

Bazilika Velehrad – celkový pohled

polovině 17. století. Východní i západní křídla konventní budovy byla prodloužena k jihu až po ohradní zeď.

Barokní přestavba velehradského kláštera byla zahájena ve 30. letech 17. stol. a probíhala několik desetiletí. Jednoduše obnovený kostel i klášter zasáhl zhoubný požár 27. prosince 1681, který se stal důležitým předělem v jeho stavebním vývoji. Po odstranění nejvážnějších škod na konventní budově následovala v r. 1684 barokní transformace kostela, jež v dlouhé architektonické aktivitě dokončené v roce 1735 vytvořila jeho nynější zjev s kupolí nad křížením a dvojicí věží v ustoupělém západním průčelí. Vedoucím architektem kostela byl G. P. Tencalla, jehož architektura má zčásti dosud ráz baroku sklonku 17. století. Románské bazilikální trojlodí se proměnilo na jednolodí s nízkými bočními kaplemi. Dvě řady pilířů západního trojlodí nahradily mohutné zděné příčky s pilastry, které rozdělily někdejší boční lodě na 14 samostatných postranních kaplí, z nichž 10 má oltáře a pod podlahou krypty. Monumentální renesanční věž z 16. stol. vzala za své, nepochybně ze statických důvodů. Došlo také ke třináctimetrovému zkrácení západního průčelí chrámu s románským ústupkovým portálem a velkým rozetovým oknem. Snížení délky z 99 m na 86 m patří k poměrně citelným zásahům do jeho původní podoby. Vzhledem k tomu, že okolní terén byl již zvýšen na dnešní úroveň, zachovaly se nejspodnější části průčelí a dvou zrušených apsid východního závěru ve stavební sutí. Přestavbou vznikla orientovaná jednolodní bazilika se systémem průchodních bočních kaplí, příčnou lodí a půlkruhovým závěrem kněžiště a dvěma čtyřbokými věžemi v průčelí.

V 90. letech 17. století pracovali na Velehradě sochař a štukatér Michael Mandík, jako mramorář a kameník Ondřej Allio. V roce 1695 v kostele ukončil své práce i slavný italský malíř Paulo Antonio Pagani, který svými nástěnnými malbami vyzdobil všechny kaple, dvě sakristie a současně také vytvořil velké oltářní plátno Nanebevzetí Panny Marie. V téže době maloval několik oltářních pláten malíř Michael Willmann.

Interiér velehradské baziliky zapůsobí na návštěvníka velkolepým dojmem. Půdorysný základ baziliky tvoří latinský kříž, kněžiště s půlkruhovým závěrem zaklenuto valenou klenbou s lunetovými výsečemi. Transept je zaklenut smělou kupolí, která je zvenčí kryta prosvětlenou barokní lucernou. Loď zaklenuta valenou klenbou s lunetovými výsečemi. Klenby pokrývají velkoryse řešené fresky, které opticky prostor zvedají o dvě patra. Starší Paganiho nástěnné malby poničené zřejmě při požáru v roce 1719 obnovili dva brněňští malíři František Egstein a Jan Jiří Etgens. V 70. letech 18. století byla řada velkých oltářních pláten pořízena od malíře, jezuita Ignáce Raaba, jehož velké oltářní plátno ze 70. let 18. století představující hlavní velehradské patrocinium, Nanebevzetí Panny Marie, je umístěno v cele dochované románské apsidě, barokně upravené. Monumentální sloupová architektura oltářního retábula je dílem Baltasara Fontana. Původní oltář byl v roce 1864 odstraněn a na jeho místo byl instalován nový oltář věnovaný olomouckým biskupem, kardinálem Bedřichem Fürstenberkem. V roce 1985 k 1100. výročí smrti sv. Metoděje, byl pořízen nový obětní stůl podle návrhu ing. arch. Tomáše Černouška, výtvarné ztvárnění je pak dílem akad. sochaře Otmara Olivy.

Národní pouť na Velehradě

Volně stojící oltář v kapli sv. Benedikta kryje vchod do Královské kaple přistavěné ke dveřnímu rameni příčné lodi v roce 1665. V roce 1923 zde byl v provizorní cihlové hrobce pohřben olomoucký arcibiskup Antonín Cyril Stojan. V roce 1936 byla hrobka rozebrána a na jejím místě vybudován dle návrhu arch. Klaudiva Madlmayera nový sarkofág. Dnešní chórové lavice jsou jen částí většího celku z přelomu 17. a 18. století. Nevíme nic o umělcích, kteří vytvořili toto unikátní dílo barokního řezbářství, klenot moravského baroka. Na zadní straně levé lavice byl pouze objeven nápis stolařského tovaryše Michala Heydna z Litovle s datem 1695.

Při stavebních pracích počátkem 20. stol. byla odkryta podstatná část zasypaných křížových chodeb, rajský dvůr a barokní krypty atd. Pozoruhodné je i užití cihel, jak v presbytáři, tak i v bočních lodích. Východní křídlo kláštera obsahuje fragmenty románské kapitulní síně. Zvláštní pozornost si zaslouží bohatě zdobený portál, jehož ztvárnění výrazně prokazuje účast tvůrců wormsko – řezenského okruhu. Po pravé straně vchodu ve zdi chrámové lodi byla objevena malá hrobka, o níž se někteří badatelé domnívají, že byla určena k uložení pozůstatků markraběte Vladislava Jindřicha. K cenným předmětům sbírky lapidária patří i náhrobní kámen olomouckého probošta Alexia z r. 1282, který patří k nejstarším datovaným náhrobkům u nás. Velehradské podzemí – lapidárium a krypty – jsou dnes již neodmyslitelnou součástí historického, uměleckého a architektonického bohatství Velehradu. Bazilika s přílehlými budovami a areálem byla v dubnu 2008 prohlášena za národní kulturní památku.

Kontakt:

Farnost Velehrad, Stojanovo nádvoří 206, 687 06 Velehrad

E-mail: favelehrad@ado.cz, telefon: 572 420 140, web: www.farnostvelehrad.cz

Obec Velehrad: www.velehrad.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- poutní cesta spojující Velehrad a Svatý Hostýn, dvě nejdůležitější poutní místa u nás. Cesta se všemi náležitostmi: značkami, panely, razítky, průvodcem a pamětním listem
- meditativní poutní cesta spojuje velkomoravský Veligrad (Staré Město) a Velehrad. Celkem na ní bude vztyčeno 20 zastavení s reliéfy podle návrhu ak. mal. Milivoje Husáka
- unikátní **Archeoskanzen v Modré**, kde se mohou návštěvníci vrátit do dob největší slávy Velkomoravské říše
- **Státní zámek Buchlovice** – vlastní rozsáhlé sbírky, zaujímá důležité místo v dějinách posledních let habsburské monarchie svým významem daleko přesahující hranice českých zemí
- **Státní hrad Buchlov** – jeho vznik se datuje do 1. poloviny 13. století, byl založen jako strategicky obranná pevnost a správní středisko se soudní pravomocí tzv. loveckým právem, k hradu Buchlovu patří také kaple svaté Barbory, rodinná hrobka Petřvaldských a Berchtoldů
- Velehrad je také dobrým východiskem tras do krásné přírody Chřibů pro turisty a cyklisty

Kaple sv. Benedikta v bazilice Velehrad

Svatý Hostýn je nejnavštěvovanějším poutním místem v České republice. Kromě baziliky minor Nanebevzetí Panny Marie tu návštěvníci najdou i další zajímavé památky zasazené do pěkného přírodního prostředí vrcholu Hostýna, například působivou Jurkovičovu křížovou cestu, starší křížovou cestu z konce 19. stol., idylický lesní hřbitov, kamennou rozhlednu Františka Josefa I., Sarkandrovu kapli, Vodní kapli se zázračným pramenem nebo muzeum mapující historii Svatého Hostýna.

Svatý Hostýn proslavila legenda (znázorněna sochou Panny Marie s Ježíškem v presbytáři a mozaikou na portálu baziliky), podle níž se na horu v době tatarského vpádu ve 13. století uchýlili obyvatelé z nížin, a za pomoci Panny Marie se tu ubránili útočníkům. A od té doby na Svatý Hostýn míří s vděkem i prosbami poutníci.

Bazilika Nanebevzetí Panny Marie

Dnešní kostel Panny Marie má počátek ve velkolepé stavbě, kterou financoval Jan z Rottalu a jeho potomci. Svou polohou – v nadmořské výšce 718 metrů – je nejvýše položenou sakrální stavbou na Moravě. Kostel s dvouvěžovým průčelím měl být oslavou pětistého výročí zahnání tatarských hord. Tento ušlechtilý záměr se podařil uskutečnit až Františkovi Antonínu Rottalovi. Základní kámen byl položen v r. 1721 prelátem olomouckých premonstrátů z Hradiska, Bernardem Vankou, na místě původní mariánské kaple. O dřevěné kapli na Hostýně jsou první zprávy z druhé poloviny 16. století, kdy ji zřejmě nechal postavit tehdejší majitel bystrického panství Burian Žabka z Limberka pro haviře, kteří zde měli pro něho dolovat železo a stříbro. Stavba nového kostela byla svěřena Tomáši Šturmovi, staviteli a sochaři z nedalekého Holešova. Pozdně barokní stavbu smělé technické a umělecké koncepce s největší pravděpodobností projektoval kroměřížský inženýr a architekt italského původu Cyran z Bolleshausu. Stavba hostýnského chrámu se protáhla na celých 27 let. Tato dlouhá doba výstavby byla způsobena nejen náročnými klimatickými podmínkami, které umožňovaly pracovat pouze v letním období, ale také velmi problematickou dopravou stavebního materiálu po těžce dostupných cestách a v konečném důsledku ji zbrzdil i nedostatek finančních prostředků. Chrám byl dobudován v roce 1747, první mše se zde sloužila 24. února 1748 a v květnu byli instalováni i první stálí kněží. Chrám slavnostně vysvětil 28. července 1748 olomoucký biskup a nově jmenovaný kardinál Ferdinand Julius hrabě Troyer. V roce 1756 hrabě Rottal ustavil na Hostýně samostatnou duchovní správu. Zakládací nadační listinu schválil a potvrdil kardinál Troyer. Dne 26. října 1769 zemřel zakladatel hostýnského chrámu, poslední mužský potomek rottalovského rodu, František Antonín. V témže roce uhořel blesk do střechy chrámu a způsobil požár, který zachvátil celou střechu i věže. Během následujícího roku se podařilo nashromáždit tolik finančních prostředků z darů věřících, že během dvou let byla střecha i věže obnoveny. Byly také zhotoveny nové zvony a postaveny varhany.

V roce 1779 byl dostavěn kostel na Rusavě, byla zde zřízena samostatná farnost, Hostýn přestal plnit funkci duchovní správy a stal se pouze poutním kostelem. Podle císařského nařízení ze dne 12. 7. 1783, které rušilo kaple a tzv. zbytečné chrámy, byl mezi nepotřebné kostely zahrnut také ten hostýnský. V roce 1787 byl kostel odsvěcen, zbaven vnitřního zařízení, dokonce snesena střecha a vytrhána dlažba a takto odsouzen k postupné zkáze. Bohoslužebné předměty byly postupně rozdány a rozvezeny do sousedních kostelů, oltáře, chór a kazatelna byly rozbořeny. Procesí na Hostýn byly zakázány už v roce 1781, oficiálním oběžníkem pak v roce 1784.

Ve 40. letech 19. století začali věřící organizovat sbírku na obnovu kostela. Na četné přímluvy a intervence významných osobností Moravsko-slezské gubernium nakonec vyhovělo žádosti bystrického faráře Bernarda Regera a 31. října 1840 dalo povolení k obnově kostela. Největší zásluhy na znovuoobnovení hostýnského chrámu měl především bystrický farář Bernard Reger, rajhradský benediktin Řehoř Wolný a holešovský děkan baron Vincenc Ehrenburg. Práce započaly 10. května 1841 a roku 1845 byla stavba znovu vysvěcena. Zchátralá budova tak byla v letech 1841–45 opravena do nynější podoby. Dne 2. července 1845 posvětil opravený kostel rajhradský opat Viktor Šlosar za asistence probošta Peteaniho. Zásadní obrat nastal v 80. letech 19. století, kdy nový majitel panství povolil stavbu konventu pro trvalý pobyt řeholníků. V roce 1884–1887 byla vystavěna u kostela jezuitská kolej.

Kostel je orientovaná podélná jednodlná stavba s odsazeným segmentovým uzavřeným kněžištěm, k němuž na bocích přiléhají čtyřboké útvary sakristií s oratořemi v patře, s lodí oválného půdorysu a se západním vstupním útvarem, k němuž se na bocích přimykají nakoso postavené hranolové věže. Čtyřboké věže, pokrývá mozaika Svatohostýnské madony z r. 1912 od pražského malíře a mozaikáře Viktora Foerstra. Kamenný portál se segmentovým záklenkem uzavírají dvoukřídlé bronzové dveře, zhotovené v roce 1933 v průmyslové škole v Hradci Králové. V roce 1901 postaveno monumentální schodiště, po kterém se stoupá ke kostelu.

Zařízení je převážně v duchu historického romantického eklektismu z doby rekonstrukce kostela.

Při severním boku kostela se nachází novobarokní kaple sv. Jana Sarkandra, která vznikla r. 1889 přestavbou kaple sv. Jiljí z roku 1658.

Západně od kostela při nástupu na schodiště se nachází Vodní kaple z poloviny 18. století, koncem 19. století novobarokně upravená.

Severně od kostela je hřbitov, který byl posvěcen 14. září 1913. Architektonicky upravená obvodní zeď prolomena dvoukřídlou mřížovou bránou, na pilířích autorsky shodné bronzové reliéfy Kristova zmrtnýchvstání a kněze podávajícího umírajícímu vojákovi hostii (pamětní deska obětem 1. světové války). Na hřbitově se nachází i hrob olomouckého arcibiskupa Františka Vaňaka.

Severně od kostela je situována i křížová cesta s nepravidelně rozmístěnými třinácti tvarově obměňovanými zastaveními navrženými Dušanem Jurkovičem. Jedná se o umělecké dílo se slovanskými výtvarnými prvky, které připomíná dřevěné lidové stavby valašské a slovenské. Stěny pokrývá pestrobarevná keramická mozaika pašijových scén od Jana Köhlera a J. Úprky, datovaných r. 1912 (9. zastavení) až 1933 (1. zastavení). Ve 13. kapli byl původní

Křížová cesta od D. Jurkoviče, Svatý Hostýn

Köhlerův obraz nahrazen r. 1929 falešnou skleněnou mozaikou. 14. zastavení tvoří rotunda, začleněná do areálu hřbitova, s kamenným reliéfem Kladení do hrobu, značeno Rudolf Doležal. Na zadní stěně 2. kaple křížové cesty je umístěna pamětní deska obětí 1. světové války v podobě bronzového reliéfu znázorňujícího moravský lid adorující Hostýnské Panně Marii, značeno Č. Vosmík 1919. Křížová cesta začíná u kaple Sarkandrovky a poslední zastavení je zděné, rotundové – společně s druhou křížovou cestou. Ta je starší s reliéfním vyobrazením. Jednotlivá zastavení v obvyklém počtu a tematice jsou řešena jako triptych.

Před kostelem jsou umístěny sochy sv. Cyrila a Metoděje od Antonína Tomáše Becka z roku 1864. U schodiště západně od kostela vévodí monumentální bronzová plastika Božského Srdce Páně od Vincence Vosmíka z roku 1919 a socha sv. Antonína, který káže rybám (z r. 1948 od Fr. Rady). Tato socha původně stála v lese při císařské cestě pod Vodní kaplí a později byla přemístěna do prostoru u kostela.

Kontakt:

Římskokatolická duchovní správa Svatý Hostýn,

Svatý Hostýn 107, 768 61 Bystřice pod Hostýnem

Telefon: 573 308 161, e-mail: fara@hostyn.cz, web: www.hostyn.cz

Matice svatohostýnská, Svatý Hostýn 115, 768 61 Bystřice pod Hostýnem

Telefon: 573 381 693, e-mail: matice@hostyn.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

Bystřice pod Hostýnem – město v podhůří Hostýnských vrchů mělo do 19. století venkovský charakter, kromě výroby perníku a voskových obětinek pro poutníky putující na Hostýn zde byly i lázně. Ve 2. pol. 19. století zde Thonetové umístili sídlo prosperující továrny na výrobu ohýbaného nábytku. Poslední majitelé zámku Laudonové se věnovali botanice a vysadili ve městě mnoho zajímavých rostlin, do dnešních dnů se dochovala platanová alej.

Laudonský zámek

- Více na www.bystriceph.cz a www.hostyn.cz.
- Památky města – **Laudonský zámek** – ojedinělá ukázka postupné modernizace panských sídel, dnes se v zámku konají pravidelné výstavy a koncerty, v přízemí je expozice městského muzea
- **kostel sv. Jiljí** na náměstí T. G. Masaryka
- **kaple sv. Vavřince** na někdejší hřbitově

Chvalčov – leží v turisticky atraktivní oblasti na úpatí Hostýna, je výchozím bodem pro pěší turisty mířící na Svatý Hostýn. Na jeho území se nachází dvě přírodní rezervace s naučnými stezkami. Místní část Lázně nabízí rehabilitační a lázeňské pobyty.

Kaplička v Chvalčově

- Více na www.obec-chvalcov.cz
- Zajímavosti místa – **zřícenina hradu Obřany**, jeden z nejvýše položených moravských hradů
- Naučná stezka „**Chodník Masarykových**“
- Naučné a turistické stezky: Hostýnské vrchy, Příroda Hostýnských vrchů
- Poutní cesty: Velehrad – Svatý Hostýn; Svatý Kopeček – Svatý Hostýn

Zlín je většinou spojován se jménem Baťa a moderní funkcionalistickou architekturou. V současnosti je nejen sídlem Zlínského kraje, ale i významným centrem podnikatelského, kulturního a společenského života.

Kostel sv. Filipa a Jakuba

O stavebních počátcích a proměnách kostela sv. Filipa a Jakuba ve Zlíně v průběhu staletí toho víme jen velmi málo. Za nepřímé doložení existence kostela se považuje počátek 15. století, kdy měl Zlín i svého duchovního. Vzhledem k tehdejší náboženské situaci na zlínském panství i vzhledem k tomu, že první dosud historickými prameny připomínaný zlínský farář Jan z Ostraty (Lhotský) byl katolickým knězem, je nesporné, že zlínský kostel byl postaven jako kostel katolické farnosti a podle pozdějších pramenů je téměř jisté, že tomuto prvotnímu účelu sloužil po celé 15. století a snad i na počátku 16. století. Teprve poté přechází až do roku 1620 i s farou do správy novoutrakvistické – luteránské farní obce. Od doby pobělohorské až dosud je opět v užívání katolické duchovní správy.

Ve druhé polovině 16. století, kdy kostel užívala luteránská farní obec, dochází k jeho renesanční přestavbě a mezi léty 1700–1746 pak k jeho přestavbě barokní. Také na nejstarší mapě Zlína z roku 1780–1790 je půdorys kostela orientovaný hlavní osou od východu k západu a s věží vlevo vedle vstupu. Kostel obklopuje hřbitov s kostnicí v jeho západním koutě a obojí obepíná zídka, která vytváří před vstupem do kostela zděnou bránu. Na nejstarším zlínském hřbitově se pochovávalo až do poloviny 18. století. Tehdy funkci hlavního hřbitova převzal hřbitov poblíž kudlovského potoka. Pohřbívalo se na něm až do 30. let 20. století. V třicátých letech byl uzavřen a v padesátých letech 20. století zrušen, když se hlavním místem k pohřbívání zemřelých obyvatel farnosti stal Lesní hřbitov.

V letech 1800–1807 dochází k velké, zásadní přestavbě kostela. Vzhledem ke skutečnosti, že na mapě Zlína z roku 1829 máme kostel poprvé otočen svou hlavní osou od severu k jihu, pak se zdá nepochybné, že k tomuto otočení došlo právě v době této velké přestavby. Je však pravděpodobné, že nebyla změněna poloha věže (ta je tak dodnes nejstarší částí kostela a vlastně nejstarší zlínskou stavbou vůbec). Až do počátku 19. století byla kostelní věž mimo loď chrámu a v dobách nepokojů často sloužila jako úkryt nebo jako skryš pro cennosti měšťanů. Jak uvádějí archivní záznamy, stavělo se ukvapeně a neodborně, a tak během stavby dne 29. září 1803 ve 20 hodin se chrámová loď zřítla. Majitel panství Kladius Bretton dal kostel znovu vybudovat a v roce 1807 došlo k jeho vysvěcení. A v této podobě stál přes deset let, když 19. července 1819 vyhořel a spolu s ním byla zničena i farní budova s hospodářským traktem. Vyhořelý kostel byl opatřen prozatímní nouzovou dřevěnou střechou a stál tak až do roku 1827, kdy jej dal Kladius Bretton znovu pokrýt. V roce 1830 byly opravy dokončeny. V roce 1834 byly pořízeny věžní hodiny, v interiéru potom znovu postavili všechny tři oltáře, kazatelna a křtitelnice dostaly novou

Kostel sv. Filipa a Jakuba ve Zlíně

výzdobu, renovace se dočkaly rovněž varhany. Podíváme-li se na mapy z let 1829 až 1897 a 1910 zjistíme, že půdorysná podoba svatostánku se v podstatě nemění a že i dnešní půdorys má původ v letech přestavby 1800–1830. Také kompozice hlavního průčelí, výškové členění věže římsami a okny, hlavní vstup i odstupňování postranních štítů po obou stranách věže, to vše již velmi připomíná pozdější úpravu kostela na sklonku století. Pouze věž nedosahuje dnešní výše, má cibulovitou střechu, pod jejímž polokruhovým průlomem římsy ukazují čas hodiny. Věž postrádá hlásný ohoz a její završení tvoří vysoká lucerna, krytá stříškou, bání a křížem. Hlavní loď je oproti době barokní podstatně širší a vyšší.

S velkým úsilím vybudovaný kostel, který představoval nepochybně i hodnotu architektonickou, 28. května 1849 znovu vyhořel. Klaudius Bretton jej dal opět v roce 1850 opravit a pokrýt pálenou krytinou. Věž opatřili pouze provizorní střechou. Z té doby pochází pravděpodobně také kamenný erb Brettonů nad hlavním vstupem, dodnes zachovalý. V roce 1872 je stav kleneb kostela tak hrozivý, že hrozí uzavření objektu. Klenutí utrpělo zejména nezakrytím střechy po požáru, která měla stále provizorní zakrytí, a teprve v roce 1884 je dokončena. Dostavba věže se stala poslední velkou architektonickou a stavební úpravou. Od r. 1884 známe zlínský kostel s vysokou jehlancovitou střechou, která přetrvala až do dnešních dnů. Jejím navrhovatelem i budovatelem je podle všeho hradištský architekt a stavitel Dominik Fey. Nedá se říci, že jde o šťastné řešení. Kostel pozbyl charakter historického stavebního slohu v době, kdy u nás vznikaly pozoruhodné stavby romantismu a secese. Jeho vnější vzhled se ustálil na této řemeslně možná dokonale, ale „bezstylové“ provinciální úrovni.

V dalších letech již probíhají změny především v interiéru kostela. Od roku 1865 začal interiér dostávat současnou podobu. V roce 1866 byly v interiéru umístěny obrazy křížové cesty od akademického malíře Františka Zedníka. Tato křížová cesta byla v kostele až do roku 1970. Po pořízení moderní plastické křížové cesty od akad. sochaře Karla Stádníka bylo všech 14 obrazů v červnu roku 1976 darováno kostelu sv. Havla v Osvětimanech. Protože hlavní oltářní obraz patronů kostela sv. Filipa a Jakuba z roku 1835 byl téměř zcela zničen, nahradil ho v roce 1876 nový obraz od Josefa Kesslera, který zůstal v kostele až do velkých úprav v sedmdesátých letech 20. století, kdy byl nahrazen mozaikou, jež pokrývá nejen čelní stěnu, ale táhne se i po obou bočních stěnách. Jejím autorem je Antonín Klouda z Prahy. Nástrovní malby pocházejí z roku 1904 a jsou dílem akademického malíře Schmidta z Vídně. Vedle hlavního oltáře byly po obou stranách kostela ještě dva boční oltáře. Po liturgických úpravách v druhé polovině 20. století je na původním bočním oltáři svatě Barbory umístěn svatostánek. Mozaika, která se za ním nachází, čerpá svou myšlenku ze Zjevení sv. Jana. Mozaika pravého bočního oltáře symbolizuje Neposkvrněné Početí Panny Marie. Větší či menší opravy a úpravy probíhaly v průběhu konce 19. století a po celé 20. století. V roce 1969 se začalo s úpravou interiéru kostela v duchu liturgických předpisů Druhého vatikánského koncilu podle návrhu akademického malíře Františka Peňáze, které se uskutečňovaly až do osmdesátých let 20. století. V rámci úprav byl pořízen nový mramorový oltář, podlahy a stěny byly obloženy mramorem, nástrovní obrazy restaurovány, kostel vymalován. Později byly vyměněny staré kostelní lavice za nové, obrazy nad třemi oltáři byly nahrazeny mozaikou a obrazy křížové cesty nahrazeny plastickou křížovou cestou. V roce 2008 získal kostel dva nové bronzové zvony (ke stávajícímu jednomu zvonu Sv. Filip a Jakub) – sv. Zdislavu a sv. Cyrila a Metoděje. Společně s nimi zůstaly na památku ve věži (v mezipatře zvonice) původní ocelové zvony zasvěcené svatému Filipovi a Jakubovi a Panně Marii, které již dosluhovaly.

Pravá strana mozaiky hlavního oltáře, jejímž autorem je Antonín Klouda

Kontakt:

Farnost Zlín – sv. Filipa a Jakuba, Sadová 149, 760 01 Zlín
E-mail: fazlin-sfaj@ado.cz, telefon: 577 210 022, web: www.farnostzlin.cz
Město Zlín: www.zlin.eu

Poutní kostel Narození Panny Marie Zlín-Štípa

První písemná zmínka o farnosti, která náleží k nejstarším v regionu, je z roku 1391 v souvislosti s obdarováním štípského kostela Ješkem ze Šternberka. Po roce 1530 přestala ve Štípe fungovat samostatná katolická duchovní správa a kostel se stal filiálním sousední farnosti ve Fryštáku. Teprve v roce 1760 byl ve Štípe ustanoven lokální kaplan a v roce 1784 zde byla zřízena filiálka. Samostatná farnost ve Štípe byla obnovena až v roce 1843.

Už od 14. století můžeme předpokládat poutě k Panně Marii do Štípy. Dokladem toho je i postupné zvětšování kaple v gotický kostelík za Šternberků. Poslední změna na starém štípském kostele byla provedena za Seilernů a v dobách josefínských byl jako zbytečný zrušen a sloužil jako skladiště. V letech 1807 až 1907 se stal kostel hraběcí hrobkou rodu Seilernů. V současné době zůstala z původního kostela pouze chrámová loď. Nejvýznamnější zachovanou movitou památkou, kterou daroval štípskému kostelu v roce 1464 Matouš ze Šternberka, je gotická monstrance.

Výstavba nového štípského chrámu byla umožněna mecenášstvím paní Lukrecie Nekešové, majitelky lukovského panství a manželky Albrecha z Valdštejna. Ten po smrti své ženy v souladu s jejím přáním povolal mnichy kartuziány z Dolan u Olomouce a v roce 1616 zahájil výstavbu kostela a kláštera. Přáním paní Lukrecie bylo rovněž přenesení sošky Panny Marie Štípské do nového kostela. To vše se mělo stát zejména proto, aby se rozšířila mariánská úcta. Vlivem třicetileté války bylo vše po čtyřech letech přerušeno a teprve po 124 letech, kdy se z nezastřešené stavby stala ruina, byly shromážděny finanční prostředky na její dokončení, což bylo po 18 letech korunováno úspěchem a chrám byl v r. 1765 vysvěcen olomouckým světicím biskupem Janem Karlem hrabětem Scheffenbergem. Již v roce 1764 byla přenesena za účasti 35 tisíc věřících zázračná soška Panny Marie Štípské ze starého štípského kostela do nového.

Poutní kostel Narození Panny Marie ve Štípe je jednodolní orientovaná stavba s půlkruhovým závěrem kněžiště, čtyřbokou věží nad průčelím a kaplí na severní straně lodi, dostavěná v letech 1743–1765 v blízkosti původního gotického kostelíku ze 14. století. Původce plánů není znám, mohl jím však být kroměřížský architekt italského původu Josef Ignác Cyrany z Bolleshausu. Délka lodi je 48 m, šířka hlavní lodi 15 m a výška 18 m. Ke kněžišti je přistavěna čtvercová sakristie, na jižní straně kněžiště obdobný přístavek jako sakristie. Nad nimi se nacházejí oratoře. Ve středním poli je loď rozšířena o dvě boční kaple, v západní části lodi zděná kruchta na dvou čtyřbokých pilířích. V předsíni kostela se po pravé straně nacházejí kamenné schody, které vedou na kůr. Původní varhany zde postavil roku 1764 varhanář František Horčíčka. Nynější varhany pořízené patronem kostela hrabětem Františkem Seilernem, pocházejí z roku 1890 a vyrobila je firma Čapek – Zachystal z Kremže v Rakousku.

V kostele se nachází 28 lavic z roku 1895. Na původní kamennou dlažbu byla v roce 1895 položena dlažba nová. Kostel byl až do roku 1894 jen vybílen, po požáru v roce 1857 byl kostel vymalován (v roce 1894) Rudolfem Kubičkem. Klenbu zdobí Nanebevzetí Panny Marie a Navštívení Panny Marie – okrouhlé obrazy od R. Helsnera z Vídně. Mezi nimi menší obrazy znázorňující víru, naději a lásku a nástroje umučení Páně. Kněžiště o délce 21 m je odděleno od lodi kamenným stupněm. Podél stěn kněžiště jsou rozmístěny chórové lavice.

Pod obětním stolem je vchod do bývalé hraběcí hrobky. Hlavní oltář se skládá ze sarkofágové menzy, na níž stojí architektonicky řešený svatostánek se zasklenou skříňí s poutní gotickou sochou Panny Marie s Ježíškem. Po obou stranách svatostánku klečí na evangelijní straně archanděl Gabriel s lilii v ruce, na epištolní straně archanděl Michael s ohnivým mečem. Svatostánek i skříň jsou zdobeny raně rokokovou ornamentikou. Za oltářem v polokruhové apsidě jsou sochy sv. Zachariáše, sv. Anny, sv. Jáchyma a sv. Alžběty. V retabulu obraz Zjevení sv. Kříže, nad obrazem Bůh Otec se zeměkoulí, již nese anděl, nad ním štít s andílky a korunkou. Na evangelijní straně kaple Bolestné Matky Boží s křtitelnicí (jinak také křestní kaple, kde se nachází mramorový oltář z roku 1896 s pietou, vytvořenou v umělecké dílně Mayerů v Mnichově), kaple sv. Maří Magdaleny a jejím obrazem od neznámého malíře a sochami prvních egyptských poustevníků: sv. Pavla s havranem a sv. Antonína s laní (okolo roku 1760). Na epištolní straně je kaple sv. Jana Nepomuckého se světcovým obrazem jak zpovídá královnu Žofii od olomouckého malíře Františka Wagnera (okolo roku 1760), dále sochy sv. Františka Serafinského s křížem v ruce a sv. Bruna, zakladatele kartuziánského řádu, s pohledem na kříž, který drží v levé ruce, a s umrlčí hlavou v pravé ruce. V kostele je oltářní náhrobek hraběte Seilerna; hrobka jeho rodu je pod presbytářem, křížová cesta je z r. 1905. V zadní polovině kostela jsou proti sobě dvě boční kaple. V každé z těchto kaplí se nachází oltář a dvě dřevěné zpovědnice, nad nimiž jsou sochy kajícníků (okolo roku 1760). Na jižní straně směrem k hlavnímu oltáři se nachází 5 m vysoký náhrobek hraběte Kristiana

Klenba s obrazem Nanebevzetí Panny Marie – poutní kostel ve Zlíně-Štípě

Augusta ze Seilernu a jeho manželky Marie Karoliny, rozené Solms-Sonnenwaldu. Podle návrhu vídeňského architekta A. Kellera jej v roce 1806 vytvořil sochař Jakub Schrott. Naproti hraběcího náhrobku se nachází oltář Božského Srdce Páně. Nechal jej zhotovit vlastním nákladem patron kostela, hrabě František Seilern v roce 1884 na památku úmrtí své zesnulé manželky Heleny. Jedná se o ojedinělý monumentálně koncipovaný empírový náhrobek.

Kontakt:

Farnost Štípa, Mariánské náměstí 57, 763 14 Štípa
E-mail: fastipa@ado.cz, telefon: 577 914 251, web: www.stipa.cz

Evangelický kostel ve Zlíně

Evangelický kostel ve Zlíně je situován východně od centra města na svažitě trojúhelníkové parcele, která vytváří křižovatku ulic Štefánikova a Slovenská. Byl vystavěn v letech 1936–1937, ale počátky formování evangelické obce ve Zlíně se datují do roku 1922, kdy byla ve městě zřízena kazatelská stanice náležející k evangelickému sboru v Zádveřicích. Rychle rostoucí počet evangeliků ve Zlíně si roku 1928 vynutil zakoupení domku na ulici Hluboká, který sloužil jako první stálá modlitebna. Roku 1936 vytvořili zlíňští evangelíci samostatný sbor Českobratrské církve evangelické a prvním zlínským farářem se stal Lubomír Moravec.

Doměk sloužící zlínským evangelikům jako modlitebna přestal na samém počátku 30. let 20. století dostačovat pro stále se rozrůstající počet účastníků pravidelných bohoslužeb, a proto roku 1930 inicioval hospodář kazatelské stanice Eduard Čermák zřízení stavebního výboru, který by aktivně prosazoval rezervování vhodné stavební parcely pro budoucí stavbu evangelického kostela v právě připravovaném regulačním plánu města. Již tehdy byla evangelíky vyhlédnuta parcela na dosud málo zastavěné Štefánikově ulici. Oceňovali především její výhodnou polohu poblíž samotného centra města. Majitelem pozemku byla firma Baťa, která nepovažovala jeho využití pro stavbu kostela za vhodnou, kvůli obavám ze sesuvů půdy. Tehdejší Zlín zažíval prudký stavební rozvoj, který se projevoval rostoucí cenou atraktivních parcel v blízkosti centra města. Obavy z nedostatku prostředků na koupi příhodné stavební parcely nutily zlínské evangelíky k promýšlení jiné varianty, přestavby stávající modlitebny na Hluboké ulici. Avšak investice do těchto úprav se nezdála příliš výhodná, protože účast na bohoslužbách se neustále zvyšovala a dalo se předpokládat, že s dalším rozvojem firmy Baťa příliv evangeliků do města bude pokračovat. Nadále proto představovala stavba evangelického kostela hlavní prioritu.

Zádveřický farář František Pokora apeloval v únoru 1934 na nejvyšší představitele evangelické církve, aby se vahou své autority obrátili na zlínskou městskou radu s žádostí o vhodný pozemek pro evangelický kostel. V průběhu roku připravil stavební asistent Josef Zelinka plány zlínského evangelického kostela a na mimořádném zasedání výboru kazatelské stanice v listopadu 1934 představil i model. Šlo o ideový návrh, který počítal kromě samotného kostela také s vybudováním zázemí pro faráře i kostelníka a velkorysého klubového domu pro mládež. Jednání Eduarda Čermáka se starostou města Zlína Dominikem Čiperou v únoru 1935 vyústilo v rozhodnutí zadat přípravu plánů Vladimíru Karfíkovi, který byl šéfprojektantem firmy Baťa. Vladimír Karfík za dobu svého působení u firmy Baťa navrhoval sakrální stavby překvapivě často. Jedním z prvních úkolů po nástupu k firmě roku 1930 byl návrh římskokatolického kostela Sv. Kříže v Bratislavě-Petržalce. Roku 1937 vyprojektoval plány kostela, který měl být postaven v Otrokovicích-Baťově. Stavba byla roku 1949 realizována v pozměněné podobě na Slovensku v Partizánském, kde firma Baťa vybuďovala jeden ze svých satelitních závodů.

Přípravě projektu zlínského evangelického kostela se Vladimír Karfík věnoval intenzivně na počátku roku 1935, takže už koncem března předložil první plány. Na rozdíl od kostela Sv. Kříže v Petržalce stojícího na rovinaté parcele se musel ve Zlíně vyrovnat s poměrně komplikovaným terénem. Vladimír Karfík si mistrně poradil s umístěním stavby do svažitě parcely, kdy se mu podařilo vytvořit pohledově atraktivní a v rámci okolní zástavby dominantní urbanistický prvek. Hlavní horizontálu tvoří souběžně se Štefánikovou ulicí posazený

Pohled do prostoru evangelického kostela ve Zlíně

malý sál a vstupní prostor kostela, přirozeného spádu terénu využil architekt pro hlavní loď s nezvykle komponovaným stupňovitým uspořádáním lavic. Vertikální dominantou je věž zvonice završená kalichem ve výraznějším nároží. Dynamiku celé stavbě dodávají svislé pásy okenních otvorů složených stejně jako v Petržalce ze čtvercových prefabrikovaných polí. Přísná, až puritánská strohost vnějších tvarů i vnitřního vybavení dobře koresponduje s teologickými důrazy protestantismu.

Přestože byly plány na jaře 1935 hotovy, zůstávala stavba evangelického kostela nejistou až do počátku roku 1936, kdy bylo definitivně dohodnuto odkoupení stavební parcely o výměře 2400 m² od firmy Baťa za velmi výhodných podmínek. Kupní smlouva na pozemek byla uzavřena 27. dubna 1936 a zněla na částku 38 600 korun. Fakticky však českobratrský sbor zaplatil pouze polovinu, zbytek věnovala firma Baťa jako dar, stejně tak zdarma poskytla stavební plány architekta Karfíka. Přesto byly celkové náklady pro zlínské evangeliky nesmírně vysoké a v hotovém projektu se intenzivně hledaly možnosti úspor. Ke snížení ceny stavby přispělo upuštění od tehdy moderní a architektem Karfíkem navrhované břizolitové omítky ve prospěch levnější hladké vápenocementové, z projektu se vypustilo vybudování sklepa, zavedení plynového topení a také koupě dvou zvonů, které měly být umístěny ve věži. K vytápění hlavního sálu měly postačit čtyři kamna. Schválená cena stavby včetně řemeslnických prací činila 310 000 korun, ale nakonec se celkové náklady včetně zařízení vyšplhaly na 403 000 korun. Dalších 100 000 korun ušetřil evangelický sbor za stavbu fary, kterou na své náklady provedla firma Baťa a evangelické církvi ji pronajímala za symbolický poplatek. Část ceny kostela byla zaplácena z prodeje modlitebny na

Hluboké ulici, zbytek pak především ze sbírek a darů členů sboru. Větší či menší částkou přispěla také celá řada donátorů. Nejvyšší sumu 5 000 korun věnoval na stavbu kostela továrník Jan Antonín Baťa, větší finanční dar složila Městská rada ve Zlíně, J. Šimša, starosta města Zlína Dominik Čipera, Marie Baťová (vdova po zakladateli firmy Tomáši Baťovi), Josef Hlavnička a další. Ačkoliv bylo stavební povolení vydáno 9. října 1936, byly výkopové práce zahájeny již 17. července. Stavba kostela postupovala rychlým tempem, neboť již 5. října 1936 se zlínský evangelický farář Lubomír Moravec zmiňuje, že chrám je omítnutý. Ke slavnostnímu otevření zlínského evangelického kostela došlo na Velikonoční pondělí 29. března 1937 za účasti několika tisíc věřících.

Zlínský evangelický kostel bezesporu náleží mezi nejzdařilejší sakrální stavby československé meziválečné architektury. Vyváženými proporcemi a funkcionalistickou jednoduchostí dokonale zapadá do urbanistického kontextu baťovského Zlína, vůči němuž se zároveň vymezuje pominutím nejtypičtějšího vizuálního prvku – červené režné cihly. O kvalitě architektonického řešení Vladimíra Karfíka nesporně svědčí autentičnost, s jakou se kostel dochoval do dnešních dnů. Jedinou dispoziční změnu doznal hlavní sál roku 1970 instalací varhan. Nové využití má pak někdejší šatna ve vstupním prostoru kostela, kde byla u příležitosti 70. výročí postavení kostela roku 2007 zřízena galerie pro pořádání výstav.

David Valůšek

Kontakt:

Farní sbor Českobratrské církve, Slovenská 3063, 760 01 Zlín
Telefon: 577 210 004, web: zlin.evangelnet.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Muzeum jihovýchodní Moravy** expozice věnovaná cestovatelům Zikmundovi a Hanzeilkovi nebo zlínským filmovým ateliérům
- **21. budova**, tzv. zlínský mrakodrap, postavený v duchu funkcionalismu. Nachází se v něm i historická pojízdná kancelář šéfa Baťových závodů, zřízená ve výtahu. Z terasy mrakodrapu, kde najdete i kavárnu, je krásný výhled na Zlín
- **Kulturní instituce** – Městské divadlo, Filharmonie Bohuslava Martinů, Krajská galerie výtvarného umění ve Zlíně zaměřená na výtvarné umění a architekturu 19. a 20. století
- **Zlínská zoologická zahrada** – patří k nejkrásnějším a nejnavštěvovanějším místům východní Moravy. V areálu Zoo stojí zámek Lešná z konce 19. století
- **Státní zámek Vizovice** – po architektonické stránce je vizovický zámek dílem značně pokročilým, neboť pozdně barokní a rokokové interiéry jsou vsazeny do fasády s rytmem projevem slohu doby Ludvíka XVI. Dědicové Heřmana Hanibala z Blümegen se k tomuto cennému odkazu chovali s pietou a zámek, po celou dobu obývaný, byl dobře udržován. Dnes je jedinečným dokladem kultury bydlení šlechtických rodin v průběhu dvou staletí
- **Lukov** – hrad plný tajemství i her
- **Luhačovice** – lázeňské místo k báječné relaxaci

Tečovice patří tak mezi nejstarší obce v širokém okolí. Obcí nevede žádná turistická trasa. Příjemný pěší výšlap lze uskutečnit po polní cestě 1 km směrem na Chlum, kde začíná mohutný pás pěkného lesa, sahající až ke Fryštácké přehradě. Kostel sv. Jakuba Většího stojí na severním okraji obce, byl vystavěn v šedesátých letech 13. stol. Kostel, obklopený hřbitovem a přilehlá obec vznikly v blízkosti významné jantarové stezky. Jde o nejstarší zachovalou památku na Zlínsku.

Kostel sv. Jakuba Většího

V prvním písemném záznamu pocházejícím z roku 1141 jsou Tečovice jmenovány mezi osadami, které tvořily součást přerovského arcijáhenství v zakládací listině olomoucké kapituly biskupem Jindřichem Zdíkem. Samotný sakrální objekt, umístěný na vyvýšené náhorní plošině, se dochoval do dnešních dnů a je nejstarší architektonickou památkou regionu, přestože v písemných pramenech, o něm není zmínka. To ale nebylo v raném středověku nic neobvyklého. Rovněž duchovní správci jsou v souvislosti s Tečovými uváděni až od 16. století, kdy byla farnost spravována Českými bratry.

Kostel sv. Jakuba Většího v Tečovích je obklopený hřazeným hřbitovem a je raně středověkou stavbou, která byla budována ve dvou etapách. V první fázi byla postavena samostatná loď kostela, ve druhé pak bylo provedeno zaklenutí kněžiště a sakristie. První stavební etapa je datována někdy do třetí čtvrtiny 13. století, druhá pak do 1. poloviny 14. století. První stavební fáze je pravděpodobně současná se stavbou cisterciáckého kláštera Rosa Mariae – Smilheim ve Vizovicích. Obě stavby jsou zřejmě dílem stavební huti, která ve Vizovicích pracovala po roce 1264. Celkově lze tedy kostel datovat jeho vznikem do 60. let 13. století, fresky, které jsou dochovány v interiéru, pak do 14. století.

Tečovský kostel je orientovaná stavba, skládající se z kněžiště, lodi a sakristie. Střecha kněžiště je sedlová, zvalbená, pokrytá šindelem. Kněžiště přechází lomeným vítězným obloukem do obdélníkové lodi, která je plochostropá. Okno ve štítu západní stěny je kruhové se čtyřlístou kružbou, osazené v ose nad hrotitým portálem, jehož rozvěřená špaleta je zdobena vloženými pruty hruškovitého profilu a drápkového zakončení při soklu. Na portále se nacházejí dvě kamenické značky a zbytky původní polychromie. Střecha lodi je sedlová, pokrytá šindelem, na jejím hřebeni je usazena zvoncová věžička. Prostá stavba bez věže, jen s dřevěnou barokní věžičkou může být důsledek zákazu generální kapituly cisterciáků z r. 1157 o stavbě kamenných zvonů. Nad římsou věžičky je ukončení cibulí s makovicí, vše kryto opět šindelem. Tato věžička byla až dodatečně vevázána do krovu a spočívá de facto na stropu lodi. Tato skutečnost nám pak následně osvětluje i podepření stropu v lodi (právě v místě pod věžičkou) dřevěným sloupem, datovaným při renovaci roku 1901 a opakujícím se historickým vročením 1674. V západní části lodi je umístěna dřevěná kručta s rovným podhledem nesena dvěma

Kostel sv. Jakuba Většího v Tečovicích

piliří. Na kruchtu je možné vystoupat po dřevěném točitém schodišti. Na jižní straně vedle vchodových dveří je osazena kamenná kropenka. Fasáda kostela je hladká, bez dělicích architektonických článků, jež jsou zastoupeny pouze soklem, nároží armováno.

V polovině 14. století kostel vyhořel a kolem roku 1350 ho nechal majitel tečovického panství v rámci obnovy vymalovat. V interiéru pak náleží k tomu nejhodnotnějším zcela určitě gotické nástěnné malby, na kterých se podílelo pravděpodobně více umělců. Malby vznikaly patrně někdy ve 14. století a byla jimi vyzdobena celá loď a nikoliv jen její čelní stěna, jak je tomu dnes. Tyto malby však byly poškozeny zatékáním v r. 1968 a z velké části jako bezcenné odstraněny. V letech 1971–1973 byla zbývající část odhalena a restaurována. Nejzachovalejší jsou medailony na vítězném oblouku a čelní straně chrámové lodi. Žena oděná sluncem jako symbol církve a Panna Maria, nad ní žena s dítětem mezi dvěma starci. Vpravo zjevení Krista apoštolům, výše sedící žena před závěsem. Na horní části této stěny byl výjev posledního soudu. Zachoval se však jen červený pruh stylizovaných plamenů. Nad vítězným obloukem v kněžišti je symbol pekla představovaný proplétajícími se draky a ďáblem s přesýpacími hodinami.

Zásadními opravami prošel kostel v průběhu 19. století, zejména po roce 1834 za P. V. Geislera, v období mezi léty 1854–1874 byla např. zvětšena kvůli prosvětlení okna v jižní stěně kostela, položena nová krytina a provedena nová výmalba. Obnovné práce pokračovaly i ve 20. století. V letech 1901–1905 posekány malby a realizovány nové vnitřní i venkovní omítky, v letech 1965–1973 provedena oprava střechy a výměna původního stropu

a podlah, realizovaly se také opravy vnějších a vnitřních omítek, restaurování gotických fresek (restaurátoři Jiří Blažej a Jan Pasálek z Prahy). V roce 1993 zde prováděl archeologický výzkum PhDr. Jiří Kohoutek, CSc. Další stavební práce plynule navázaly na předešlé na počátku 3. tisíciletí. O mimořádném významu památky svědčí i nálezy učiněné při obnovných pracích (zbytky původního bednění kleneb pod freskami, ozvučnicové nádoby v klenebních kápích z 2. poloviny 13. století patrně ke zlepšení akustiky, základy staršího církevního objektu z 1. poloviny 13. století pod podlahou kostela aj.).

K vybavení interiéru kostela náleží zejména hlavní oltář sv. Jakuba Většího, dvoudílný, barokní z třetí čtvrtiny 17. století s původní zděnou menzou a některými pozdějšími doplňky z 19. století (např. svatostánkem). Oltářní obraz pochází z r. 1868 a znázorňuje dva andělky snažící se mečem probodnout nádobu s vodou, vlevo vyobrazen sv. Jakub s poustevnickou holí. Boční oltář sv. Anny, vlevo v lodi kostela z 2. poloviny 17. století, tvoří součást původního zařízení kostela z období raného baroka, a je opatřen oltářním obrazem z doby kolem roku 1834. Boční oltář Panny Marie Milostné, napravo v lodi pochází rovněž z 2. poloviny 17. století, a taktéž oltářní obraz je novější produkce. Vpravo dole na triumfálním oblouku je umístěn krucifix z roku 1843 nebo těsně před tímto rokem. Jedná se o velmi hodnotnou plastiku z období pozdního empíru, jejíž cenu zvětšuje ještě přesné určení doby vzniku. V letech 1860–1862 byla pro kostel pořízena křížová cesta. Ke zcela ojedinělým památkám pak náleží zcela určitě kamenná pískovcová křtitelnice v levém rohu lodi vedle kazatelny z konce 13. nebo počátku 14. století. Ojedinělá památka z období přechodu románského slohu do gotiky, jedna z nejstarších v oblasti. Vedle ní je umístěn kámen půlkruhového tvaru průměru cca 40 cm s plastickým kruhovým nízkým výstupem ve vrcholu (kámen byl původně umístěn u vstupu do kostela, zabořen z poloviny v zemi) a jeho pravděpodobná funkce se dá jen těžko určit (dle ústního podání má jít snad o starou křtitelnicu nebo její část patrně z původního zařízení kostela). V 80. letech 20. století byly původní dožilé varhany nahrazeny novým nástrojem z 2. poloviny 19. století, který byl převezen z Mlékojed u Litoměřic. Zvon ve věži je zajímavou replikou raně barokního zvonu, uchovávaný starý nápis.

V rámci regionu představuje kostel sv. Jakuba Většího v Tečovicích svojí architekturou a výtvarnou výzdobou snad nejhodnotnější církevní památku, přičemž portál je jeho dominantní součástí. Jedná se o práci vyspělé kamenické hutě a po stránce typologické je důležitým článkem vývojové řady raně gotických portálů na Moravě.

Kontakt:

Farnost Zlín-Malenovice, Jarolímkovo náměstí 156, 763 02 Zlín-Malenovice

E-mail: fazlin-malenovice@ado.cz, telefon: 731 604 304,

web: www.farnost-malenovice.info

Obec Tečovice: www.tecovice.cz

Další možná putování – duchovní, poučná i zábavná

- kříž u hřbitova – pochází z 18. století
- socha sv. Vendelína – nyní stojí u hřbitova, sv. Vendelín je ochráncem poutníků, pastýřů, ale i zvířat a úrody, nebývá příliš často v regionu zobrazován

První písemná zmínka o Provodově pochází z roku 1412. Poutní místo se nalézá nad vesnicí v lokalitě zvané na Malenisku. Historické záznamy uvádějí, že v prvním období v letech 1711 až 1735 zde došlo ke třiašedesáti zázračným uzdravením. Slavné poutě k léčivé vodě a obrazu kojící Panny Marie se konají dodnes, začínají první květnovou nedělí a končí předposlední nedělí v říjnu. Hlavní pout' je vždy v neděli po slavnosti Panny Marie Sněžné, která připadá na 5. srpna.

Kostel Panny Marie Sněžné

Kostel Panny Marie Sněžné leží uprostřed lesů Vizovických vrchů na kopci Malenisko přímo pod 673 metrů vysokým Komoncem a patří k neznámějším moravským poutním místům.

První zpráva o něm pocházejí někdy z počátku 18. století. Příčinou vzniku poutního místa byl objev „zázračné“ uzdravující vody, jejíž pramen vytéká ze svahu u dnešního kostela. Lidová zbožnost opředla vyvěrající pramen nejrůznějšími zázraky a zjeveními. Navíc v té době prožívalo celé tehdejší luhačovické panství, kam také Provodov patřil, velmi tragické období, kdy uherští povstalci pustošili na Valašsku a Slovácku jednu vesničku za druhou. A v této bouřlivé a neklidné době žil v dolním provodovském mlýně pod Maleniskem mlynář Pavel Vlaštovica. Jeho nemocná žena Anna, která si nařikala na bolesti hlavy i očí, neboť postupně ztrácela zrak, byla velkou cítelkou Panny Marie. Denně ji v modlitbách prosila nejen o své zdraví, ale i za lepší časy. Roku 1705 měla mlynářka Vlaštovicová sen, ve kterém se jí zjevil anděl. Ten ji naučil třem modlitbám, jež na jeho příkaz rozšiřovala mezi svými známými. V roce 1711, před svátkem Nanebevstoupení Páně, byla mlynářka ve snu vyzvána bělovlasým stařečkem, aby ho následovala. Šel s ní na Malenisko. Několik kroků od velké lípy zastrčil hůl do země a pravil: „Zde je voda, která bude uzdravovat nemocné na těle i duši.“ A stařeček poté zmizel. Když šla na druhý den mlynářka na bohoslužby do pozlovického kostela, kam dříve byl Provodov přifařen, viděla, že na místě označeném ve snu je hůl a u ní prýstičí pramének vody. Umyla si zde vodou nemocné oči a cítila, že lépe vidí. S velkou radostí spěchala do Pozlovic, ale přesto o svém uzdravení nemluvila. Po několika měsících přišel k mlynářce ve snu znovu stařeček a důrazně ji napomenul, aby o uzdravující vodě řekla i jiným. A tak od roku 1712 začínají lidé putovat na toto dosud opuštěné místo Vizovických vrchů. Každým rokem zde přibývalo zázračných uzdravení, jak se o nich můžeme dočíst na zažloutlých pergamenových listech Pamětní knihy provodovského kostela. Poutníci se scházeli u obrazu Panny Marie, který darovala Dorota Jahodíková z Pašovic z vděčnosti za své uzdravení. Tento obraz Matky Boží kojící, jedinečný svého druhu v celé střední Evropě, který je dodnes zachován na hlavním oltáři kostela, pochází od neznámého autora a byl přivezen do Provodova v roce 1710 z Vídne, kde jej koupil Jiří Kaydušek, bratr uzdravené Doroty Jahodíkové.

Roku 1720 vážně onemocněl majitel luhačovického panství, hrabě Wolfgang Serenyi. Pozlovický farář P. Tobiáš Kotásek sdělil těžce nemocnému vzkaz mlynářky Vlastovicové z Provodova, že ho Panna Maria uzdraví, ale chce, aby na Malenisku u pramene nechal postavit kapličku. Hrabě Serenyi slíbil, brzy se uzdravil a dal zde vystavět nejprve dřevěnou kapli, později pak zděnou s oltářem. Nová mariánská svatyně byla slavnostně posvěcena na svátek Panny Marie Sněžné 5. srpna 1735. Obřady svěcení vykonal za asistence četných kněží uherskobrodský děkan P. Jan Trchalík. Od této doby se stala provodovská kaplička střediskem mnoha poutí z celého okolí. Poutníků však stále přibývalo, a proto byla kaplička v roce 1750 přestavěna a rozšířena do podoby dnešního kostela.

Provodovský poutní kostel je jednodolní orientovanou stavbu s půlkruhovým závěrem kněžiště. Loď je obdélného půdorysu a v její západní části se nachází zděná kruchta. Průčelí je přístupné širokým schodištěm (52 schodů) z roku 1925.

Duchovní správa u Panny Marie Provodovské se datuje od roku 1752, kdy zde byl ustanoven první duchovní správce P. Matěj Severin Straka, jenž v Provodově působil sedm let. Provodovský duchovní správce měl titul lokálního kaplana. Byl k dispozici poutníkům a navíc vypomáhal kněžím z pozlovické farnosti, kam byl Provodov přiřazen až do roku 1785. Od tohoto roku byla na Malenisku zřízena samostatná duchovní správa pro obec Provodov. V témže roce byl v Provodově zřízen i hřbitov, na kterém se pohřbívalo až do zřízení nového hřbitova v roce 1958. V jubilejním roce příchodu slovanských věrozvěstů sv. Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu (1863) byla provodovská kuracie povýšena na farnost.

Budova nynější fary byla postavena v letech 1760 a 1761 a náleží k nejstarším zachovaným stavením v Provodově. V roce 1865 byla blízko kostela vystavěna vodní kaplička. Za působení faráře P. Karla Ambroze byla roku 1877 pořízena v lese blízko kostela křížová cesta. Novou křížovou cestu nechal vystavět farář P. Ignát Havlíček koncem 19. století. Současná, v pořadí třetí křížová cesta (kamenná) pochází z let 1917 až 1918 jako vzpomínka na padlé vojiny a poutníky z první světové války. Kamenný kříž u kostela dal postavit Antonín Slovák z Provodova na památku svého syna padlého v první světové válce v roce 1915.

Interiér kostela má půvab v jednoduchosti a prostotě. Hlavní oltář Panny Marie v závěru kněžiště s uctívaným poutním provodovským obrazem Panny Marie kojící, námět v našich zemích ojedinělý, tvoří součást původního zařízení kostela z třetiny 18. století. Na epištolní straně je rokoková kazatelna z 60. let 18. století (přístupná ze sakristie). Nad vchodem do sakristie visí obraz Panny Marie Sněžné z roku 1845, zajímavá nalidovělá malba z období pozdního empiru; křížová cesta od Emila Brendla je z r. 1947. Naproti sakristie je boční oltář Božského Srdce Páně z r. 1919; dále jsou zde sochy sv. Antonína Paduánského a sv. Františka z Assisi, sousoší sv. Anny s Pannou Marií a sv. Terezie od Dítěte Ježíše, v presbytáři sochy sv. Cyrila a Metoděje, vzadu ve výklenku socha Panny Marie Lurdské. Sochu sv. Anny pod kůrem zhotovil Fr. Charvát z Kutné Hory. Socha sv. Terezičky je z roku 1932 od Chrámového družstva v Pelhřimově. Vitráže v oknech zpodobňují sv. Josefa a sv. Jana Nepomuckého. V presbytáři je umístěn formálně zdařilý klasicistní krucifix z konce 18. století, který byl původně umístěn na kruchtě. Varhany z roku 1911 zhotovil Matěj Strmiska z Uherského Hradiště. Zvon na vížce z roku 1735 byl zrekvírován a po válce přivezen z Prahy a je dokladem zvonařské práce z období nastupujícího empirového slouhu.

Poutní kostel v Provodově

V letech 1985–1988 proběhla generální oprava kostela, která spočívala mimo jiné v obnově fasády, střech, odvlhčení kostela, rekonstrukci schodiště. Rovněž interiér kostela byl upraven (elektroinstalace, výmalba, úprava liturgického prostoru).

Kontakt:

Farnost Provodov je spravována z farnosti v Želechovicích nad Dřevnicí 66, PSČ 763 11
E-mail: fazelechovice@ado.cz; telefon: 577 901 990
Obec Provodov: www.provodov.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Křížová cesta** – nedaleko kostela, jednotlivá zastavení jsou věnována obětem 1. světové války
- **Luhačovice** – lázeňské místo k báječné relaxaci
- **Čertův kámen** – přírodní památka
- Turistické a cykloturistické trasy

Kroměříž bývala letním sídlem olomouckých biskupů a arcibiskupů. Vedle Arcibiskupského zámku a zahrad patří k nejvýznamnějším památkám města chrám sv. Jana Křtitele, který se řadí k nejkrásnějším barokním stavbám na Moravě, a novogotický kostel sv. Mořice.

Město Kroměříž, jehož nejvýznačnější historické památky jsou zapsány na seznamu kulturního dědictví UNESCO, je skutečným klenotem Zlínského kraje. Historické jádro Kroměříže tvoří městskou památkovou rezervaci.

Kostel sv. Jana Křtitele

Vyvrcholením rozsáhlého stavebního působení piaristů ve městě bylo zbudování řádového chrámu v místech pozdně románské svatyně sv. Jana Křtitele v sousedství Kovářské (Horní brány). Mohutná centrální stavba, která čarou vstupního průčelí navázala na soubor Tencallových budov v Jánské ulici, vznikala v letech 1737–1768 patrně podle plánů Ignáce Josefa Cyraního z Bolleshausu. Mimořádně pozoruhodná budova kostela sv. Jana Křtitele představuje dominantu vstupní části do historického jádra města a vznikla v místech sídla maltézských rytířů (upomínají na ně maltézské kříže, jimiž vrcholí střechy dvojvěží).

Chrám má půdorys oválné lodi s dvěma dvojicemi kaplí, s kněžištěm a se sakristiemi na jedné úrovni, s předsíní a těsně přilehlými věžemi. Připomíná tedy prvky, které se objevily ve vídeňské vrcholně barokní architektuře. Prostorová a hmotná výstavba jeví jistý dualismus. Zatímco vnitřek je statickým útvarem, který ovládá zděná kopule nesená pilíři a vrcholy oblouků, je vnějšek založen na dynamické hře protisměrných křivek. Nejzřetelněji je to patrné na hlavní fasádě. Nicméně v návrhu velkoryse koncipovaného vstupního průčelí, s formami spějícími naopak spíše k rokokové drobnosti, se projektant s velkou pravděpodobností opřel o českou stavbu, o Dienzenhoferův kostel sv. Maří Magdalény v Karlových Varech, dokončený r. 1736, tedy rok před položením základního kamene ke kroměřížskému chrámu. V moravské architektuře 18. století jde tak o další doklad sloučení rakouských podnětů s českými.

Kostel je jednotnou centrální stavbou s kněžištěm ukončeným mělkou, hladce přisazenou apsidou (na bocích mariánská kaple a sakristie s oratořemi v patře), s lodí oválného půdorysu a s dvouvěžím po bocích jihovýchodního vstupního útvaru (rozměry chrámové lodi jsou 21 m v délce a 15,8 m v šířce, kněžiště je hluboké 11,7 m a široké 9,5 m). Kněžištěm je kostel začleněn do západního křídla piaristické koleje. Štít kostela je zapojen do odsazené atikové zdi s dekorativními vázami na bocích, uprostřed na nástavci sousoší Kristova křtu s dvojicí adorujících andělů. Kamenné sochy, zhotovené spolu s vázami kolem roku 1750 v dílně O. Zahnera, byly osazeny roku 1752. Hlavní vstup do kostela je kamenným portálem, nad ním kamenná kartuš obsahující dedikaci sv. Janu Křtiteli. Portál uzavírají původní dvoukřídlé oplátované dveře s diagonálním roštem.

Lod' je zaklenuta kopulí s výsečemi. Stěny lodi, které od r. 1755 pokrýval umělým mramorem brněnský štukatér Jan Michal Schart, jsou redukovány na mohutné přízdní pilíře, klenby pokrývají fresky. Kněžiště, kopulí lodi a klenby nad hudební kruchou maloval kolem roku 1757 J. J. Etgens. Po malířově smrti dokončil práce na klenbách oltářních výklenků, v podkruchtí a v podvěží J. Stern.

Uspořádání interiéru chrámu je podřízeno základnímu motivu legendy sv. Jana Křtitele s tím se strop kupole s freskami stává dominantou chrámového prostoru. Tomuto motivu se přizpůsobuje nejen rozvrh celého prostoru, ale i všechny jednotlivosti, jako hlavní i čtyři vedlejší oltáře, opatřené po dvojici štukových soch a příslušnými obrazy, členění a výzdoba stěn, pokrytých umělým mramorem. Do tohoto celku zapadá i kazatelna, oživená poletujícími andílky. Přes veškerou rozmanitost použitých ornamentálních prvků, nezabíhají jednotlivosti do přeplněnosti, která v té době nebyla výjimkou. Právě touto ukázněností formální souhry a střídáním použitím ornamentu vyniká celé chrámové dílo, v jehož tvarech doznívá vrcholné baroko, které se mění v rokokovou romantiku.

Na klenbě kněžiště oslavují andělé vznášející se v oblacích sv. Jana Křtitele, ve výplňových plochách vidíme alegorie křesťanských ctností. Klenební plochu lodi pokrývá nebeská sféra přeplněná postavami svatých andělů nesoucích symboly Starého a Nového zákona. Ústředním motivem je Kristův křest, dále jsou zde scény ze života sv. Jana, kompozice vrcholí postavou Boha Otce.

Klenby oltářních výklenků mají orámované výjevy vztahující se k patronům, jimž jsou zasvěceny jednotlivé oltáře: Nanebevzetí Panny Marie, Zpověď královny Žofie, Mše sv. Karla Boromejského, Sv. Josef Kalasánský uctívá Pannu Marii. Zbývající plochy vyplňují dekorativní vázy. Klenbu vstupního útvaru nad hudební kruchtou zdobí Obětování Jana Křtitele v chrámu. V podkruchtí namaloval J. Stern výjev Sv. Jan Křtitel před králem Herodem, v jižním podvěží Navštívení Panny Marie.

Hlavní oltář a boční oltáře vznikly v rozmezí let 1755–1759 a jejich autorem je sochař Wolfgang Träger (Zahnerův žák). Předsazený mramorový stůl hlavního oltáře má nad skříňovým svatostánkem pro uložení hostií s dřevorezby adorujících andělů na bocích barokní repliku pasovské Madony. Monumentální zděná část oltáře nad stolem (retábl) je zdobena obrazem z roku 1755 znázorňujícím Kázání sv. Jana Křtitele na poušti od Michelangela Unterbergera, který je považován od doby svého vzniku za jeden z nejlepších oltářních obrazů na Moravě. Na konzolách vystupujících z bočních stěn retáblu jsou ve formě štukových figur vyobrazeny postavy proroka Izaiáše a sv. Zachariáše, otce Jana Křtitele.

Kněžiště je odděleno od lodi balustrádou s dobovou rokokovou mříží. V lodi jsou dvě dvojice zděných, protějškově řešených bohatě výtvarně pojednaných oltářů.

K jednotnému vybavení interiéru náleží také přízdní kazatelna volně zavěšena k triumfálnímu oblouku, řezbářská práce 50. let 18. století. Varhany v bohatě tvarované skříni vytvořil v letech 1756–1757 František Katzer.

Velkou předností tohoto chrámu je, že celá výzdoba je řešena v duchu jednotné myšlenky a že fresky tvoří s obrazy na oltářích ideový celek.

Kostel sv. Jana Křtitele v Kroměříži

Kostel sv. Mořice

Do doby, kdy začíná narůstat význam Kroměříže, spadá i založení kostela sv. Mořice. Založil jej olomoucký biskup Bruno ze Schauenburku patrně krátce před r. 1262 a ustavil u něj kolegiální kapitulou se šesti kanovníky, proboštem a děkanem. Po odkrytí vnitřního a vnějšího obvodového zdiva koncem 90. let 20. století je nepochybné, že stavba probíhala pozvolna, plynule až do doby po r. 1300. V roce 1281 byl před hlavním oltářem pohřben zakladatel chrámu. Na klenáku nacházíme rodový znak biskupa Jana VII. Volka. Koncem 14. století byla přistavěna vikářská sakristie, která svou síťovou klenbou navazuje na parléřovský vrcholně gotický klenební systém. V roce 1432 byl kostel husity vypálen a chátral snad až do roku 1500. Tehdy biskup Stanislav I. Thurzo vyplatil Kroměříž ze zástavy a získal ji opět do trvalé držby. K opravě kostela však bylo přistoupeno až v roce 1516 a to se ještě oprava týkala pravděpodobně pouze kněžiště, kde muselo být nově zaklenuto západní pole, o čemž svědčí svorník s Thurzovým znakem. Interiér kněžiště byl pak vymalován a tehdy byl snad do boční zdi jižní lodi vložen edikulový portál. K zaklnutí trojlodi pak došlo patrně až po roce 1540. Rozsáhlejší úpravy lze vztáhnout do doby kolem r. 1582. Toto vročení nese portál ve vikářské sakristii a tumba hlavního oltáře, současné je i kamenné lavabo, také byla zvýšena do té doby nedostavěná jižní věž. Tuto rozsáhlou renovaci dokončil Stanislav Pavlovský, který je také často nazýván druhým zakladatelem kostela. Ani v dalším období neušel kostel úpravám. Nejprve to bylo za biskupa Karla Lichtensteina z Kastelkornu, a poté za biskupa kardinála W. Schrattenbacha.

V roce 1730 byla přistavěna kaple Bolestné Panny Marie. Ta byla upravována mezi lety 1751–1753, do roku 1755 vznikl v severní lodi její portál. V roce 1836 kostel vyhořel a následnou opravu pojal její projektant A. Arche jako puristickou regotizaci chrámu. Ta se v interiéru týkala zejména kněžiště, v trojlodi pak hudební kručky, přistavěna byla křestní kaple a jižní předsíň. Do roku 1848 dostaly obě věže polygonální nástavce. Další restaurátorské práce prováděl v letech 1874–1886 kameník Ernst Melnitzky. Jako připomínka za zásluhy o rekonstrukci chrámu byl v roce 1873 vsazen do východní zdi kněžiště památník olomouckého arcibiskupa Maxmiliána Josefa Sommerau – Beckha. Jeho stojící figuru vytvořil J. Gasser.

Kostel sv. Mořice je orientovaná, podélná trojlodní stavba s dlouhým, odsazeným, rovně ukončeným kněžištěm, s dvouvěžím v koutech sevřených kněžištěm a východní zdi bočních lodí a s piliřovým síňovým trojlodím. K severní zdi kněžiště se přimykají kanovnícká a navazující vikářská sakristie. K severní lodi je přistavěna válcová kaple Bolestné Panny Marie, dále podélná křestní kaple. Mezi západní nároží vikářské sakristie a kapli Bolestné Panny Marie je vloženo dvouramenné a točité schodiště ústící ve věži. Další štihlý schodišťový válec je vysunut z lince západního průčelí jižní lodi. Hranolové věže završují zvonice novogotické nástavce. Nad portálem při vstupu ze západní strany je osazena litinová deska s nápisem připomínajícím požár kostela v roce 1836, rekonstrukci chrámu a nadstavbu věží v roce 1848. Boční vstup v ose jižní lodi kryje novogotická předsíň. Severní podvěží bylo při regotizaci chrámu přeměněno na komunikaci, z níž se vstupuje do válce točitého schodiště přiléhajícího na severní straně k vnější zdi kostela. Schodiště ústí do místnosti v 1. patře, zaklenuté obdobně jako protilehlá prostora jižní věže. Na východní stěně místnosti byla son-

Kostel sv. Mořice v Kroměříži

dami zjištěna gotická malba. Zdá se, že jde o iluzivně malované retabulum někdejšího oltáře. Ze severního podvěží se také vstupuje do vikářské sakristie s klenbou parléřovského typu.

Zařízení interiéru kostela je převážně novogotické, pořízené po požáru koncem 30. a v 1. pol. 40. let 19. století. Hlavní oltář se skládá z kamenné menzy datované rokem 1582 a z monumentálního dřevěného novogotického retabula. K novogotickému vybavení kostela náleží i pětidílná varhanní skříň z r. 1854 od vídeňského mistra Jakoba Deutchmanna. V podkruchtí je umístěn figurální náhrobek Jiřího Thurza. Vrcholem stavební činnosti biskupa W. H. Schrattenbacha (1711–1738) byla přístavba centrální kaple Bolestné Panny Marie na severní straně kostela z r. 1736. Její interiérový je jednou z nejkrásnějších barokních prostor v českých zemích. Do bočních výklenků jsou vkomponovány dva barokní náhrobky – kardinála W. H. Schrattenbacha a biskupa Leopolda Egkha. Časově starší je Schrattenbachův náhrobek, figurální, pyramidálně řešená kompozice. Egkhův náhrobek byl umístěn po biskupově smrti r. 1761 do výklenku naproti Schrattenbachovu monumentu. Historie tohoto náhrobku, jednoho z nejlepších u nás, je dosti složitá. První návrh vytvořil rakouský sochař J. G. Dorfmeister. Po biskupově smrti se však už Dorfmeister k vlastní práci nedostal a byla zadána Františku O. Hirnlovi, jehož signaturu a chronogram 1764 čteme na podpatku klečícího biskupa. Volně umístěny pozdně gotické dřevorezby Madony s dítětem z let 1510–1520 a ostatkové busty sv. Mořice z 2. čtvrtiny 16. století, dále štuková plastika archanděla Rafaela a deskový obraz Krista v Emauzích, který byl původně součástí ná-

hrobku kroměřížského probošta Benedikta Knauera (dnes k vidění v Arcidiecézním muzeu v Olomouci). Soubor rokokových chórových lavic z let 1758–1760 zaujme bohatým zdobením. Nad biskupskou lavicí vidíme kartuš s reliéfní postavou sv. Václava a rodový znak L. B. Egkha. Nad proboštskou lavicí je pouze sv. Václav. Přibližně z téže doby pochází truhlářsky zpracované lavice v jižní lodi a pět zdobených skříňových zpodobnic.

Kontakt:

Farnost Kroměříž – svatý Mořic, Stojanovo náměstí 5/3, 767 01 Kroměříž
E-mail: fakromeriz-smo@ado.cz, telefon: 573 338 952, web: www.svmoric.net
Město Kroměříž: www.mesto-kromeriz.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Arcibiskupský zámek** s překrásně zdobenými sály a vzácnými uměleckými sbírkami. Nejvýznamnějším malířským dílem v zámecké obrazárně je Tizianův obraz Apollo a Marsyas
- Historické zahrady – **Podzámecká zahrada** má charakter anglického parku plného exotických dřevin s řadou romantických staveb a s vodním systémem
- **Květná zahrada** je dílem italských architektů a nalezneme v ní květinové ornamenty, fontány, arkádovou galerii i zahradní bludiště
- **Arcibiskupské vinné sklepy**, které mají bohatou historii s počátky již ve 13. století, jsou atraktivním prohlídkovým okruhem
- **Další zajímavosti** města – Biskupská mincovna, Velké náměstí, Hanácké náměstí, Mlýnská brána, Justiční škola a místní chrámy a kostely (kromě uvedených ještě např. farní kostel Blahoslavené Panny Marie, kaple sv. Kříže)
- **Muzeum Kroměřížska** – se stálými expozicemi díla Maxe Švabinského a Historie skrytá pod dlažbou

Holešov je spojený s působením katolického kněze sv. Jana Sarkandra, který podle legendy město uchránil před drancováním kozáků ve službách polského krále. Město Holešov se může pochlubit souborem velmi hodnotných památek, který je chráněn jako městská památková zóna.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Kostel Nanebevzetí Panny Marie na náměstí dr. E. Beneše byl vystavěn počátkem 50. let 17. století podle projektu F. Lucheseho na základech gotického chrámu. Z pozdně středověké stavby zůstala snad dispozice závěru kněžištěm určitě pak pozdně renesanční věž. Počátkem 40. let 18. století byl upraven interiér chrámu, vybudovány sakristie s oratoří a pohřební tzv. Černá kaple, která byla vysvěcena v roce 1748.

Kostel je přibližně orientovaná podélná trojlodní stavba s bazilikálním osvětlením. Kněžiště a hlavní loď tvoří trojboce ukončený sál, rozdělený nevýrazným vítězným obloukem. Na severní straně kněžiště je vystavěna sakristie obdélného půdorysu s oratoří v patře, na protilehlé straně obdobný útvar Černé kaple. Boky hlavní lodi sledují užší a nižší lodě, v ose západního průčelí vystupuje hranolová věž. V západním průčelí jsou niky se sochami ze 40. let 18. století, uprostřed Panny Marie na oblacích od Ondřeje Zahnera, po stranách anonymní sv. Jan Nepomucký a sv. Jan Sarkander. Věž čtyřboká, hranolová, vestavěná. Střední sál kostela je zaklenutý, v západní části lodi hudební kruchta. Hlavní loď kostela se otevírá do boků půlkruhovými oblouky na masivních pilířích. Klenbu sálu i bočních lodí pokrývá novobarokní malba, která obsahuje iluzivní rámy, květinové girlandy, vázy a kartuše s náboženskými symboly. V záklenku vítězného oblouku znak Bruntálských z Vrbna.

Zařízení interiéru pochází ze 40. let 18. století. Štukovými plastikami se na něm podíleli sochaři Jan Jiří Schaubberger (do r. 1744), O. Zahner a Gottfried Fritsch. Plastickou výzdobu J. J. Schaubbergera na hlavním oltáři tvoří ústřední kompozice Nanebevzetí Panny Marie s nebeskou sférou v nástavci a sochami u paty sloupů – sv. Cecilie, Františka z Pauly, Antonína Paduánského a Kateřiny. Před oltářem jsou na samostatných podstavcích umístěny protějškové vrcholné barokní dřevorezby andělů – světloňošů od předního moravského sochaře O. Zahnera. V bočních lodích jsou umístěny čtyři dvojice protějškových oltářů. V průčelí severní lodi oltář sv. Anny (původně sv. Jiří) s obrazem datovaným rokem 1743. U paty sloupů sochy sv. Rozálie a Kolumbana od J. J. Schaubbergera, v nástavci obraz Příbuzenstvo Kristovo. U boční zdi oltář svatého Jana Sarkandra (původně sv. M. Magdaleny) s obrazem sedícího světce od G. Kautznera z r. 1860 a s původními sochami sv. Anny a Barbory od J. J. Schaubbergera, mariánský oltář s obrazem Zvěstování ze 40. let 18. století a se sochami sv. Cyrila a Metoděje od O. Zahnera, oltář sv. Kříže s novodobým obrazem Krista na kříži a s původními sochami Panny Marie a sv. Jana Evangelisty od O. Zahnera. U pilíře oltář

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Holešově

sv. Jana Nepomuckého s obrazem světce uctívajícího obraz Madony s dítětem, datovaný rokem 1743 a se sochami sv. Valentina a Blažeje od J. J. Schaubergera. V průčelí jižní lodi oltář Růžencové Panny Marie (původně sv. Vavřince) s obrazem od G. Kautznera z r. 1860. U paty sloupů původní figury sv. Petra a Pavla od J. J. Schaubergera, v nástavci obraz sv. Jana Křtitele patrně z 19. století. U boční zdi oltář sv. Floriána s obrazem světce s pohledem na holešovské náměstí s kostelem a na zámek od J. B. Kislinga s původními sochami sv. Kajetána a Františka Xaverského od J. J. Schaubergera, oltář sv. Josefa s obrazem Josefova snu (patrně barokní, v 19. století přemalovaný) a se sochami sv. Rocha a Aphronia v úboru rokokového kavalíra se sochařskou zástěrou a dlátem, palicí a majzlíkem od O. Zahnera, oltář Bolestné Panny Marie s obrazem Piety od G. Kautznera z r. 1863 a s původními sochami sv. Dominika a Jana z Mathy od O. Zahnera. U pilíře oltář sv. Tekly s barokním obrazem a se sochami sv. Karla Boromejského a Františka z Assisi od J. J. Schaubergera.

Autorem sochařského vybavení Černé kaple dokončeného v roce 1748 je G. Fritsch. Ve východním závěru kaple oltář Ukřižovaného se zděným sloupovým retabulem, uprostřed niky barokní obraz znázorňující torzo Krista na kříži, zasazený v rámu křížového tvaru, rám nese plastická dvojice letících andělů. Západní závěr kaple vyplňuje obdobný zděný oltář, v jeho sloupové architektuře plastický výjev Krista na Olivetské hoře. V bočních nikách kaple protějškově řešené sochy Františka Antonína Rottala a jeho první manželky Marie Cecilie,

rozené Trautmansdorfové v dobovém kostýmu. Do kaple byl přemístěn z lodi i soubor šesti párů cechovních postavníků z konce 18. století a z počátku 19. století, který má na hlavicích figurky řemeslnických patronů a světloňošů. Postavníky náležely pekařům, řezníkům, lazebníkům a punčochářům, ševcům, tkalcům a pláteníkům, truhlářům, kolářům, kovářům, bednářům, zahradníkům, kominíkům, zedníkům a tesařům.

K jednotné výzdobě kostela náleží rovněž kazatelna a protějškově řešený útvar křtitelnice, který se skládá z mramorové mušlové nádrže nesené dvojicí andlíků a ze sousoší Kristova křtu na zeměkouli, v pozadí drapérie nesená andělem a andílky, nad sousoším stříška s figurou Boha Otce trůnicího v oblacích, v podhledu stříšky holubice Ducha Svatého, v čele baldachýnu kartuš s nápisem „Jeden Pán, jedna víra, jeden křest“, sochy od O. Zahnera. Lavice v lodi z poloviny 18. století tvoří barokní kostelní mobiliář svou kvalitou v této oblasti ojedinělý. Na epištolní straně kněžiště pontifikální křesla z konce 18. století. Ve věži dva velké autorsky patrně shodné zvony. Sv. Jakub nese letopočet 1596, Sv. Václav letopočet 1597. Ve věži je také původní sanktusníkový zvon z roku 1837.

Černá kaple v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Holešově

Kontakt:

Farnost Holešov, nám. Dr. E. Beneše 40/13, 769 01 Holešov 1

E-mail: faholesov@ado.cz, telefon: 731 621 110, web: rkfholesov.ic.cz

Více informací najdete na stránkách www.holesov.cz a www.holesov.info

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- Raně **barokní zámek** (postavený po roce 1650) s vzácnými stropními štuky a malbami. Unikátní je zdejší zámecký park francouzského stylu s rybníkem ve tvaru trojzubce, kde se nachází i busta nejvýznamnějšího rodáka F. X. Richtera, zakladatele mannheimské hudební školy 18. století
- Významnou židovskou památkou je **Šachova synagoga**, unikátní renesanční stavba se vzácnou vnitřní výzdobou polského stylu. Nyní je zde instalována výstava Židé a Morava. V letech 1559–1563 působil v Holešově rabin Sabbatai ben Kohen, jehož hrobka je na židovském hřbitově jednou z vzácných historických památek, stejně jako renesanční synagoga z roku 1560, která je jedním z mála dochovaných objektů svého druhu u nás
- **Rymice** – areál památek lidového stavitelství východní Hané
- **Svatý Hostýn** – nejvýznamnější mariánské poutní místo na Moravě

Město ležící v hanácké oblasti hornomoravského úvalu, ve kterém se nachází zámek postavený počátkem 17. století v duchu manýrismu. V prvním patře zámku je Ječmínkův sál, který fungoval jako hostinská jídelna. Zachoval se zde masivní kulatý stůl s ozdobně řezanou nohou a jídelní deskou zdobenou intarzií v podobě vidličky, nože, lžice a růže. Sál byl podle Ječmínka nazván proto, že se prý hanácký král ukrývá právě v onom stole. Je pro něj neustále prostřen (vyřezaný příbor a růže) a kdo z návštěvníků na stůl zaklepe a je dobrý člověk, tomu se Ječmínek ozve.

Kostel sv. Jiljí

První katolický kostel v Chropyni byl postaven zřejmě cisterciáckým řádem z kláštera ve Vizovicích, kterému roku 1261 chropynské panství připadlo. Kde stával a kdy zanikl, není známo. Zřejmě to bylo v době husitských válek, kterými Chropyně velmi trpěla. Kostel je zmíněn až v kupní listině z r. 1517, kdy Hynek Rokytický z Ludanic odkoupil nároky kunštátského rodu na Chropyni.

Stávající kostel sv. Jiljí se nachází ve východním průčelí náměstí a tvoří jeho výraznou dominantu. Stavba s pozdně románským jádrem pochází asi z poloviny 13. století, k němuž mezi léty 1761–1772 přistavěl zřejmě Josef Ignác Cyrani z Boleshausu (nebo bylo použito jeho projektu) loď se zvonici a snad i sakristií na náklady majitele panství knížete a olomouckého arcibiskupa. V roce 1876 byla podle projektu Gustava Meretty vybudována mariánská kaple a současně asi rozšířena hudební kruchta.

Kostel je orientovaná podélná stavba se zaklenutou lodí obdélného půdorysu a s hranolovou věží zapojenou do pláště lodi. Délka kostela je 25 m, šířka 10 m; výška věže je 16 m. Na severní straně se k lodi přimyká zaklenutá mariánská kaple. Šikmo odsazené kněžiště má čtvercový půdorys a k lodi přiléhá čtyřboká sakristie. Do kostela se vstupuje pravouhlym portálem, který je osazen v ose západního průčelí. Nad hlavní římsou je umístěna zděná zvonice. Střecha kostela je sedlová, nad kněžištěm zvalbená. Fasáda člení plastické prvky. Kněžiště je zaklenuto, sakristie plochostropá. Nad vítězným obloukem je umístěna štuková kartuš obsahující znak biskupa Maxmiliána Hamiltona. V západní části lodi je umístěna hudební kruchta, která je nesena mohutnými pilíři.

Na zařízení z doby barokní přestavby kostela se podílel i sochař František Ondřej Hirnle. Hlavní oltář sv. Jiljí s novodobým svatostánkem zdobí obraz z roku 1932 od Adolfa Hellera, který znázorňuje duchovního patrona kostela sv. Jiljí, jenž je představen v kutně, klečící s rozepjatými rukama před jeskyní, za ním laň, vpravo v popředí skalka s křížem a otevřenou knihou a opatské roucho s berlou. Na bocích oltáře vidíme sochy sv. Mikuláše a snad Prokopa od Fr. Hirnleho. Tato sochařská výzdoba i architektura oltáře pochází z doby kolem roku 1770.

Kostel sv. Jiljí v Chropyni

Ozdobou barokního chrámu je bezesporu kazatelna a křtitelnice, která v životní velikosti zpodobňuje křest Ježíšův sv. Janem Křtitelem. Přizvední kazatelnu od Fr. Hirleho z r. 1770 na evangelijní straně lodi přikrývá baldachýnová stříška, s níž splývá bílá draperie se zlatým třepením, přidržovaná na stěně dvěma andilčími hlavičkami. Je zde také umístěna skupina andlíků s deskami desatera. Kazatelna je součástí pozdně barokního jednotného vybavení interiéru a je přístupná schodištěm z chodby od evangelní strany oltáře.

Protěžskově řešený útvar křtitelnice rovněž od Fr. Hirleho z doby kolem poloviny 18. století se nachází na epištolní straně lodi a je sochařsky pojednán znázorněním Kristova křtu. Vlastní křtitelnice je přizvední ve tvaru liturgického umyvadla na noze s nádobou elipsovitého tvaru a s pocínovaným vikem. Nad křtitelnicí na římsce postavy Krista a sv. Jana křtitele, za nimi bohatá hlavičce baldachýnu, přidržovaná andilčími hlavami. Baldachýn čtvercového půdorysu rámuje bohatý dekor, pozlacený, v podhledu holubice Ducha Svatého. Stříšku tvoří oblaka, na nichž sedí velký andílek s křížem v ruce. Zvon ve věži s reliéfem archanděla Michaela, s ornamentem a nápis vlysem ulil Leopold František Stanke v Olomouci r. 1892. Ke kostelu neodmyslitelně patří varhany. O nich však je zmínka až v roce 1844, kdy byly údajně pořízeny nové od firmy Antonín Hanačík ve Zlíně. V roce 1942 byly pořízeny varhany nové, dvoumanuálové, vyrobené firmou J. Melzer v Kutné Hoře. V roce 1999 byl pak kostel vybaven digitálními varhanami značky Viscount.

Ve farním depozitáři je v současnosti uložen obraz patrona kostela sv. Jiljí z 2. pol. 18. století, pravděpodobně původní obraz z hlavního oltáře, představující sv. Jiljí v benediktinském rouchu. Světec sedí, na klíně drží knihu. Hlavu si podpírá levou rukou. Vedle něj kříž, u nohou laň. Scéna je situována do jeskyně, z níž je vpravo výhled do krajiny. Před uložením do depozitáře byl obraz umístěn nad vchodem do boční kaple Panny Marie na evangelijní straně lodi.

Protože je hlavní oltář zasvěcen sv. Jiljí, v neděli o sv. Jiljí (1. září) se v minulosti v Chropyni vždy slavily hody. Tato tradice během totalitního režimu zanikla, avšak současní farníci se opět snaží o znovuobnovení tohoto obyčeje. Také se slaví svátek posvěcení chrámu Páně, který připadá na 10. září. V tento den v roce 1780 vysvětil olomoucký arcibiskup Colloredo – Waldsee místní kostel. Při svěcení nově postaveného kostela byla u kostela zasazena lípa, která zde stála až do roku 2004. Kolem stávajícího kostela byl, podle starého zvyku, hřbitov; pochovávalo se na něm až do roku 1814.

Chrám je velmi hodnotnou sakrální stavbou z první třetiny 18. století, která tvoří i výraznou pohledovou dominantu prostranství.

Kontakt:

Farnost Chropyně, Komenského 31, 768 11 Chropyně
E-mail: fachropyne@ado.cz, telefon: 739 344 061, 603 747 898
Město Chropyně: www.muchropyne.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- K příjemnému letnímu osvěžení poslouží nově rekonstruované **koupaliště** s vyhřívanou vodou, tobogánem a mnoha vodními atrakcemi, k zimnímu odpočinku zase bruslení na zamrzlých rybnících nebo lyžařská běžecká trasa, která vede po chropynských lukách a v okolních lužních lesích.
- Milovníky cyklistiky potěší **cyklostezka** z Olomouce do Hodonína, která vede přes Chropyni, kolem zámku a podél hlavní silnice do Plešovce a dále na Kroměříž
- Návštěvníci Chropyně mají možnost se osvěžit u místního **minerálního pramene**, který má blahodárné účinky na pohybové ústrojí

Jednoznačně výjimečnou památkou místa je barokní hřbitov. Svou originální architekturou, sochařskou výzdobou a stavitelským pojetím je perlou architektury. Jako rodové pohřebiště jej nechal v 18. století postavit hrabě Antonín Amand Petřvaldský. Zeď a architektonické prvky hřbitova jsou doplněny sochami, představujícími alegorie smrti a vzkříšení.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie s areálem barokního hřbitova

Obec Střilky se nachází v severozápadní části okresu Kroměříž. Zejména hřbitov na sebe přitahuje pozornost nejen odborné, ale i laické veřejnosti. První písemná zmínka o Střilkách se vztahuje k roku 1261, kdy zde stál hrad, později zámek. Místní hřbitov je jedinečnou barokní památkou, která byla zbudována majitelem střileckého a tovačovského panství Aman-dem Antonínem Petřvaldským z Petřvaldu v letech 1730–1743.

Nepřímým podnětem ke stavbě hřbitova byla závěť jeho předka Amada Ferdinanda Petřvaldského z května 1724, který jej pověřil výstavbou kaple Bolestné Panny Marie s rodinnou hrobkou ve střileckém farním kostele. Ten sice dopisem z roku 1728 požádal konzistoř o povolení ke stavbě nového farního kostela, k jeho realizaci však za jeho života vůbec nedošlo.

Zato nový hřbitov byl slavnostně vysvěcen místním farářem Františkem Pomesiánem 12. května 1743 za účasti vikáře Jana Braitschopfa a pátera Leonarda Beera, domácího kaplana Petřvaldského, a byl předán svému účelu.

Střilecký hřbitov je unikátním typem barokního architektonizovaného hřbitova – sepulkrálního areálu s vlastnickou pohřební kaplí. Na svahu je harmonicky sestavený soubor tří útvarů – dvouramenného, na křivce založeného schodiště s nástupním prostranstvím, téměř čtvercového pole s konkávně vykrojenými nárožními, obehnaného dekorativní zídkou na terase, a kaple s hrobkou opakující půdorys pohřebiště, který prozrazuje jistotu projektantova záměru a vytríbené formy dokonale zvládnuté i řemeslně.

Mimořádnou hodnotu tohoto neobyčejně působivého architektonického celku, zaujímajícího mezi evropskými barokními hřbitovy výjimečné místo, stupňuje bohatství sochařských prací, jejichž počet byl původně ještě větší a umístění zčásti jiné, lze s velkou pravděpodobností připsat G. Fritschovi a jeho dílenskému okruhu. Hřbitov nebyl však doveden do konečného stadia své zamýšlené sochařské vybavenosti.

Za autora této ojedinělé hřbitovní architektury, spojující prvky české barokní architektury a vídeňské hildebrandtovské inspirace, je možno považovat (nikoli však bez výhrad) biskupského architekta Ignáce Josefa Cyraniho z Bolleshausu. Autorství Cyraniho, mimo jiné zaměstnaného také u stavebníka hřbitova Amada Antonína Petřvaldského z Petřvaldu, ale nelze vyloučit. Kromě tvarových podobností s jeho jinými díly, by mohlo v jeho prospěch

svědčit i vyspělé technické řešení hřbitovního suterénu, které odpovídá jeho inženýrskému vzdělání.

Architektura hřbitova tak patří nesporně k nejvýznamnějším realizacím klasicizujícího baroka na Moravě. Spojení sakrálních a profánních prvků v jednom uzavřeném architektonickém celku bylo ve své době v moravském regionu zcela výjimečné. Vzhledem k umělecké kvalitě a promyšlenému ikonografickému programu se zde přímo nabízí srovnání s Braunovým Kuksem, přes skutečnost, že sochařská složka výzdoby nedosahuje Braunových kvalit. V kontextu památek u nás i v celém středoevropském regionu představuje střilecký hřbitov jedinečný sepulkrální areál nemající obdoby. O jeho mimořádných hodnotách svědčí i nevšední zájem dvou významných představitelů vídeňské uměleckohistorické školy Maxe Dvořáka a Hanse Tietzeho.

Ochrana památky ze strany vrchnosti pak trvá prakticky od 1. pol. 19. století. V letech 1999–2001 byl hřbitov poprvé zařazen do Programu záchrany architektonického dědictví Ministerstva kultury České republiky. Od zahájení prací v roce 1998 do roku 2009 zde bylo proinvestováno téměř 21 milionů korun a k dokončení zůstává ještě přibližně 8 milionů korun.

V roce 2010 byl barokní hřbitov zařazen mezi národní kulturní památky.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie z let 1764–1770 na mírném návrší nad hřbitovem je postavený podle projektu stavitele Kryštofa Maywalda a byl vysvěcen biskupem Maxmiliánem Hamiltonem. Orientovaný, jednolodní kostel má obdélníkové kněžiště s půlkruhovým závěrem, na severní straně kněžiště se nachází sakristie. Loď je obdélníkového tvaru se skosenými nárožními. Kruchta v západní části lodi je umístěna na dvou podklenutých pilířích. Pozdně barokní stavba je výraznou dominantou obce nejen v dálkových pohledech, ale i v celkovém začlenění do krajiny.

Interiér kostela je tvořen pěti oltáři. Na hlavním oltáři je umístěn obraz Nanebevzetí Panny Marie z r. 1913 od Františka Hlávky z Prahy. Je to kopie původního obrazu z Velehradu namalovaného P. A. Paganim, který byl pro střilecký kostel zakoupen v roce 1786 a v roce 1820 pak na Velehrad vrácen. Sochy po stranách oltáře náleží sv. Tomáši Akvinskému a sv. Františku z Pauly. Boční oltáře jsou opatřeny sochami Panny Marie Lurdské a sv. Josefa. Zadní boční oltáře jsou vybaveny dvěma velkými obrazy velehradského malíře, jezuita, Ignáce Raaba. Boční oltář na evangelijní straně lodi zdobí obraz Smrt sv. Floriána z 18. stol. Jedná se o hodnotnou barokní malbu monumentálního účinku. Součástí druhého bočního oltáře na epištolní straně je obraz Křest knížete Bořivoje sv. Metodějem, pocházející rovněž z 18. století. Tato díla byla zakoupena zdejším střileckým farářem Pomeziánem, pravděpodobně po požáru r. 1744. Další vybavení kostela je tvořeno obrazy křížové cesty od malíře Fuhricha, plátny sv. Josefa a sv. Františka z r. 1870 od Fr. Havelky, barokní křtitelnici pod vítězným obloukem z doby kolem roku 1770 zhotovenou z cetechovického mramoru a kazatelnu od Josefa Hromádky z Litenčic. V předsíni umístěný kříž z konce 18. století je dobrou řezbářskou barokní prací. V kostele jsou i původní barokní varhany z r. 1771 postavené věhlasným brněnským stavitelem varhan Františkem Ignácem Sieberem (1716–1785). Je to jeden z mála dosud zachovaných exemplářů tohoto druhu s dobovou barokní akordovou kompozicí píšťal (v současné době probíhá jejich restaurování). Ve věži kostela jsou umístěny dva zvony: velký, Nejsvětější Trojice z r. 1641 (přelity v r. 1703) a menší zvon Maria z r. 1703 (přelity v r. 1989). Pod kostelem na úpatí kostelního terasového úbočí se nacházejí

Barokní hřbitov ve Střílkách

kamenné kvádry, jež jsou zbytkem základů kostelního dvorce pro plánovaný barokní chrám, který měl být postaven jako protějšek barokního hřbitova.

Kontakt:

Farnost Střílky, Koryčanská 60, 768 04 Střílky

E-mail: fastrilky@ado.cz, telefon: 573 375 077

Více informací na webu: www.strilky.eu

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Státní zámek Buchlovice** – vlastní rozsáhlé sbírky, zaujímá důležité místo v dějinách posledních let habsburské monarchie svým významem daleko přesahující hranice českých zemí
- **Státní hrad Buchlov** – jeho vznik se datuje do 1. poloviny 13. století, byl založen jako strategicky obranná pevnost a správní středisko se soudní pravomocí tzv. loveckým právem, k hradu Buchlovu patří také kaple svaté Barbory, rodinná hrobka Petřvaldských a Berchtoldů
- Výchozí místo pro turistiku letní i zimní

Rekreační a turistická oblast s příznivým klimatem, které je srovnatelné s klimatem Alp. Obec je výchozím místem pro nádherné turistické trasy, pro možnosti relaxace a rozjímaní. Každoročně zde probíhají svatoanenské poutě.

Kostel Narození Panny Marie a sv. Anny

Rajnochovice jsou největší obcí Kroměřížska, rozprostírají se uprostřed Hostýnských vrchů. Nejvýznamnější historickou a architektonickou památkou a poutním místem v Rajnochovicích je kostel Narození Panny Marie a sv. Anny. Tento architektonický skvost baroka je také někdy nazýván pro svou majestátnost „valašskou katedrálou“. Dávná pověst vypráví, že u dřevěného kostela sv. Anny v Rajnochovicích, stávajícího v blízkosti nynějšího kostela, žil člen zrušeného řádu templářů jako poustevník (řád byl zrušen v r. 1311). Poutní místo má starobylou tradici svatoanenské úcty. Při vzrůstajícím počtu obyvatel byla uznána žádost kelčského faráře Tomáše Symerského o postavení nového kostela a z rozhodnutí tehdejšího olomouckého biskupa Wolfganga hraběte Schrattenbacha bylo přikročeno ke stavbě. Nynější barokní chrám Narození Panny Marie a sv. Anny byl vybudován v roce 1716. Ve věži, původně cibulovitého tvaru, byly zavěšeny zvony s názvy Leopold, Marie, Anna, s letopočtem 1717, se jménem a celým titulem biskupa Schrattenbacha. Zvony, které podle vyprávění pamětníků velmi krásně zněly, byly v roce 1917 až na jeden zabaveny pro válečné účely. V r. 1727 zde vzniká samostatná farnost. Chrám se stal architektonickým skvostem, který nemá pro své ojedinělé pojetí v širokém okolí obdoby, a byl postaven patrně podle návrhu italského architekta G. P. Tencally. Kolem roku 1784 byl dřevěný kostelík, stojící uprostřed hřbitova, po vystavění a dovybavení nového kostela, jako přebytečný zrušen.

Kostel má tvar jednolodní stavby, je dvoupatrový, složený z věže vysoké 37 m, kněžiště, chrámové lodi a sakristie. Na bočních stranách lodi najdeme dva vchody. Velkolepé mohutné schodiště vede k průčelí kostela ozdobenému erbem zakladatele – olomouckého arcibiskupa – a sochami sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandra. Střecha kostela je sedlová, na vrcholu je umístěna osmiboká vížka s cibulovitou bání.

Hlavní oltář v kněžišti kostela pochází z let 1716–1717 a je tvořen sloupovou zaoaltářní architekturou se sloupy zakončenými štukovými hlavicemi. Po bocích klečí dva andělé, nad volutami vidíme štukovou svatozář zdobenou anděly. Prostoru nad zaoaltářím dominuje nástěnná malba Nanebevzetí Panny Marie, jejímž autorem je Neumann z Telče. Obraz namalovaný roku 1902 je kopií Rafaela.

Uprostřed zděného oltářního stolu z umělého mramoru se nachází oválný reliéf Krista. Nad dřevěným svatostánkem upoutávají ve zvláštní schránce pozornost sošky Panny Marie, Ježíška, sv. Anny Samotřetí a postava rytíře. Ten zobrazuje tvůrce sousoší, kterým je podle pověsti zbožný rytíř z blízkého hradu Šaumberku. Schránka je ve vrcholu zakončena křížem. Oltář-

ní obraz představuje narození Panny Marie: Sv. Anna v modrém a bílém rouchu drží v náručí Pannu Marii, za ní stojí sv. Jáchym se sepjatýma rukama, nahoře Bůh Otec se zeměkoucí, andělé a andělci s květinami. Velmi kvalitní štuková výzdoba pochází od Baltazara Fontana, obraz od J. F. Wikarta. Nahoře v klenební lunetě je nástěnná freska s tématem Proměnění Páně na hoře Tábor.

Boční oltáře jsou zasvěceny sv. Wolfgangu, sv. Václavu a Panně Marii Lurdské. Kazatelna u vítězného oblouku na evangelijní straně lodi pochází z let 1716–1717 (B. Fontana). V lodi kostela je instalováno 14 obrazů křížové cesty v obvyklé ikonografické sestavě s českými nápisy na bílém pruhu v dolní části. Čtrnácté zastavení (Kladení do hrobu) je signováno (A. Schneider a Prachař z Prahy, rok 1850).

Varhany zhotovil Ant. Schack a jejich původní barokní skříň pochází z r. 1720 a je jednou z nejstarších na Moravě. Nástroj samotný je již novodobý, je však ozdoben postavou krále Davida s andělky hrajícími na dávné hudební nástroje – kornety.

V okolí kostela se nachází hřbitov, kde stával předchůdce nynějšího chrámu; byl zrušen císařem Josefem II. V předválečné době se konaly poutě třikrát ročně, nyní probíhá pouze pouť svatoanenská, i když věřící přicházejí též na mariánské svátky. Do r. 1951 se konaly poutě také v pondělí velikonoční a svatodušní.

S kostelem kromě studánky s dobrou vodou sousedí také barokní fara (z roku 1732, jak je zaznamenáno na pamětní desce nad vchodem). V druhé polovině 20. století objekt značně zchátral. Záchrana přišla z olomoucké arcidiecéze, která zde po roce 1990 zřídila Arcidiecézní centrum života mládeže Přístav, středisko pro práci s animátory mládeže a ministranty. Na faře je umístěna deska (z r. 1969) věnovaná významnému regionálnímu botanikovi P. Františku Gogelovi (1854–1922), rodákovi z Podhradní Lhoty, který zde na přelomu století působil jako duchovní správce.

Kostel Narození Panny Marie a sv. Anny je monumentální barokní stavbou z první čtvrtiny 18. století, urbanistickou a pohledovou dominantou obce.

Prostoru před chrámem vévodí Pieta – kamenná socha Panny Marie s Kristem na klíně na vysokém vykrojeném podstavci na zadní straně s letopočtem 1815. Jedná se o nalidovělou datovanou sochařskou práci vhodně doplňující hlavní vchod. U kostela se rovněž nachází kamenný kříž, kvalitní kamenické dílo z r. 1737.

Farní budovu střeží socha sv. Jana Nepomuckého v životní velikosti a obvyklém ikonografickém pojetí.

Nejstarší varhany na Moravě v kostele Narození Panny Marie a sv. Anny v Rajnochovicích

Kostel Narození Panny Marie a sv. Anny v Rajnochovicích

Kontakt:

Farnost Rajnochovice, 768 71 Rajnochovice 12
E-mail: farajnochovice@ado.cz, telefon: 573 391 156 + fax
Obec Rajnochovice: www.rajnochovice.eu

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Svatý Hostýn** – nejvýznamnější mariánské poutní místo na Moravě
- **Bystřice pod Hostýnem a Chvalčov** – výchozí místa pro letní i zimní turistiku
- **Holešov** – multikulturní místo

Město Uherské Hradiště bylo založeno v polovině 13. století s cílem bránit pohraniční území proti nepřátelským nájezdům ze sousedních Uher.

V historickém jádru města se dochovala řada stavebně uměleckých památek, které vytvářejí unikátní soubor. K nejstarším patří pozdně gotická kaple sv. Alžběty z počátku 15. století, období gotiky připomíná Stará radnice či františkánský kostel Zvěstování Panny Marie. Jedinou dochovanou renesanční stavbou ve městě je dům U Slunce. Barokní architektura je prezentována stavbou františkánského kláštera, budovou lékárny U Zlaté koruny a komplexem jezuitských staveb zahrnující kolej, dnešní farní kostel sv. Františka Xaverského a jezuitské gymnázium, které v současnosti slouží kulturním účelům a je známé pod názvem Reduta.

Kostel sv. Františka Xaverského

Bývalý Jezuitský klášter s farním kostelem sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti je jednou z pohledových dominant města a výrazně se uplatňuje i v prostoru Masarykova náměstí. Farní kostel představuje charakteristickou jezuitskou stavbu vsazenou do komplexu klášterních budov. Jezuité přišli do Uherského Hradiště kolem roku 1643 z Kroměříže a v roce 1644 dostávají z Říma povolení k založení koleje a výstavbě kostela. Nejprve však budují svá obydlí a prostory potřebné pro své poslání a teprve poté přistupují ke stavbě kostela. Ta byla zahájena v roce 1670. Zakládání kostela bylo velmi náročné vzhledem k bažinatému terénu, a proto bylo použito techniky vyzkoušené italskými architekty v Benátkách.

Kostel představuje jednododní orientovanou stavbu s dvěma věžemi v západním průčelí, pravouhlým závěrem kněžiště, sakristií v ose kněžiště a šesti bočními kaplemi po stranách lodi.

Autorství chrámu je připisováno pražskému architektu italského původu Janu Dominiku Orsimu di Orsini. V roce 1680 byl kostel hotov bez věží, ty byly dokončeny až v roce 1685, následujícího roku byly zasazeny i portály a tím byla dokončena architektura stavby. Kostel zasvětili sv. Františku Xaverskému.

Jméno prvního stavitele zatím neznáme. Projekt vycházel z Vignolova římského chrámu II. Gesú, který zde byl redukován vypuštěním příčné lodi s kopulí. V roce 1754 musely být věže z důvodu špatného stavebně technického stavu sneseny o jedno patro a získaly tak dnešní podobu. Věžní helmice dostaly nový tvar a byl změněn i trojúhelníkový štít mezi věžemi. V duchu novějších představ o reprezentativnosti protireformačních staveb byla v roce 1755 přestavěna i jednoduchá a strohá fasáda hlavního průčelí do dnešní podoby.

Symetrická hlavní fasáda je členěna velkým pilastrovým řádem, nesoucím profilovanou římsu s trojúhelníkovitým frontonem. Průčelí je ukončeno vysokým volutovým štítem s výklenkem, v němž je umístěna socha sv. Františka Xaverského. Věže jsou zastřešeny čtyřbo-

kou stlačenou cibulí s otevřenou lucernou a makovicí. Loď je kryta sedlovou střechou, nad bočními kaplemi je střecha pultová.

Interiér je zaklenut valenou klenbou s výsečemi a zdobenou přebohatým štukovým dekorem tvořeným zdobnými reliéfními prvky, girlandami a hlavičkami amorků, kazetami a medailony s reliéfy evangelistů a apoštolů. Šestice kaplí, po třech na každé straně lodi, je zaklenuta valenou klenbou se styčnými lunetami. Kaple jsou do lodi otevřeny půlkruhovými arkádami, nad nimiž je otevřená lodžie s kuželkovou balustrádou. Výplně mezi arkádami jsou plasticky zdobeny postavami amorů. Kaple jsou zaklenuty valenou klenbou s vytaženými hřebínky. Kruchoť je valeně podklenuta, poprseň plná s plastickým dekorem květů. Také zařizování interiéru probíhalo ve dvou fázích stejně jako výstavba kostela. První etapa byla zahájena ihned po ukončení stavebních prací. Od poloviny 18. století se uskutečňovala etapa druhá, kdy byl kostel nově zařizován. Zařízení kostela bylo dokončeno v době, kdy jezuité Hradiště opouštěli, neboť v roce 1773 byl řád zrušen. Kostel se stal farním namísto zchátralého a nedostačujícího kostela sv. Jiří.

Sochařské práce pocházejí od Ondřeje Schweigla, Františka O. Hiernleho, obrazy od Ignáce Raaba a M. L. Willmana. Pravoúhlé kněžiště je opatřeno iluzivní malovanou oltářní architekturou z roku 1760 od moravskotřebovského malíře Juda Tadeáše Suppera, který svým dílem reprezentoval konzervativnější malířský směr nepoučený benátským iluzionismem. Před touto freskou je představena vlastní oltářní architektura z roku 1760, jejíž sochařská výzdoba je dílem Ignáce Morávka, hradišfského městského sochaře. Rozměrný obraz Křest indického prince sv. Františkem Xaverským nad hlavním oltářem je dílem pražského malíře Jana Jiřího Heinsche z r. 1689, jednoho z pokračovatelů K. Škréty a pochází ještě z první fáze vybavování interiéru. Obraz kostelu věnovala hraběnka Kateřina Magnisová.

Boční kaple jsou zasvěceny sv. Josefovi, sv. Anně, Bolestné Panně Marii, sv. Ignáci, sv. Anděli strážci a sv. Viktorii. Oltářní obrazy v nich pocházejí od významného moravského malíře Ignáce Raaba.

Truhlářské práce, zejména barokní lavice v chóru i lodi pocházejí z 90. let 18. století, zpovědnice a původní tabernákl vytvořil jezuita Adam Freytag. Před domácím oltářem je zřízena domácí hrobka, do níž byla přenesena zakladatelka koleje Kateřina Zoubková ze Zdětína. Kazatelna z r. 1770 na evangelijní straně presbytáře je v horní části zdobena reliéfem s Noemovou archou a sochami andílků, na stříšce s profilovaným okrajem socha sv. Františka Xaverského, u jehož nohou klečí jim pokřtění mouřeniní. V boční kapli sv. Viktorie je křtitelnice z 1. pol. 18. století a relikviář sv. Viktorie, patronky města. Jedná se o velmi kvalitní doklad rokokového řezbářství, související s dějinami města.

Kontakt:

Farnost Uherské Hradiště, Masarykovo náměstí 36, 686 01 Uherské Hradiště
E-mail: fauherskehradiste@ado.cz, telefon: 572 552 824, web: www.farnostuh.cz
Více informací najdete na stránkách www.uherske-hradiste.cz a www.mesto-uh.cz

Věž kostela sv. Františka Xaverského v Uherském Hradišti

Další putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Slovácké muzeum** s národopisnou expozicí a Galerie Slováckého muzea, která sídlí v někdejší barokní císařské zbrojnici
- historické **vinné sklepy v Mařaticích**, od druhé poloviny 17. století zde byla postavena řada vinných sklepů, z nichž několik je chráněno jako památky lidové architektury
- srdce Slovácka proslulé vínem, svěbytným folklorem, cimbálovou muzikou, překrásnými kroji a řadou živých lidových tradic
- **Památník Velké Moravy** „Na Valách“ ve Starém Městě

Obraz Panny Marie na hlavním oltáři v kostele Neposkvrněného početí Panny Marie v Uherském Brodě

Bývalé hraniční pevnostní město a obchodní středisko má dnes svou nezaměnitelnou atmosféru s bohatou historií, která je zde zachována v řadě významných architektonických památek. Základy rozmanité kulturní tradice a vzdělanosti jsou dány historicky. Místo je spjato se jménem Jana Amose Komenského, jehož odkaz je stále živý především díky muzeu s nejvýznamnějším komeniologickým pracovištěm v České republice.

Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie

Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie v Uherském Brodě představuje vynikající barokní stavbu; byl vystavěn v letech 1717–1733 v místech Dolního rynku (dnes Masarykovo náměstí) podle plánů architekta Domenica Martinelliho. K jejímu financování se zavázal sám Maxmilián Oldřich z Kounic – Rietbergu, komoří císaře Karla VI. Základní kámen byl položen 12. června 1717 a 25. října 1733 byl kostel vysvěcen. Na impozantním průčelí kostela vyniká zejména půlkruhový barokní portál nad hlavním vchodem. Ve vrcholu je bohatě zdoben – mj. i znakem stavebníka z rodu Kouniců. Na štítu je umístěno pět soch světců nadživotní velikosti (evangelisté a Kristus).

Kostel je trojlodní orientovaná stavba s pravoúhlým závěrem kněžiště a čtyřbokou věží nad jejím závěrem. Typicky piliřová hala, původně bez věže, je pozoruhodná v několika ohledech. Především je z urbanistických důvodů, k nimž Martinelli často velmi citlivě přihlížel, obrácena monumentálním vstupem průčelí k východu a vytváří tak s radnicí, upravenou zhruba ve stejné době, dvojici symbolů správy církevní a světské. Renesanční radnice uprostřed Dolního náměstí musela ustoupit Martinelliho urbanistickému záměru a uvolnit prostor náměstí průčelí projektovaného nového farního kostela. Půdorysná a prostorová dispozice kostela je značně nebarokní a připomíná pozdně gotické síňové stavby. Vnitřek chrámu je mimoto pojat značně profánně, dokonce i v kněžišti, přičemž vstupní část v podkruchtí je řešena přímo jako zámecký vestibul uvádějící hlavní sál. Tomuto pojetí odpovídá vnějšek. Stavbu je však možné pouze s výhradami pokládat za příznačný projev slohu Martinelliho, protože v jeho díle stojí osamoceně.

V interiéru kostela se nachází sedm oltářů vyzdobených uměleckými díly. Nad hlavním oltářem v kněžišti je umístěn obraz Neposkvrněného početí Panny Marie od neznámého malíře. Oltář pochází z doby po roce 1730, tabernákl z doby kolem roku 1775. První oltář vpravo na epištolní straně lodi má ve středu retábulu umístěn reliéf Navštívení Panny Marie. Pod ním je uložen sarkofág (ostatková rakev) s pozůstatky sv. Fortunáta, které přivezl hrabě Maxmilián Oldřich z Kounic – Rietbergu ze svého diplomatického pobytu v Římě (z římských katakomb). Vedlejší oltář je vyzdoben obrazem Smrt sv. Josefa od Pietra van Roye, ve Vídni činného malíře. Vlevo na oltářích sv. Kříže a sv. Barbory se nacházejí rovněž jeho díla. Obrazy Smrt sv. Josefa, Umučení sv. Barbory a Ukřižování, vesměs rozměrná plátna aka-

demického charakteru, slučují poučení italským a západoevropským malířstvím počátku 18. století. Krajiní oltář na evangelijní straně lodi zdobí barokní malba Svaté Rodiny v původním bohatě vyřezávaném rámu z doby kolen roku 1740 od Františka Vavřince Korompaye. Oltář i sochy na něm jsou dílem Josefa Antonína Winterhaldera. Jedná se o dílo vzniklé součinností dvou předních reprezentantů moravského pozdního baroka. Jedním z nejněžších obrazů v kostele je bezesporu obraz Stětí sv. Jana Křtitele na epištolní straně lodi z roku 1697 od neznámého vídeňského autora, který koupil ve Vídni roku 1701 hrabě Dominik Ondřej Kounic pro hlavní oltář kostela sv. Jana Křtitele. Po vysvěcení nového farního chrámu byl obraz z kostela sv. Jana přenesen a umístěn v boční lodi. Jeho protějškem je obraz knížete Václava od akademického malíře Adolfa Hellera z Kroměříže. Daroval jej kostelu nejmenovaný dobrodinec roku 1929. Dřevěné polychromované barokní sošky pod kůrem, sv. Rocha a sv. Šebestiána z roku 1717, reprezentují kvalitní domácí sochařskou produkci barokního umění a byly sem přeneseny rovněž z kostela sv. Jana Křtitele. Na epištolní straně lodi můžeme vidět křtitelnic z doby kolem roku 1730. Lavice v lodi z doby po roce 1730 náleží k původní barokní mobilii interiéru. Naproti sakristii je zazděn epitaf Jana Zikmunda Hájka, rytíře z Waldstatten z r. 1737, který měl zásluhy na rozvoji města. V kostele se uchovaly i tři památky na zdejší českobratrský sbor. Jsou to raně barokní náhrobky zazděné po stranách hlavního oltáře, a to hraběte Maxmiliána z Kounic (na evangelijní straně kněžiště) z roku 1632 a jeho matky Ludmily Vilemíny, baronky z Roupova (na epištolní straně kněžiště) z roku 1626. V průčelí chrámu se nachází pozdně renesanční náhrobní deska s reliéfní figurální výzdobou vладыky Lacka Janaura ze Strachnova a Nedachlebic z roku 1579, původně umístěná někde poblíž českobratrského sboru, později přenesena do průčelí chrámu. Kostel má dvě oratoře – jednu nad sakristií, druhou nad vchodem od fary, které byly určeny pro patrona a jeho úředníky. Zvony Jan a sv. Kříže ve věži z roku 1684 jsou barokními památkami, důležitými pro rozvoj moravského zvonařství. Interiér kostela se ve své době mohl srovnávat s nejbohatšími kostelními stavbami v zemi.

Na dobu rozkvětu místních řemesel upomínaly dříve bohatě řezbářsky vypravené cechovní postavníky z počátku 19. století (16 kusů), práce místního umělce, umístěné po stranách hlavní lodi. Tyto 225 cm vysoké postavníky zde měl např. cech zámečníků, puškařů, kupců, řezníků, kovářů, kolářů, kameníků atp. Postavníky se nosily po dvou při pohřbech mistrů příslušného řemesla. V současnosti jsou postavníky umístěny v Muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě.

Barokní reliéf Panny Marie Svatohostýnské s dítětem v náručí z doby kolem roku 1735, velmi kvalitní řezbářská práce, který byl původně umístěn v předsíni kostela, je v současnosti umístěn v depozitáři.

60m vysoká věž farního kostela postavená dodatečně v letech 1879–1881 arcibiskupským architektem italského původu Gustavem Mertou nese na severním boku pamětní nápis. Stavbu provedl stavitel Josef Schaniak z Uherského Hradiště nákladem 24 000 zl. Město darovalo kostelu 3 zvony ze 17. století z odsvěceného kostela sv. Jana Křtitele.

V roce 1996 zde bylo přistoupeno k rozsáhlejší opravě. Byla provedena výměna dožilé střešní krytiny, včetně opravy krovu a jeho chemického ošetření. V dalším roce bylo provedeno odkanalizování dešťových vod a odvlhčení fasády pomocí vzduchového kanálu kolem základů a nahrazení zvětralých omítek sanačními. V roce 1998 bylo provedeno od-

Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie v Uherském Brodě

vlhčení interiéru, rekonstrukce elektroinstalace a výmalba kostela. V roce 2008 byl realizován nový oltář od akad. sochaře Daniela Trubače, který znázorňuje kmen stromu obeprnutý rozkvétající trnovou korunou.

Kontakt:

Farnost Uherský Brod, Masarykovo nám. 68, 688 01 Uherský Brod

E-mail: fauherskybrod@ado.cz, telefon: 572 632 074, web: farnost.katolik.cz/ub/

Město Uherský Brod: www.uherskybrod.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Chrást Mistra Jana Husa** – nejstarší sakrální stavba ve městě
- **Muzeum Jana Amose Komenského** – expozice dokumentů o životě a díle J. A. Komenského, jeho významu; ukázka uměleckých děl a oborů souvisejících s J. A. Komenským
- **Dominikánský kostel Nanebevzetí Panny Marie** s nevšedním barokním interiérem
- **Židovská modlitebna a hřbitov** – obřadní síň s velmi působivým interiérem, ve kterém jsou umístěny na čelní stěně desky se jmény obětí holocaustu z Uherskobrodsko
- **Aquapark Delfin** – centrum pohybových aktivit

Vsetín, známý jako srdce Valašska, se nachází na úpatí Beskyd a Javorníků v údolí Vsetínské Bečvy. Krásou a rozmanitostí se stal inspirací mnoha malířům, spisovatelům i hudebním skladatelům.

Nejvýznamnější kulturní památky:

- Renesanční zámek, dnes sídlo Muzea regionu Valašsko, s vyhlídkovou věží a anglickým parkem je dodnes nejvýznamnější dominantou města. Stálé expozice Muzea regionu Valašska ve Vsetíně seznamují návštěvníky s historií lidových bouří v 17. a 18. století, historií zámku a jeho majitelů nebo vývojem výroby nábytku z ohýbaného dřeva. Za návštěvu stojí i pamětní síň bratří Hlaviců a národopisná expozice Valašsko v lidové tvorbě, kroji a obyčejích.
- Maštaliska (bývalý Panský dvůr) jsou jedním z posledních domů původní zástavby Horního náměstí.
- Ve staré radnici z roku 1721 se nachází galerie.
- Budova Nové radnice s architekturou z let 1898–1899 dokresluje ráz historického jádra.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Městečko Vsetín s kostelem se uvádí v listině Voka z Kravař z r. 1308. Po husitských válkách obyvatelstvo pravděpodobně náleželo k církvi podobojí a později přešlo k luterství. Roku 1589 se připomíná ve Vsetíně luterský kněz Jan Posthius Litomyšlský. Albrecht z Valdštejna se pokusil obnovit vliv katolické církve a povolal r. 1612 do Vsetína jezuitského misionáře P. Dingenauera. Ze vsetínské fary odešel luterský kněz a na jeho místo nastoupil katolický farář Václav Mužík. Následuje velmi časté střídání duchovních správců, což svědčí o potížích, s nimiž se na Vsetínsku setkávali. Když se také v roce 1919 Morava připojila k povstání českých stavů, došlo k vyhnání katolických kněží, ale po porážce českých stavů na Bílé Hoře se náboženská situace radikálně změnila. Do poloviny 17. století to byli hlavně jezuitští misionáři, kteří získávali obyvatelstvo zpět do katolické církve. Majitelé Vsetína Illesházyové projevovali však o obrácení nekatolíků malý zájem. V roce 1652 biskupská konzistoř v Olomouci rozhodla, aby se na Valašsku vytvořila pravidelná duchovní správa. Prvním světským katolickým knězem byl od toho roku ve Vsetíně Jan František Popel. Bylo to v době, kdy vsetínská farnost zahrnovala území celého panství.

Kostel, předtím nekatolický, který stával za zámekem směrem k Sychrovu, byl zničen vpádem uherských rebelů v roce 1683. Kostel postrádá typické znaky zachovávané při stavbách tohoto typu. Původně byl budován od 50. let 17. století jako zámek hrabětem Jiřím Illesházy a při jeho stavbě se připomínají italské kameníci. Jako stavitel se uvádí Alex

Cavando. Zkáza kostela i poškození nového zámku přiměla hraběte, aby v roce 1689 tento zámek i s dušičkovou kaplí věnoval církvi na zřízení kostela, fary a školy potom, co r. 1683 uherští povstalci zničili nedaleký původní dřevěný vsetínský kostel. Přestavba zámku na kostel byla řadu let oddalována. Původní určení stavby dnes připomínají nárožní bašty se střílnami i konzoly balkónu v jižní zdi. V roce 1834 byla zbořena sakristie a kaple sv. Kříže přiléhající k východní straně kostela, nová sakristie, nesoucí oratoř, byla postavena na západní straně kostela. Budova kostela byla na západní a východní straně zakončena vysokými štíty. Západní z nich pak byl roku 1840 stržen vichřicí, která poškodila střechu. Zřícené zdivo probořilo klenbu, zničilo varhany a poškodilo kruchtu. Při opravě již nebyly vysoké štíty obnoveny a kostel získal nižší střechu. Roku 1889 byla věž zvýšena a opatřena cibulovitou bání. Tehdy byly do věže umístěny také tři nové zvony ulité ve Vídni, zatímco dosavadní byly věnovány kostelu v Hovězí. Jeden z nich nesl letopočet 1523. Přestavbou vznikl kostel s falešnou klenbou (od roku 1892 je plochostropý), v jehož průčelí se tyčila věž, v dolní části válcová, ve dvou patrech hranolová, završená cibulí. Celek uzavřel dolní stranu náměstí.

Kostel je stavbou obdélného půdorysu s polygonálním závěrem. K boční severní straně přiléhá hranolová třípatrová věž zakončená cibulovou bání. Na střeše je sanktusová stříška. Jednotlivá patra věže jsou oddělena profilovanými římsami, okna věže jsou obdélná s půlkruhovými záklenky. Ze strany zahrady je přistavěna patrová sakristie.

V kněžišti se nachází kvalitní rokokový hlavní oltář Nanebevzetí Panny Marie s oltářním obrazem s ikonografickým námětem Nanebevzetí Panny Marie, který představuje apoštoly stojící v údivu kolem sarkofágu a pohlížející k nebi, kde je na oblacích obklopená andělky poloklečící Panna Maria. Obraz je signován Ignatzem Bergerinem Neutischeinem a nalézá se na místě původního obrazu Josefa Pilze. Po stranách oltáře je umístěna dvojice kvalitních klasicistních velikonočních svícňů z konce 18. století vysokých 1,8 m ze zlaceného dřeva. V lodi na evangelijní straně se nachází dřevěná kazatelna z konce 18. století, přístupná z lodi. V čelní ploše je oválná kartuš, jejíž střed vyplňuje postavička sedícího andělka přidržujícího otevřené Desatero. Řečniště ukončuje profilovaná římsa. Na stříšce jehlanovitý útvar s mušlí mezi obláčky a andílčímí hlavičkami. V lodi je umístěna rovněž dvojice postavníků řeznického cechu z konce 18. století. Postavníky jsou vysoké 2,7 m na jednoduché žerdí na trojbokém postamentu andílek, sedící na obláčcích, držící v obou rukou podstavec na svíci. Hlavičky postavníků je zdobená závitnicemi, plochy jsou vyplněny kartušemi, ve kterých jsou malby orla nad korunou, muže v selském kroji s býkem a lva se sekerou. Postavník ševcovského cechu je datován rokem 1807. Na jednoduché tyči se nachází trojboká volutová hlavička, zdobená prstencem. V ploše mezi volutami pár holínek – znak to cechu ševcovského. Na ní stojící mužská postava v dobovém obleku v holínkách držící v pravém předloktí svícen, v pravé ruce knihu.

Fara u kostela s výraznou klasicistní úpravou z roku 1828 vznikla přestavbou západního křídla tzv. nového zámku. Před budovou kostela a fary se nachází barokní kamenný kříž s kamenným korpusem a znakem rodu Illesházy, datovaný 1783. Kostel s farou tvoří charakteristický a reál v prostoru Horního náměstí. Kostel je datem svého založení jediný svého druhu na Vsetínsku z doby pobělohorského baroka.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie ve Vsetíně

Kontakt:

Farnost Vsetín, Horní nám. 134, 755 01 Vsetín 1

E-mail: favsetin@ado.cz, telefon: 571 411 692, web: farnost-vsetin.ic.cz

Více informací najdete na stránkách www.mestovsetin.cz a www.vsetin.mic.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- **Muzeum regionu Valašsko**
- Rázovité a kopcovité Valašsko nabízející mnoho možností vyžití milovníkům přírody, turistiky a cykloturistiky
- Tradiční lidovou architekturu této oblasti nejlépe poznáte ve skanzenu **Valašského muzea v přírodě** v Rožnově pod Radhoštěm

Obec nacházející se v Chráněné krajinné oblasti Beskydy je přitažlivá svými přírodními krásami. Místo pohostinné a rozmanité, centrum turistiky, folkloru a jedinečných lidových a přírodních památek.

Kostel Panny Marie Sněžné

Farní kostel zasvěcený Panně Marii Sněžné ve středu historického jádra obce Velké Karlovice je zcela výjimečnou stavbou mezi dřevěnými kostely a zcela jistě i nejhodnotnější památkou malebné obce. Stavba je pojata jako barokní centrála na půdorysu řeckého kříže. Základem dispozice je osmiúhelník kostelní lodi, která se neuplatňuje v konfiguraci střech, na loď se napojují čtyři ramena, která přerůstají v apsidální útvary, podobně jako u byzantských staveb. Tvar půdorysu je zajímavý tím, že tvoří polygon o 24 stranách. V centru průtnutí ramen je konstruována věžička s cibulovou bání. Jedno rameno kříže zaujímají v interiéru kruchta, další sakristie.

Kostel postavený ve stylu lidového baroka v roce 1754 je poměrně atypickou záležitostí.

Celá stavba je vystavěna ze dřeva, srubové konstrukce, stěny jsou pak vně pobity šindelem. Kostel byl postaven bez jediného kovového prvku – veškeré spoje jsou pouze dřevěné.

Kostel vznikl na popud hraběte Františka ze Žerotína a byl postaven na pozemku darovaném místním fojtou; karlovští tesaři jej začali stavět pod vedením Jana Žáka z Házovic v roce 1753 a dokončili jej v roce 1754. Ve stejný den v něm byla sloužena i první mše. Duchovní správa byla ve Velkých Karlovicích ustanovena roku 1755, kdy byl jmenován kaplan. Správně spadaly Velké Karlovice k farnosti rožnovské. V roce 1784 však byl kaplan již samostatný a roku 1843 povýšen na faráře. V témže roce byl i kostel povýšen na farní.

Strop v interiéru kostela je rovný, nad hlavním vstupem do lodi se nachází dřevěný kůr zabírající jedno rameno křížového půdorysu. Ve stropě jsou dva malé otvory, jimiž se v době, kdy už byla tma, spouštěly dráty se zavěšenými petrolejovými lampami. Hlavní vstup je opatřen zádveřím tzv. žebračkou. Nad vchodem je dodnes umístěn nápis: Léta Páně 1754 dne 21. srpna. Rozveselil jsem v těch věcech, které jsou pověděny mně. Do domu Páně půjdeme. Žalm 122.

Původně měl kostel jen hlavní oltář se sochou Panny Marie Sněžné (pravděpodobně práce místních řezbářů). Kromě toho darovali občané kostelu ještě dva kříže (v současné době se jeden z nich z 2. poloviny 18. století s nalidovými prvky nachází pod kruchtou na pravé straně u vchodu a druhý, rovněž z 2. poloviny 18. století, je umístěn v lodi), kazatelnu, boční oltáře Panny Marie Lurdské a sv. Jana Nepomuckého a dva zvony. Oltář svatého Ondřeje byl pořízen později (kolem roku 1830). V roce 1892 daroval židovský majitel sklárny S. Reich do kostela tři křišťálové lustry. Další rok byla pořízena nová kazatelna a dva boční

Kostel Panny Marie Sněžné ve Velkých Karlovicích

oltáře – Panny Marie Lurdské a Jana Nepomuckého. Současný hlavní oltář je z roku 1894. Starý barokní oltář byl velmi podobný bočnímu oltáři sv. Jana Nepomuckého. V příčné lodi kostela je umístěn obraz Panny Marie z konce 18. století. Výjev zobrazuje na oblaku polopostavu Panny Marie s Ježíškem v náručí. Ve spodní části obrazu je vyobrazena krajina s mírně zvlněným terénem, v pozadí město s věžemi, uprostřed skupina prosebníků se sepjatýma rukama vzhlíží k Madoně. Na epištolní straně v kněžišti je umístěn obraz Panny Marie Růžencové. Ve středu obrazu Panna Maria stojí na srpku měsíce na zeměkouli, obtočené hadem. V náručí drží Ježíška, držícího škapulíř. Panna Maria je oděna v bohatém šatě s korunkou na hlavě a drží v pravé ruce růženec. Okolo postavy vidíme patnáct oválných výjevů – v horní polovině ze života P. Marie, ve spodní ze života Kristova. Výjevy rámuje růženec. V levém dolním rohu je signatura Ignatz Berger in Neuitschein. Jedná se o další z prací plodného novojičínského malíře z doby okolo poloviny 19. století. Na rohu mezi kněžištěm a lodí je umístěna dřevěná polychromovaná křtitelnice, která byla pro kostel pořízena v roce 1833. Mísa křtitelnice byla zhotovena ve tvaru mušle, poklop ve tvaru zvonu, na jeho vrcholu na nízkém soklíku je umístěno sousoší křtu Kristova v Jordáně. Jedná se o velmi dobrou řezbářskou práci z poslední třetiny 18. století, doplněnou kvalitní plastikou z téže doby. V sakristii se nachází relikviář sv. Kříže, hodnotná rokoková zlatnická práce, darovaná v roce 1949 Farním úřadem ve Šternberku a rokokový kalich. V interiéru kostela se dodnes nachází velká část původního kvalitního barokního mobiliáře.

Kostel má dva zvony (sv. Jiří a Panna Maria Pomocnice křesťanů), které se rozeznávají pomocí řemenů spuštěných doprostřed kostelního prostoru. V roce 1832 pukl větší zvon a byl přelit. Interiéry kostela byly původně bez nátěru stejně jako stěny a lavice. V roce 1928 byl nátěr stěn upraven tak, jak jej známe z dnešní doby. To znamená, že kněžiště je obloženo a zbytek kostela má na stěnách přiznané trámy. Podlaha kostela byla původně dřevěná z dlouhých a silných fošen. Ty však začaly být „vyšoupané“, dožily se a byly nahrazeny velkými valouny. Až v roce 1948 byla provedena současná dlažba. V roce 1946 bylo instalováno elektrické osvětlení i do lustrů, které roku 1892 daroval židovský majitel skláren Salomon Reich.

Kostel Panny Marie Sněžné se nachází na okraji ohrazeného areálu místního katolického hřbitova, jehož součástí je i historická dřevěná fara, postavená v roce 1754. Dřevěný kostel lidového charakteru originální půdorysné koncepce spolu s roubenou farou vytvářejí zcela jedinečný a originální celek. Založení kostela vrchností vedlo zřejmě k tomu, že dostal pro dřevěné sakrální stavby nezvyklou dispozici barokní centrály. U kostela můžeme vidět i kříž z roku 1819.

Kontakt:

Farnost Velké Karlovice, U Kostela 274, 756 06 Velké Karlovice

E-mail: favelkekarlovice@ado.cz, telefon: 571 454 290

Obec Velké Karlovice: www.velkekarlovice.cz

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- Pozůstatek **pralesa Razula** – přírodní rezervace
- **Karlovské muzeum** – s expozicí o historii obce, zaniklých skláren, salašnictví a souborem řezbářských prací místních lidových tvůrců, v rozsáhlé podkrovní galerii probíhají výstavy výtvarného umění
- **Karlovské fojtství** – budova patří od roku 2010 mezi národní kulturní památky

Valašské poutní místo s mnohasetletou tradicí pouti, která se koná pravidelně v první neděli v červenci, s neméně zajímavým přírodním poutním místem v údolí Stračky. Součástí místa je i chráněný mokřad Pod Hájem s mnoha druhy ptactva, vodních živočichů a rostlin.

Kostel Navštívení Panny Marie s klášteřem

První zmínka o Zašové, která leží v údolí Rožnovské Bečvy, pochází ze 14. století a z té doby se traduje i fara, která však za husitských válek zanikla. V letech 1580–1628 byla opět obnovena jako protestantská, a od roku 1628 se znovu stala katolickou. Původně stál neda-leko místa, kde stojí současný kostel Navštívení Panny Marie, dřevěný kostelík zasvěcený sv. Anně, který v roce 1673 již vystupuje v pramenech jako odsvěcený, ale zároveň jsme zpraveni o dvou oltářích se starobylými obrazy. Obraz Panny Marie Divotvůrkyně, umístěný na hlavním oltáři, byl posléze přenesen do nového kostela, vybudovaného majitelem meziříčsko – rožnovského panství Karlem Jindřichem ze Žerotína a dokončeným roku 1725 jeho bratrem Františkem Ludvíkem ze Žerotína. Popudem ke stavbě nového kostela byl slib fundátora Karla Jindřicha ze Žerotína učiněný Panně Marii v nebezpečí, že vystaví v Zašové nový kostel za starý, již nevyhovující.

Tento nový barokní poutní kostel Navštívení Panny Marie, který se stal dominantou obce, byl vystavěn v letech 1714–1725 podle plánů neznámého architekta. Kostel vysvětil v roce 1725 olomoucký kanovník Jan Matěj z Thunu a Vallesasina.

Při svých 35 m délky, 17 m šířky a 16 m výšky je největším kostelem v širokém okolí. Přiléhá k němu klášterní budova, která se prolíná s budovou fary a je na ní napojena.

První záznamy o poutích v Zašové pocházejí z období kolem roku 1672, souvislé zprávy o nich jsou však až z 18. století, kdy už stál současný kostel.

Dne 22. října 1722 byla podepsána zakládající listina zřízeného zašovského kláštera. Ovšem císař povolil klášter později a 24. listopadu 1724 dal o svém svolení sepsat listinu, jež se stala nejdůležitější listinou zašovského kláštera. 14. 10. 1725 byl položen základní kámen ke stavbě kláštera trinitářů, které se i přes dlouhodobou nepřítel cisařské kanceláře podařilo roku 1725 do Zašové uvést. K rozestavěnému kostelu bylo povoláno třináct trinitářů z pražského kláštera. Odtud přišel do Zašové bratr Václav od sv. Antonína, duchovní zakladatel zdejšího trinitářského kláštera. Během tří let bylo postaveno jeho nejdelší křídlo. V r. 1783 byl klášter po necelých 60 letech císařem Josefem II. zrušen, o rok později císař zakázal i konání poutí. Tím skončilo krátké období rozkvětu kláštera i poutí k Panně Marii Zašovské. Kostel se stal farním a část kláštera byla ponechána jako farní budova. Později zde byla škola a sirotčinec. Dnes je v objektu domov pro osoby se zdravotním postižením.

Kostel Navštívení Panny Marie s klášteřem v Zašové

Kostel Navštívení Panny Marie v Zašové je orientovaná jednodílná stavba s odsazeným pětibokým kněžištěm. V letech zde 1850–1892 probíhaly rozsáhlé opravy, obnovena byla i střecha. V podobě, kterou kostel získal po této renovaci, jej známe i v současnosti. Opravy se uskutečnily také ve 20. století.

Poutní místo Zašová je neodmyslitelně spjata s úctou k Panně Marii, ochránkyni trpících v dobách morových ran. Počátky poutí jsou obestřeny tajemstvím, první zpráva o votivních darech při obrazu Zašovské divotvůrkyně pochází z roku 1672. Lidé se modlitbou k Panně Marii Zašovské obraceli při různých nebezpečích, ale především v dobách morových ran. Zpráva o slibu z roku 1715 daném Panně Marii lidmi z okolních vesnic, že v případě ochrany před morem budou všichni každoročně navštěvovat Pannu Marii Zašovskou, je prvním písemným dokladem o organizování poutí. Předmětem úcty je zde deskový obraz Panny Marie s Ježíškem umístěný na barokním hlavním oltáři poutního chrámu, jehož vznik je kladen do 50. let 15. století. K obrazu se váže několik verzí legendy a četné zprávy o zázračných uzdraveních a vyslyšených prosbách k Panně Marii. Rozkvět poutí v době baroka bezprostředně souvisí se zažehnáním poslední velké morové epidemie na Moravě v letech 1714–1715.

V Zašové při trinitářské rezidenci fungovalo mariánské škapuliřové bratrstvo, které pěstovalo úctu k obrazu Panny Marie Zašovské. Jeho originál (gotická desková malba z konce 15. století z okruhu Mistra svatojiříského oltáře v Praze) byl restaurovaný v roce 1956, kdy byly snátý přemalby, a poté akad. malířkou Radanou Hamsíkovou v roce 2008. Obraz je

umístěn ve stálé expozici Arcidiecézního muzea v Olomouci. Na hlavní oltář v Zašové byla pořízena jeho přesná kopie.

Zcela unikátní je pak monumentální nadživotní socha Ukřižovaného Krista, která přitahuje naši pozornost nejen svým vynikajícím výtvarným zpracováním, ale také nevyjasněnými okolnostmi vzniku, které nedovolují jednoznačné hodnocení. Nemáme žádné zprávy o vzniku sochy, ani o motivech a konkrétních okolnostech jejího umístění na oltář v Zašové. Zcela unikátní dřevořezba byla v letech 2003–2007 odborně zkoumána a restaurována (akad. mal. R. Hamsíková) a bylo zjištěno, že jde o dílo pozdní gotiky, neznámého autora vzniklé asi kolem roku 1520, pravděpodobně v Sedmíhradsku.

Kostel Navštívení Panny Marie s klášteřem, vystavěným na vyvýšeném místě v obci a obrostlým starými stromy, vytváří celek jedinečné výtvarné a estetické hodnoty. Jde také o jediný dvouvěžový kostel na Valašsku velmi cenné dispozice s jednotným barokním zařízením z 18. století a s mimořádně hodnotným gotickým obrazem a sochou Ukřižovaného.

Kontakt:

Farnost Zašová, 756 51 Zašová 44

E-mail: fzasova@ado.cz,

telefon: 571 634 056,

web: www.zasova.net

Obec Zašová: www.zasova.cz

Milostný obraz Panny Marie Zašovské na hlavním oltáři, pol. 15. století

Další možná putování v místě – duchovní, poučná i zábavná

- farní kostel Navštívení Panny Marie – uctíván **vzácný obraz** Panny Marie s Děťátkem
- **klášterní budova** přiléhající ke kostelu z let 1725–1728, ve které působili řeholníci řádu trinitářů
- barokní **socha sv. Jana Nepomuckého** u farního kostela z poslední třetiny 18. stol.
- **kamenný kříž** u cesty pod kostelem z roku 1805 (objekty jsou registrovány a chráněny Státní památkovou péčí)
- kopcovitý terén je vhodný k provozování pěší **turistiky** a cykloturistiky, jízdy na koních a zimních sportů

Slovník vybraných pojmů z oblasti sakrálního umění a architektury

Adaptace – latinsky přestavba nebo dostavba původní stavby nebo její části pro novou funkci

Agnus Dei – latinsky Beránek Boží, symbol Krista, Kristus takto nazván Janem Křtitelem v Novém zákoně

Akant – řecky jihoevropský druh bodláku, jehož členité, hrotité vykrajované listy byly od starověku napodobovány jako výzdobný motiv. U nás je typický pro rezbářství přelomu 17. a 18. stol.

Akroterie – řecky název s širším významem pro drobnější plastiku, která je součástí a doplňkem architektury

Alabastr – řecky úběl, krystalický sádrovec, měkký, průsvitný, snadno opracovatelný

Al secco – italsky technika malby na suché omítce, často kombinovaná s freskou

Alternace – latinsky rytmické opakování dvou nebo více různých dekorativních motivů, pravidelně se střídajících v jednom pásu nebo ploše

Ambon – latinsky v chrámu vyvýšené místo pro čtení biblických textů

Anonym – řecky tvůrce uměleckého díla, jehož neznáme jménem

Antependium – latinsky zdobné pokrytí čela oltářní menzy, kromě jiných materiálů může být i textilní

Aplika – latinsky ozdoba nebo detail z odlišného materiálu

Apoteóza – řecky v křesťanské ikonografii zobrazení světce neseného anděly k nebi

Apsida – latinsky závěr kněžiště v bazilice, později pak u kostelů obecně východní závěr i s pravoúhlým, podkovovitým nebo polygonálním půdorysem

Arcibiskup – v církevní hierarchii označení správce území – arcidiecéze. Stanovené pravomoci má pak nad tzv. církevní provincií, tj. nad územím arcidiecéze a okolních, k ní patřících diecézí. Nazývá se také metropolita

Archa – řecky malovaný nebo vyřezávaný gotický křídlový oltář, v zavírací skříni býval hlavní obraz, socha, případně reliéf, křídla oltáře byla oboustranně malována

Archanděl – řecky označení pro anděly ostatním nadřazené, pokud máme na mysli jejich hierarchii. Označovani např. Michael (zobrazován s mečem a štítem), Gabriel (zobrazován především s lií), Rafael (zobrazován s rybou)

Architektonická plastika – socha nebo sochařsky utvářený stavební členek, většínou dekorativně doplňující stavbu

Architektonické tvarosloví – soubor tvarů v architektuře zachycující typickou podobu díla – nositel slohového výrazu

Architektura – latinsky stavební umění vytvářející funkční a umělecké pojetí solitérních staveb i urbanistických celků

Architráv – latinsky překlad, vodorovný architektonický členek spočívající na hlavících sloupů

Archivolta – latinsky zvýrazněné čelo oblouku

Arkáda – latinsky oblouk překlenující mezeru mezi podporami nesený sloupem nebo pilířem

Arkýř – německy vnitřní nebo venkovní krytý balkon na pilířích, krakorcích nebo konzolách

Artefakt – latinsky reálná hmotná podoba výsledků umělecké činnosti

Assumpta – latinsky Panna Maria Nanebevzatá

Atika – nižší zděná nadstavba nad hlavní římsou

Atribut – latinsky symbolický předmět v ikonografii světců určující obecný znak, nebo znak vlastní jednotlivým světcům

Aureola – latinsky časté zobrazení zlaté svatozáře (glorioly) kolem hlavy světců (nimbus). Na svatozáři Panny Marie bývá 12 hvězd, na svatozáři sv. Jana Nepomuckého 5 hvězd

Baldachýn – italsky přenosný nebo pevný ochranný kryt nad oltářem, křtitelnicí, kazatelnou, ve formě ozdobného útvaru nad gotickými sochami v chrámovém exteriéru a interiéru, nebesa

Balustr – řecky kamenná, štuková nebo dřevěná kuželka

Balustráda – řecky zábradlí z opakujících se balustrů

Barok – portugalsky baroko, umělecký sloh 17. a 18. stol.

Bazilika – řecky přejetá křesťanstvím jako typ podélné chrámové stavby s vyšší centrální lodí, s celkovým lichým počtem lodí a presbytářem, navazujícím na východní stranu centrální lodí, později bazilika doplňována novými prostory – transeptem, nartexem, věncem chórových kaplí, dvěma věžemi v západním průčelí. Tzv. pravá bazilika je vždy osvětlena okny v boční stěně hlavní lodí, nepravá bazilika je osvětlena pouze okny ve stěnách bočních lodí (pseudobazilika). Pojmu bazilika se také užívá jako čestného označení některých kostelů (zvykové nebo úředně propůjčené papežem), zdůrazňující její význam.

Biskup – nástupce apoštolů s plností svěcení. Dle svěřené kompetence biskup diecézní, pomocný a titulární.

Bosáž – francouzsky plasticky přitesané zdivo z kvádrů nebo pásů

Bronz – slitina mědi a cinu, doplněná zinkem a jinými kovy

Centrální stavba – sakrální nebo profánní prostor nad kruhovým, polygonálním nebo čtvercovým půdorysem nebo nad půdorysem řeckého kříže

Cihlová stavba – architektura z pálených neomítnutých cihel

Církevní památka – hmotný doklad kultovní nebo církevní činnosti

Cisterciácká architektura – pojetí důsledně funkční stavby, ovlivňující klášterní architekturu u nás v rané gotice (jednoduchost stavebních článků a sochařské výzdoby, zákaz věží)

Cvikl – německy plocha přibližně ve tvaru trojúhelníka mezi dvěma obloukovými liniemi nebo mezi částí oblouku, kladím a sloupem či pilastrem, hladká nebo reliéfně zdobená

Děkan – latinsky v Čechách čestný titul kněze ve významnější farnosti, na Moravě a jinde kněz s právně vymezenou zodpovědností za určitý okrsek sestávající z více farností

Dekorace – latinsky výzdoba
Dependance – francouzsky klášterní pobočka, podřízená klášteru mateřskému

Desatero – Desatero přikázání Božích, deset přikázů, resp. zákazů, které dle biblického popisu předal Bůh Mojžíšovi pro lid Boží. Ve výtvarném umění se obvykle zobrazují dvě kamenné desky

Desén – francouzsky vzor na tkanině

Devocionálie – latinsky upomínkové předměty z poutních míst

Dominanta – latinsky převládající prvek, ve výtvarném díle např. barva, figura apod.

Donátor – latinsky dárcce prostředků kostelu nebo klášteru

Drapérie – francouzsky dekorativně zřašená látka šatu

Duch Svatý – dle křesťanského učení o trojjediném Bohu (jeden Bůh ve třech osobách) třetí božská osoba (vedle Boha Otce a Ježíše Krista – Syna). V sakrální ikonografii bývá znázorňován jako holubice, proud paprsků, ohnivý plamen nad hlavou

Edikula – latinsky reliéfní zdobné rámování okna, portálu nebo niky

Eklektismus – řecky, eklekticismus, architektonická, maliářská nebo sochařská tvorba, která je syntézou minulých uměleckých názorů (např. umění 2 pol. 19. stol.)

Epitaf – řecky náhrobní nápis

Epištolní strana – polovina pomyslně podélně rozděleného presbytáře, u orientovaných kostelů pravá jižní strana z pohledu věřících, název podle někdejší praxe, kdy byly epištoly při mši čteny na této straně oltáře

Evangelijní strana – polovina pomyslně podélně rozděleného presbytáře, u orientovaných kostelů levá severní strana z pohledu věřících, název podle někdejší praxe, kdy bylo evangelium čteno při mši na této straně oltáře

Fabion – francouzsky oblý přechod mezi stropem a stěnou

Faksimile – latinsky přesná napodobenina originálu, zhotovená moderními reprodukčními technikami

Fasáda – italsky průčelní stěna budovy s hlavním vchodem, přeneseně i každá vnější stěna budovy

Feston – francouzsky zdobný prvek reliéfní nebo malovaný s motivem zavěšeného polovence z listů, plodů nebo květů

Filiální kostel – latinsky kostel, u něž není fara

Freska – italsky druh nástěnné malby na vlhkou omítku

Fronton – francouzsky segmentový nebo trojúhelníkový štít nad oknem, portálem nebo výklenkem

Fundatum – latinsky fundatum, založeno
Girlanda – francouzsky, italsky pás závěsů složených z festonů

Gotika – italsky umělecký sloh v Evropě od poloviny 12. stol.

Helmicce – zastřešení věže, dle tvaru kuželová, jehlancová, cibulová, zvoncová

Hlavice – jednoduchý nebo složitější architektonický článek ukončující pilíř, sloup nebo pilastr

Hřebínek – u renesančních kleneb ostře vytažené hrany v omítce

Chronogram – řecky, nápis v latině, v němž zdůrazněná písmena – která mají v tomto případě význam také římských číslic – udávají letopočet vzniku, případně jeho dvojnásobek

Chór – řecky, prostor původně pro zpěváky či zpívající kleriky, umístěný mezi hlavní lodí a apsidou, také označení pro celý závěr kostela

IHS – Ježíšův monogram vzniklý zkratkou řeckého IHCOYC. V nejstarší době se vyskytuje jako IH, od 4. stol. V nejrozšířenější podobě IHC. Na Západě se od 6. stol. používá IHS (polatinštěním řeckého C). Existuje řada sekundárních etymologizací

Ikonografie – řecky nauka o námětech
Iluzivní architektura – architektonický prostor zobrazený malbou nebo v reliéfu na zdech nebo klenbách, zdánlivě zvětšující vnitřní prostor, v sakrální architektuře zejména malby v kupolích hlavně barokních chrámů vyjadřující expresivní iluzi nebské bány

Imitace – napodobenina

Immaculata – latinsky Neposkvrněná

Iniciála – latinsky zvýrazněné začáteční písmeno

INRI – latinsky, počáteční písmena nápisu, který dal Pilát umístit dle evangelijní zprávy na Kristově kříži – Iesus Nazarenus **Rex Iudaeorum** – Ježíš Nazaretský, král židovský

Insignie – latinsky odznaky hodnosti

Jan Křtitel – biblická postava, Ježíšův současník, vyzývající k pokání na březích Jordánu. Své učedníky symbolicky omýval vodou – křtil, odtud jeho jméno. Častým námětem ve výtvarném umění je Ježíš křtěný Janem v Jordáně. Na žádost manželky krále Heroda byl Jan sťat, protože mimo jiné kritizoval jejich neplatné královské manželství

Kalich – základní liturgická nádoba

Kamenická značka – autorské označení na otesaných kamenech

Kaple – latinsky, menší bohoslužebný prostor pocházející původně z malých svatyní nad hroby mučedníků, bývá buď samostatná, nebo začleněná do dispozice kostela či jiného objektu

Kaplička – drobná sakrální architektura v krajině, oblíbená zejména od doby baroka

Kartuš – italsky, plocha, často mírně vypuklá, různého tvaru, se znaky, nápisy nebo malbami, rámovaná dekorativním okrajem

Kasulové okno – tvar okna podobný kněžskému ornátu (kasuli), užívané zejména v baroku

Kazatelna – vyvýšené místo v kostele pro čtení evangelia a kázání kněze

Kladi – překlad, vodorovné části architektury

Klasicismus – latinsky sloh poslední třetiny 18. stol. a první čtvrtiny 19. stol.

Klenák – závěrečný, klínovitě přitesaný kámen ve vrcholu klenby nebo oblouku

Klenební pas – úzký zpevňující pás z valené klenby, odděluje jednotlivá klenební pole

Klenba – nosný architektonický útvar, zvláštní typ vodorovné konstrukce, uzavírající shora vnitřní prostor, šikmé stěny klenby postupně převádějí tlak na stěny nebo podpory

Komenda – latinsky, v architektuře konvent rytířských řádů

Koncha – řecky, klenební útvar v podobě čtvrtiny koule uzavírající apsidu, přeneseně i výklenek

Kolonáda – latinsky kryté sloupořadí

Kontrapost – italsky, postoj zobrazené figury, při němž váha těla spočívá pouze na jedné (pevné) noze, druhá je uvolněná

Kontura – obrys

Kopie – latinsky, přesná napodobenina originálu co do původní techniky a materiálu

Kopule – kupole, zaklenutí kruhových, čtvercových nebo polygonálních prostorů polokoulí nebo kulovou úsečí

Kostel – bohoslužebná křesťanská stavba, většinou s presbytářem na východ, centrální nebo podélná

Krucifix – latinsky kříž

Kruchta – německy kůr, hudební tribuna, v kostelech obyčejně na západní straně, vyvýšená s varhanami a s prostorem pro zpěváky

Krucifix – latinsky kříž, ve výtvarném umění výraz pro kříž s ukřižovaným Kristem

Krypta – řecky podzemní prostor většinou pod závěrem chrámu

Kryptogram – řecky, jednoduchý nápis nebo text se skrytým významem, daným kombinací písmen a slov, někdy doplněný předmětnými symboly

Krytina – poslední ochranná vrstva střešní konstrukce s vlivem na výtvarný výraz architektury, odpovídající jednotlivým historickým slohům

Křtitelnice – nádoba na křestní vodu

Kříž – zdobený symbol Kristova ukřižování

Křížová cesta – soubor vyobrazení výjevů Kristova utrpení, vrcholící ukřižováním a uložením do hrobu

Lapidárium – latinsky, sbírka kamenných soch a jejich zlomků, fragmentů architektury ze zničených nebo poškozených staveb

Lavabo – latinsky liturgické umyvadlo v sakristii

Lizéna – francouzsky leséna, svislý nebo vodorovný plochý pás, členící plasticky zeď

Loď – podélná část nebo části kostela mezi západním průčelím a vítězným obloukem

Lucerna – latinsky, věžičkovitý útvar nad střechou, zpravidla nad kopulí, s okny přivádějícími do prostoru světlo

Madona – zobrazení Panny Marie s Ježíškem

Makovice – měděná pozlacená dutá koule nebo elipsoid nasazený na hrotici věže, často obsahující uložené údaje o objektu, době stavby i přestavbách

Malta – pojivo, ochranná vrstva na zdivu, směs hašeného vápna, písku a vody v různých poměrech

Menza – latinsky oltářní deska, v širším užití slova i celý oltářní stůl

Mobiliář – latinsky mobilní vybavení vnitřních prostorů, zařízení objektu

Monochromní malba – řecky malba v jedné barvě, tón v tónu

Mramor umělý – napodobenina mramoru ze sádry, křehovina vody, někdy s přídavkem plaveného vápna a kamenice, po zatuhnutí se hmota brousí, leští a patinuje

Náhrobek – sochařské nebo architektonické dílo nad hrobem

Nanebevzetí – častý námět výtvarného umění znázorňující přenesení Panny Marie z tohoto světa (dle katolické věrouky tělo Marie nezůstalo na zemi). Zobrazováno pravidla v kruhu apoštolů

Národní kulturní památka – nejvýznamnější hmotný doklad kulturního bohatství národa, vyhlášený vládou republiky

Nástěnná malba – malba zdi nebo kleneb, provedená na suchou omítku (al secco), nebo na omítku mokrou (al fresco)

Nejsvětější Trojice – ve výtvarném umění znázornění křesťanského pojetí Boha, který je jediný, avšak ve třech osobách

– Otec, Syn a Duch Svátý. Nejčastěji znázorněn Otec v podobě staršího muže, Duch Svátý v podobě holubice, Syn jako ukřižovaný nebo zmrtvýchvstalý Ježíš

Neobaroko – pseudobarok, jedna z fází historismu 2. pol. 19. stol.

Neogotika – pseudogotika, jedna z tendencí romantismu

Neorenesance – novorenesance, součást historismu 2. pol. 19. stol.

Nika – italsky výklenek

Nos – hrotitý motiv gotické kamenné kruzby, členící a doplňující geometrické tvary

Obelisk – štíhlý a vysoký komolý jehlan

Oblouk – klenutý architektonický útvar nad vchodem nebo okenním otvorem

Okno – osvětlující nebo větrací otvor prolomený ve zdi

Oratoř – latinsky název pro emporu, vyvýšené a částečně uzavřené místo pro modlitbu v kostele se samostatným přístupem

Orientace kostela – na našem území od románské doby do baroka jsou kostely přísně orientované kněžištěm k východu (říkáme, že jsou „orientovány“), vzhledem k urbanistickému začlenění budovy kostela byly udělovány i výjimky

Originál – latinsky, původní umělecké dílo nebo umělecko-řemeslný výrobek

Pandán – francouzsky protějšek, druhá část z dvojice vzájemně se doplňujících uměleckých děl

Pandantiv – francouzsky, převodný architektonický útvar, většinou v podobě

sférického trojúhelníku, převádějící čtvercový nebo polygonální půdorys do tamburu nebo zaklenuté kopule

Parapet – italsky, část zdiva pod oknem, nebo zděné či dřevěné zábradlí ochozů kazatelen, krucht

Parter – latinsky přízemní část budovy

Patina – latinsky povlak na kovových předmětech, zvýrazňující stáří

Patrocinium – latinsky zasvěcení kostela světci

Patron kostela – světec, kterému byl kostel zasvěcen

Personifikace – latinsky zosobnění

Pieta – italsky zobrazení truchlící Panny Marie s mrtvým Kristem na klíně

Pilastr – italsky pilíř částečně vystupující ze stěny, nemá nosnou, ale pouze dekorativní funkci

Pilíř – francouzsky svislá podpora hranolového tvaru

Plagiát – padělek

Plastika – obecně sochařské dílo

Plintus – řecky plinta, základová deska, většinou čtvercová, pod patkou sloupů

Polychromie – řecky, barevná úprava plastik, architektury i jiných výtvarných děl

Pontifikální křeslo – latinsky sedadlo v presbytáři pro vysoké duchovenstvo

Portál – latinsky, architektonicky nebo plasticky zdůrazněný vchod do budovy

Positiv – latinsky, buď část varhan obsahující manuál, nebo malé, pevně umístěné varhany zpravidla s jedním manuálem

Poutní místo – zpravidla místo spojené s předmětem náboženské úcty

Predela – italsky, nízký ozdobný článek oltáře mezi menzou a retábem, používaný od gotiky, je zdobený na desce malbou nebo reliéfní řezbou, sloužil i k uložení ostatků svatých

Presbytář – řecky, latinsky, kněžiště, východní závěr kostela

Prospekt varhan – latinsky, pohledová strana varhan

Putti – italsky putto, zobrazení nahých dětských postav v malbě nebo sochařské tvorbě

Přemalba – změna původní malby částecným nebo celkovým nanesením nové barevné vrstvy

Refektář – latinsky, klášterní jídelna

Reliéf – francouzsky, v sochařství tvar vystupující plasticky nad základní plochu

Relikviář – latinsky schránka na ostatky

Relikvie – latinsky pozůstatky světců

Rekonstrukce – latinsky, způsob obnovy památkové architektury, při které se vychází buď z předpokládaného, případně doloženého vzhledu

Renovace památky – latinsky, doplnění chybějící části památky novým nehistorickým doplňkem, případně i s výraznou uměleckou erudicí

Replika – latinsky, obměna původního díla, zpravidla vytvořená autorem nebo jeho dílnou v krátkém časovém odstupu, která se v detailech může odlišovat od originálu. Někdy nesprávně užívaný výraz pro kopii.

Reprodukce – latinsky, rozmnožení originálu, při konzervaci památky také náhrada originálu kopií, mnohdy bez ohledu na původnost materiálu

Retabulum – latinsky, retábl, část oltáře vystupujícího nad menzou

Rizalit – italsky hmota stavby předstupující v celé výši před fasádu

Rokaj – italsky, asymetrický tvar stylizované mušle v rokokovém slohu

Rozvilina – rostlinný motiv ornamentálně upravený a rozvinutý do plochy

Římsa – vodorovný architektonický prvek, jednoduchý nebo členitý pás vystupující z lince zdiva pod střechou nebo v jiném vodorovném členění budovy, má funkci

konstrukční, členící nebo ochrannou

Sakrální architektura – architektura sloužící náboženským účelům

Sakristie – latinsky místnost sloužící k přechovávání předmětů, bohoslužebných rouch a knih, souvisejících s bohoslužbou a její přípravou

Sanktusník – latinsky malá věžička na hřebeni kostelní střechy, většinou nad presbytářem nebo v křížení lodi, se zvonkem

Sedes – latinsky přenosné sedadlo

Sedile – latinsky sedadlo, výklenek se sedadlem pro kněze, vytvořený v jižní stěně chóru

Signatura – latinsky podpis autora

Siňový kostel – halový kostel, stejnolodní kostel, jehož lodi jsou stejně vysoké, většínou zakryté jednou střechou

Slepé okno – vyznačení tvaru okna pouze v omítce nebo lehkým ustoupením v lici zdiva

Sloh – umělecký sloh, soubor charakteristických výrazových prostředků, jimiž se vyjadřuje kulturní společnost určité časové epochy

Sloup – volně stojící svislá podpora, nosná část architektury

Skulptura – latinsky, obecně sochařské dílo

Sokl – latinsky zdivo ve spodní části stavby

Suprafenestra – latinsky, ozdobná římsa nad okny

Svatostánek – uzamykatelná skříňka, do které se ukládá ciborium

Světec – křesťan, o němž v církvi panuje přesvědčení, že jeho život byl příkladný, a že tedy po smrti žije dále v Boží přítomnosti

Svorník – závěrečný kámen ve vrcholu žebrové klenby nebo

Šambrána – francouzsky, dekorativní orámování okenního nebo dveřního otvoru, lehce vystupující z lince zdiva

Špaleta – italsky označení svislé stěny okenního nebo dveřního otvoru

Štukatura – italsky plastická výzdoba v technice štuku

nápis na obrazech zvěstování

Tabernákl – latinsky svatostánek pro uložení hostie

Tambur – francouzsky, buben, prsteneček zdiva, na který nasedá kopule

Tordovaný sloup – sloup s točeným dřikem

Transept – francouzsky příčná loď, loď vložená v pravém úhlu mezi podélné lodě a kněžiště

Tumba – latinsky forma základu středověkého náhrobku z kamene na podezdívce, součást výtvarně komponovaného náhrobku

Tympanon – řecky trojúhelníková plocha nebo plocha tvaru kruhové úseče v průčelí nebo v nadpraží portálu či okna

Použitá literatura

Zlínský kraj děkuje autorům níže uvedených publikací a pramenů, které byly použity pro popis jednotlivých kostelů.

BOČEK, B.: Podzemní Velehrad. Velehrad 1930
BREITENBACHER, A.: Průvodce kolegiálním kostelem Sv. Mořice v Kroměříži. Kroměříž 1935
ELIÁŠ, J.: Stavebně historický průzkum Uh. Hradiště. Brno 1993
ELIÁŠ, J.: Stavebně historický průzkum Uh. Brod. Brno 1993
BREITENBACHER, A.: O minulosti Kroměříže. Brno 1932
BREITENBACHER, A.: Průvodce kolegiálním kostelem sv. Mořice v Kroměříži. Kroměříž 1935
BITTNER, I.: Provodov 1945–87. Provodov: místní národní výbor 1987
DOMLUVIL, E.: Zašová. 1908
DVOŘÁK, K.: Architekti v českých zemích
FIŠER, B.: Uh. Hradiště I. Topografie. Uh. Hradiště 1921
Fenomén Baťa. 2009
HOSÁK, J.: Vlastivědný sborník okresu Uh. Hradiště. 1. 1947
HOSÁK, L.: Historický místopis země Moravkoslezské, panství Kroměřížské a Chropyně. Brno 1938
HOSÁK, L.: Historický místopis země Moravkoslezské, panství Kroměřížské a Holešovské. Praha 1938
JUZA.V-JUZOVÁ, A.: UH. Hradiště. Gottwaldov 1958
Kroměříž město a okolí. Brno 1932
KVASNIČKA, P.: Holešovský okres. Brno 1929
KUBÍČEK, F.: Střílky a jejich památný hřbitov. Střílky 1948
Kostely na Valašsku. 2004
MÜLLER, Fr.: Mariánské poutní místo v Provodově, Provodov v minulosti. 2004
MÜLLER, FR. : Provodov v minulosti. 1975
NOVÁK, P. : Zlínská architektura 1900–1950. Zlín 1993
OBRÁTIL, K. J.: Královské město Uh. Hradiště – průvodce městem a okolí. Uh. Hradiště 1914
PALA, J.: Štípa mariánské poutní místo. 2003
PALA, J.: Provodov – mariánské poutní místo, 2007
PÁLENÍČEK, L.: Výtvarné umění na Kroměřížsku a Zdounecku. Kroměříž 1940
PÁLENÍČEK, L.: Za pochodní krásy. Kroměříž 1945
PAVELKA, J.: Románský Velehrad. Praha 1940
PAVELKA, J.: Barokní Velehrad. Praha 1940
PECK, E.: Okresní hejtmanství Holešovské. Holešov 1892
PEŘINKA, F. V.: Kroměřížský okres. Brno 1911
POJSL, M.: Stavební památky bývalého cisterciáckého kláštera. Brno 1990
POJSL, M.: Svatý Hostýn. 1990
PROKOP, P., HOŘEJŠÍ, J.: Morava – umělecké památky. Praha 1981
RŮŽIČKA, V.: Uherský Brod. Uherský Brod
SAMEK, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska, sv. IA/I. Praha 1994

SAMEK, B.: Umělecké památky Moravy a Slezska, sv 2. J/N Praha 1999
SLADKOWSKI, M.: Původ a osudy kostela v Tečovicích. 1996
Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění. Kostelní Vydří 2002
STAŠA, E.: Kronika moderní architektury Gottwaldova. Gottwaldov 1985
STEHLÍK, M.: Střílecký hřbitov. Brno 1958
STEHLÍK, M.: Střílky. Brno 1964
TOMEČEK, R.: Uherský Brod. Q Studio Uherský Brod 2002
VAVRUŠA, L.: Tečovice. 1994
VAVRUŠA, L.: Tečovice. 1996
VYCHODIL, J.: Popis velehradských památností. Velehrad 1948
Zlín v proměnách času. Zlín 2000
Zlínský funkcionalismus. 1993

Sborníky a časopisy

Malovaný kraj
Nemovitě kulturní památky Severomoravského kraje. Olomouc 1988
Uherské Hradiště město a okres. Brno I 934
Vlastivědný sborník okresu Uher. Hradiště 1/1947
Uherské Hradiště: dějiny města. Brno, 1981
Vlastivěda moravská – Uherskohradišsko. Brno 1992
Vlastivěda moravská – Zlínsko. Brno 1995
Vlastivěda moravská: Okres Vsetín. Hvězdárna Valašské Meziříčí 2002
Zpravodaj města Kroměříž
Zpravodaj města Uherské Hradiště
Zpravodaj Muzea Kroměřížska
Zprávy památkové péče
Naše Valašsko
Listy svatohostýnské
Kulturní fenomén funkcionalismus. Zlín 1995
Katalog Ukřižovaný ze Zašové – Restaurování 2003 – 2007. Olomouc 2008
Gottwaldovsko od minulosti k současnosti
Zlínsko od minulosti k současnosti
Slovácké noviny
Zprávy velehradské
Časopis vlasteneckého muzejního spolku Gottwaldovsko

Další prameny

Archiv Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Brně
Archiv Národního památkového ústavu – územního odborného pracoviště v Kroměříži
Územní a stavebně architektonický rozbor historického jádra – Velehrad, Uherské Hradiště, Uherský Brod. SURPMO Praha 1980
Webové stránky obcí: Provodov, Rajnochovice, Zašová

Použité fotografie a ilustrace

František Grebeníček – strany: 82, 84, 85

Leoš Hrdlička – strana 45

František Chrástek – obálka publikace, strany: 4, 8, 11, 13, 24, 36, 39, 42, 44, 46, 48, 49, 50, 54, 56, 58, 62, 66, 68, 70, 72, 73, 74, 76, 86, 89, 90, 93, 94, 97, 98, 100, 102, 104, 106

Archiv obce Chvalčov – strana: 41

František Ingr – strany: 16, 20, 30, 32, 35

Milan Javora – strana: 49

Jan Karásek – strany: 33, 40, 65

Pavel Kosek – strany: 41, 61, 78

Pavel Kostelník – strana: 52

Vladimír Londín – schéma kostelů na stranách: 26, 28

Jaroslav Štancl – strana: 81

Archiv Farnosti Zašová – strana: 105

Obsah

Slovo úvodem	2–3
Brány otevřené fascinujícím tajemství...	5
Počátky a vývoj křesťanské sakrální architektury.	9
Hagiografie a ikonografie	17
Světcí	21
Základní přiblížení interiéru kostela	27
Velehrad – Bazilika Nanebevzetí Panny Marie a sv. Cyrila a Metoděje	31
Svatý Hostýn – Bazilika Nanebevzetí Panny Marie	37
Zlín – Kostel sv. Filipa a Jakuba	43
Zlín-Štípa – Poutní kostel Narození Panny Marie	47
Zlín – Evangelický kostel	51
Tečovice – Kostel sv. Jakuba Většího	55
Provodov – Kostel Panny Marie Sněžné	59
Kroměříž – Kostel sv. Jana Křtitele	63
Kroměříž – Kostel sv. Mořice	67
Holešov – Kostel Nanebevzetí Panny Marie	71
Chropyně – Kostel sv. Jiljí	75
Střílky – Kostel Nanebevzetí Panny Marie s areálem barokního hřbitova	79
Rajnochovice – Kostel Narození Panny Marie a sv. Anny.	83
Uherské Hradiště – Kostel sv. Františka Xaverského	87
Uherský Brod – Kostel Neposkvrněného početí Panny Marie	91
Vsetín – Kostel Nanebevzetí Panny Marie	95
Velké Karlovice – Kostel Panny Marie Sněžné	99
Zašová – Kostel Navštívení Panny Marie s klášteřem.	103
Slovník vybraných pojmů z oblasti sakrálního umění a architektury	107

Otevřené brány

Vydal Zlínský kraj v roce 2010

Na publikaci se redakčně podíleli:

Prof. PhDr. Miloslav Pojsl, Mgr. Pavel Macura, Mgr. Helena Mráčková, Mgr. Marcela Honajzrová

Popis kostelů zpracovala PhDr. Jana Spathová s využitím zdrojů uvedených v použité literatuře,
Evangelický kostel ve Zlíně zpracoval Mgr. David Valůšek,

Odborný konzultant: PhDr. Mgr. Josef Pala

Grafická úprava, dtp: Petr Zákutný

Náklad: 5 000 kusů